

Beogradski andergraund: Škola teških udaraca

MODERNI SRPSKI NEDELJNIK

EVROPLJANIN

Genetika:
Boja
kože i
očiju po
izboru

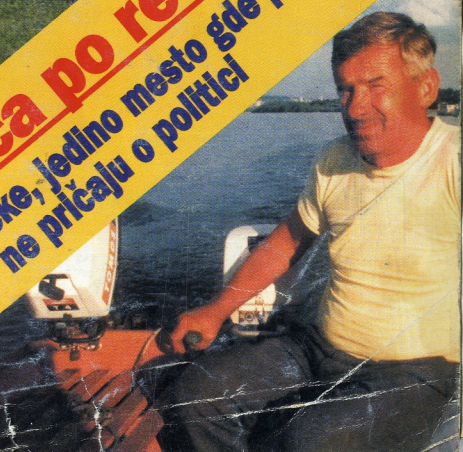

Broj 4 18. jun 1998. 20 DIN

Razbićemo Amere!

Braća po reci
Beogradske reke, jedino mesto gde političari
ne pričaju o politici

Glavni i odgovorni urednik Dragan Bujošević

Po socijalizam u Kinu

PONEDELJAK

Od ovog broja ubrzavamo: „Evropljanin“ će izlaziti petnaestodnevno, svakog drugog četvrtka.

Ako sve bude kako želimo svi mi koji pravimo „Evropljanin“, od jeseni ćemo izlaziti u redovnom sedmičnom ritmu.

UTORAK

Nema sumnje da su pobedi Mila Đukanovića, odnosno njegove koalicije „Da živimo bolje“ doprineli mediji.

Ako se neko još čudi tome što je koalicija pobedila u Bijelom Polju, koje je važno za tvrđavu narodnih socijalista Momira Bulatovića, treba mu odmah reći da je lokalna radio-stanica promenila vlasnika posle prošlogodišnjeg odmeravanja snaga između Momira i Mila.

Učeci valjda od Kurcija Malapartea i njegove „Teorije državnog udara“, đukanovičevci su shvatili da je mnogo važnije kontrolisati centre moći - banku, policiju, medije - nego po ulicama „tražiti pravdu“. „Zauzimanje“ bjelopoljskog radija i pobeda u ovom gradiću na severu Crne Gore najbolji su dokaz da je Malaparte znao šta piše a da Đukanović zna šta radi.

SREDA

Prijatelj mi prepričava boravak naše delegacije (Radmilo Bogdanović, Crvena zvezda, Bata Živojinović...) u Kini. Kaže, onoliko smo gundali protiv Amerike i još više uveravali Kineze da smo zajedno s njima ostali jedini na braniku

socijalizma da smo bakljonoše svetle ideje komunizma. Toliko smo pričali o ideologiji da su se i Kinezi čudili zašto tako malo govorimo o poslovima.

Konačno, dosadili smo im. Jedan Kinez nas je značajno pogledao, priča prijatelj, i rekao: „Gospodo, ako tražite socijalizam, naći ćete ga više u Americi nego ovde kod nas“. Primetio je kasnije Kinez i da mnogo više pričamo o Amerikancima nego što su to činili Vi-

KOSOVO: Život na nišanu

jetnamci posle završetka rata s Jenkijima.

Možda je to zbog toga što se mnogima čini da smo na ivici sukoba s NATO. A šta je to NATO nego Amerika - razmišlja prosečni Jugosloven.

Jedan gradski aparatčik kaže da se ne bi začudio da neko zatraži da Jenkiji uklone žardinijere oko zgrade svoje ambasade u Beogradu pravdajući to rečenicom: „Ako misle da im je ovo Iran ili Liban, neka se ograde barikadama i vrećama peska“.

PETAK

Što je više vesti o spremnosti NATO da interveniše na Kosmetu, raste osvetničko sportsko raspoloženje. „Nalazimo se u 'grupi smrti' sa svim velikim neprijateljima“, uverava me kolega nabrajajući: „Amerika, Nemci, Iranci-mudžahedini“.

Manje ratoborni Stupi, povodom želje skoro svake zemlje da se pridruži vežbama bombardovanja Srbije, rezignirano kaže: „Izem ti zemlju na kojoj ga svako šilji“.

A Ivan priča vic: Pošto su nas bombardovali, Amerikanci su kod nas, kao u Nemačku posle Drugog svetskog rata uložili mnogo para. Svi vozimo velike automobile. Jedan vozač izbacio lakat kroz prozor. Drugi mu dobacuje: „Šta se praviš važan, pa svi imamo velika kola!“ „Ali, nemamo svi ruke“, odgovara srećni vozač.

NEDELJA

Dijalektika sportskog novinara, komentatora utakmice Jugoslavija-Iran: „Trebalo pobeđiti autsajdera. Sada igramo s nosiocem grupe, biće mnogo lakše“.

Primenjeno u onom ozbiljnom životu o kome govori i puškarica policajca negde na Kosovu, ova rečenica glasi: „Prvo ćemo da sredimo NATO a onda ćemo da krenemo na OVK“.

Mislićete da je Zemlja ravna!

500 godina nakon što je Kolumbo potvrdio da je Zemlja okrugla,

pojavo se novi SONY FD Trinitron, koji će njegovu tvrdnju dovesti u pitanje.

Novi FD ekran je ravan.

Ravan sa velikim R.

Ne samo u sredini, već celom površinom, tako da je refleksija minimalna, a distorzija slike jednaka nuli.

Ovo je televizor za digitalno doba sa grafikom visoke rezolucije i PC inputom za sve multi medijalne funkcije.

Shvatićete, kada ga otkrijete!

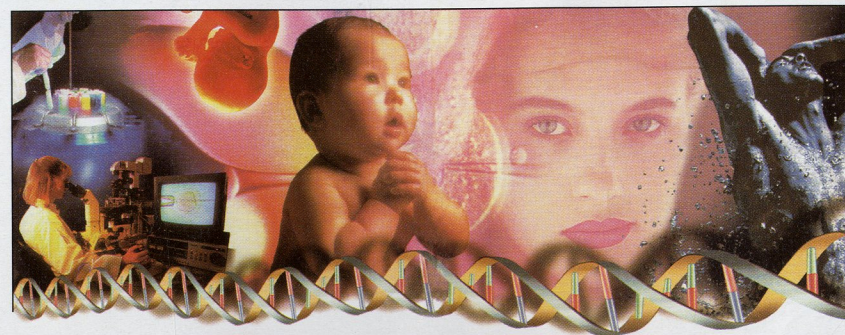
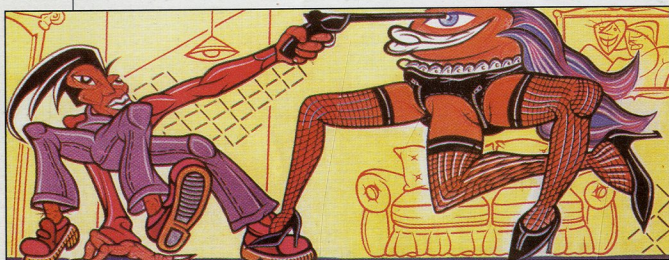
Bomba

U sredi 10. juna nekoliko milijardi ljudi selo je pred svoje televizore i zaboravilo na sve ostalo. U Francuskoj je počelo Svetsko prvenstvo u fudbalu. Reči kao napad, bomba, odbrana doživljavaju se, zahvaljujući fudbalu, u većem delu sveta kao strogo sportski termini. Još smo samo mi u nedoumici.

42 Andergraund

Fleka i Đile objašnjavaju zašto su andergraund i **prodavci deviza** i Dragana Mirković

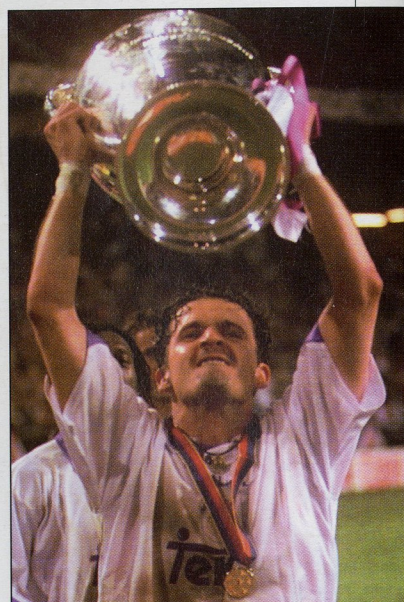

48 Genetika

Nauka će uskoro saznati sve o nama, čak i ono što sami neznamo. **Ko će sve moći da koristi te podatke?**

56 Mijatović

Igrač od koga zavisi uspeh naše reprezentacije, došao na Svetsko prvenstvo da postane **broj jedan**

30 Braća po reci

Ploviti se mora, a **živeti ne**

Tema broja

10 Pravosuđe: Zašto se raspada jedna od najvažnijih ćelija društva

Jugoslavija

18 Ofanziva poslednje šanse: Kako je Milošević uništio karijeru mnogih zapadnih političara, pa izgleda i Holbruka

20 Federacija: Đukanović ante portas

22 Zdravlje: Narod na ivici nervnog sloma

25 Glas kruži gradom: Radio stanice bez dozvole tvrde da imaju predajnike u tajnosti

26 Smrt Kopaonika: Sistematsko uništavanje najlepše srpske planine

Reportaža

30 Braća po reci: Beogradske reke - jedino mesto gde političari ne pričaju o politici

Kultura

34 Mecenatstvo: Ko su najveći sponzori srpske kulture

42 Andergraund: Šta je ostalo od beogradske scene koju su nekada kopirali i Zagreb i Ljubljana

Nauka i Tehnika

48 Genetika: U trećem milenijumu glavna bitka će se voditi oko otkrivanja tajne genoma a ne zbog nafte ili zlata

54 Medicina: Zašto štucamo i da li postoji lek za ovu napast

Moderni život

56 Bogdan Tirnanić piše o Predragu Mijatoviću: Broj jedan

Svet

62 Turska: Golijat vezanih ruku

68 Hrvatska: Sankcije jevtinije od povratka Srba

71 Muke doktora Frankenštajna: Zašto su Amerikance uzbudile nuklearne probe Indije i Pakistana

Rubrike

3 Dnevnik • 4 Fotografija nedelje • 7 Periskop • 40 Liste • 46 Galerija • 53 Računari • 55 Poligon • 61 Reflektor • 70 Evropa • 73 Impresum • 74 Kalendar

PERISKOP

VESTI / ČINJENICE / OTKRIĆA

BANKARSTVO

Dug veći od deviznih rezervi

Beobanka AD otpisaće 228,6 miliona dinara kredita upućenog samo poljoprivredi i turizmu jer je na to obavezuje Savezni zakon o pretvaranju kredita u javni dug federacije.

Prema podacima o obračunatoj kamati vidi se da je najveći kredit odobren Zemljoradničkoj zadruzi Lajkovac i to gotovo 50 odsto ove sume ili koliko su ukupno dobile još 33 poljoprivredne firme.

Pri tom od ukupne sume odobrenog kredita Lajkovačka zadruga upotrebila je samo 15 odsto za kreditiranje zaliha voća, a 85 odsto kredita otišlo je u druge svrhe.

Bankarski stručnjaci tumače da se pod tim imenom može provući mnogo šta ali najčešće kupovina stanova i automobila.

Po istom principu radili su i Deoničarsko društvo Šumadija iz Gornjeg Milanovca, Veterinarska stanica u Gornjem Milanovcu, kao i HK (hotelski kompleks) Slavija, koje su više od polovine kredita trošile upravo u ove druge svrhe.

Otpisi kod ove naše najpoznatije banke vrlo su česti i kao da su postali praksa. U toku prošle godine Beobanka je otpisala dug Zmaju od 177 hiljada dolara, Jugoautu 97 hiljada dolara, kao i Generaleksportu i to 309 hiljada maraka kao deo kredita koji je ova firma uzela za izgradnju broda.

Isto tako uobičajeni su i otpisi kamata, pa je za poslednja tri meseca prošle i prva tri meseca ove godine Beobanka samo preduzeću Elektron otpisala četiri miliona dinara na ime kamata. Da to nije malo, dovoljno je uporediti sa ukupnom sumom kredita koje je Beobanka u toku prošle

PERUČIĆ: Predložio prodaju potraživanja

godine plasirala privredi a koja je na nivou od 5,4 miliona dinara.

Ukupna potraživanja Beobanke od privrede premašuju jednu milijardu maraka. Dakle, neobziorna privreda samo jednoj našoj banci duguje dva i po puta više nego što su devizne rezerve zemlje. Prema podacima mr Mlađana Dinkića, koordinatora Grupe 17, devizne rezerve iznose 290 miliona maraka.

Škrta na dinarima ali nikako na dolarima. Vrednost kredita koje je ova banka uputila EPS, GSP, PTT i Skupštini grada iznosi 101,5 milion dolara. S druge strane, Beobanka je na kraju prošle godine prema inostranstvu bila zadužena više od 721 milion dolara, a u toku ove odlučila je da se zaduži još 300 miliona dolara.

Naime, Zlatan Peručić predložio je akcionarima banke na šta su on i pristali da potraživanja proda na sekundarnom tržištu u zemlji i inostranstvu uz popust od 30 odsto. S tim što Peručić za „Evropljanin“ ističe da to neće uraditi odmah nego će sačekati priliku da ukupna ekonomska situacija krene putem oporavka. U inostranstvu takodje postoji interes finansijskih isturucija jer je kako naglašava Peručić, Beobanka najveći poverilac u zemlji, pa stranci se sami raspituju za potraživanja Beobanke. Medjutim nude da ih otkupe po malim cenama, odnosno po ceni koliki je jugoslovenski dug, što je jako malo, oko 30 centi za dolar. Kada se politička situacija smiri ona će imati veću vrednost. „Naprosto nismo bili dovoljno hrabri da ponudimo jeftinije“, kaže Peručić.

HRIST U EGIPTU

Isus Hrist je kao dete u Egiptu živeo tri godine i 11 meseci, tvrdi jedna nemačka istoričarka s kelnskog univerziteta pošto je pomno analizirala jedan egipatski papirus iz četvrtog i petog veka.

Pitanje koliko je vremena Isus boravio u Egiptu, odavno je predmet sporenja hrišćana i muslimana, a isto tako i eksperata.

Papirus koji je ispitivala dvadesetosmogodišnja Geza Šenke (Gesa Schenke), čini se, potvrđuje tradiciju koje se drže Kopti (hrišćani koji žive u Egiptu) i koji svake godine, po svom kalendaru, slave pada prvi jun, kao dan dolaska svete porodice u Egipt.

Papirus, koji je šezdesetih godina kupio Univerzitet u Kelnu, napisan je koptskim dijalektom iz Fajuma i, po Šenkinim rečima, predstavlja izuzetno zanimljiv dokument, iako se poimence nigde ne pominju Marija i Josif.

Šenke je nedavno objavila i stručni rad u specijalizovanoj publikaciji Koelner Papyri.

„Na papirusu, na kojem se redovno ponavlja reč amin, Egipt se vrlo jasno pominje kao zemlja u kojoj se rodilo hrišćanstvo, pošto tamo piše da je Bog stvorio Adama na egipatskom tlu“, kaže Šenke čiji je otac, inače, stručnjak za istoriju Kopta koju predaje na Univerzitetu u Berlinu.

EVROPLJANIN PITA

Gledanost TV stanica

RTS	26.7%
TV Pink	18.5%
Lokalne TV	13.4%
RTS 3K	12.7%
RTS 2	8.2%
BK Telekom	5.5%
Studio B	3.5%
TV Palma	2.7%
Satelit	1.8%

Istraživanje sprovedeno u drugoj polovini maja 1998. Izvor: Strategic Marketing

OKRUTNA DRŽAVA

Vanredni profesor Tehničkog fakulteta u Berlinu dr inž. Miloje Milićević jedan je od najboljih stručnjaka za obradu metala. Firma AEG zaštitila je 36 njegovih patenata. Nemcima ne smeta njegovo angažovanje oko prikupljanja pomoći Srbiji i srpskom narodu. Predsednik je Udruženja iseljenika za pomoć Srbiji iz Evrope.

„Sve više naše dece koja žive u inostranstvu traži ispis iz jugoslovenskog državljanstva“, tvrdi Milićević. „To čine uglavnom zbog nepotrebno lošeg odnosa naše države, koja ih time što žive negde drugde, unapred otpisuje. Umesto da te ljude okuplja, privlači raznim zanimljivim programima, ona ih svojim postupcima do te mere udaljava od sebe, da mnogi više ne žele da je posete ni kao turisti.“

Ne zna se koliko u Evropi, ima srpskih intelektualaca koji su svoje diplome stekli školujući se i živeći u inostranstvu. „U Nemačkoj možda živi najveći broj srpskih intelektualaca, ali ne znamo ni ko su ti ljudi“, kaže dr inž. Milićević. „S prijateljima sam napravio istraživanja i utvrdio da samo u Berlinu živi više od 200 naših stručnjaka - intelektualaca. Pri tom, utvrdili smo i još jednu poraznu stvar: oni se ne poznaju, niti su ikad čuli jedni za druge. Jedino što im je zajedničko, to je srpsko poreklo kojim se ponose. Svi su se interesovali za družnje i bili zapanjeni što im se neko uopšte obratio. Druge države, naročito one nastale posle raspada bivše SFRJ, upravo su preko takvih ljudi gradili i izgradili svoj novi imidž u svetu.“

MILIĆEVIĆ: Naša deca se ispisuju iz jugoslovenskog državljanstva

MOBILNI TELEFONI

Telekom u akciji

Druge telefonske mobilne mreže Telekoma Srbije biće puštena u saobraćaj 8. avgusta. Pretpostavlja se da će u probnom radu biti od sredine jula.

Sudeći prema dosadašnjoj strategiji italijanskog STET, jednog od akcionara Telekoma, sa najviše pretplatnika (oko 10 miliona) mreža će se širiti po mestima koje nije pokrio konkurentski Mobtel.

Najveća bitka između dva operatera vodiće se oko cena usluga. Očekuje se da će priključak na mrežu Telekoma koštati oko 600 dinara. Sada je kod Mobtela priključak 1.470 dinara.

Mobtel će pokušati da odgovori uvode-

KONKURENCIJA: Nova mreža smanjiće cene

njem „pri trejd“ kartice kojom se kupuje određeni broj sati razgovora. Kada se kartica potroši, njen vlasnik ne može zvati sa svog mobilnog telefona, ali može da prima pozive.

Ipak, pitanje je kako će Mobtel podneti poskupljenje poziva sa fiksnog na mobilni telefon. Njegov minut za privatna lica stajaće 4,14 dinara, a za pravna lica 8,30 dinara. Fiksne telefone kontrolišće isključivo Telekom.

MEDICINA

Vijagra preko Interneta

U Kanadi još nije dozvoljena prodaja vijagre, ali se snalazljivi Kanađani koriste se Internetom da bi došli do ovog leka protiv impotencije.

Rojtersovo (Reuters) istraživanje pokazalo je da je Kanađanima lakše da nabave vijagru konsultujući se sa sajber lekarom nego Amerikancima koji moraju proći zdravstveni test registrovanog lekara da bi dobili prave tablete.

Pilule za mušku potenciju koje je u aprilu predstavila farmaceutska kompanija Fajzer (Pfizer) potresle su svet kao oluja i za njih je već prepisano više od milion recepata.

Kanađani u gomilama prelaze granicu da bi nabavili vijagru u Sjedinjenim Američkim Državama, ali im je jednostavnije da poruče ove pilule preko nekoliko kontroverznih sajtova na Internetu i da tako praktično dobiju tablete na svakoj adresi u Kanadi.

Ovo je zabrinulo kanadske vladine službe i lekare.

„Trebalo bi da se pacijenti prethodno konsultuju s lekarima, jer na Internetu ima mnogo prevara i može se desiti da tablete nisu Fajzerove. Ne možete biti sigurni da ste dobili pravu vijagru“, savetuje Boni Foks Mekinčer, portparol kanadskog ministarstva zdravlja.

Reklama na jednom sajtu za prodaju vijagre (SYBERDOCS.COM) kaže: „Pre uzimanja vijagre preporučujemo lekarski pregled. Ali, ovo je ipak Internet, tako da

bi ljudi trebalo da posete lekara u svojim zemljama. Uzdamo se u svoje kupce“.

Sajber farmacija organizuje međunarodnu porudžbinu i isporuku vijagre.

Iako ove „apoteke“ ističu da je u SAD, da bi se kupila vijagra neophodan lekarski recept, ona se može nabaviti 24 časa zahvaljujući Internetu i uz pomoć sajber doktora.

U Kanadi vijagra neće biti dozvoljena još šest meseci ili godinu dana, kažu vladini službenici.

OLUJA: Pilule za potenciju potresle su svet. Za njih je prepisano više od milion recepata

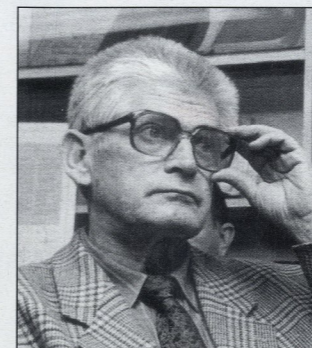
Pobeđujemo NATO, gubimo od OVK

EVROPLJANIN: NATO je Saveznoj Republici Jugoslaviji zapretio vojnom intervencijom zbog eskalacije sukoba na Kosovu. Koliko je ta pretnja realna?

Mirković: U proteklih 50 godina Jugoslavija je više puta bila izložena takvim pretnjama i sa Istoka i sa Zapada, ali se one nikada nisu ostvarile. Mislim da je i ovoga puta u pitanju samo pritisak na našu zemlju i da se NATO neće usuditi da interveniše na Kosovu. Čelnici Sjedinjenih Američkih Država i ostalih zemalja ove vojne alijanse svesni su da bi se u slučaju vazdušnog, a naročito kopnenog napada, suočili sa žestokim otporom ne samo Vojske Jugoslavije već i građana ove zemlje. To bi, bez obzira na pokriće u rezoluciji Saveta bezbednosti, bila čista agresija i mi bismo morali da se branimo.

EVROPLJANIN: Koliko dugo Vojska Jugoslavije može da izdrži u borbi s najjačom vojnom silom na svetu?

Mirković: Tehničko-tehnološki nivo Vojske Jugoslavije je kao i kod armija srednje razvijenih zemalja. Protivvazdušna odbrana, oklopne i artiljerijske jedinice mogu da se mere sa svakom armijom na svetu. Međutim, nemamo raketnu tehniku, to je vrhunska tehnologija, preskupa za ovako siromašnu državu, i to bi mogao da bude vrlo ozbiljan problem u mogućem su-

Stevan Mirković, general-pukovnik u penziji

kobu sa NATO. Daleko veći problem mogao bi da bude moral vojske koji umnogome zavisi od ukupnih, a naročito političkih prilika u zemlji, a treba podsetiti da smo tu imali veoma loše iskustvo s nekadašnjom Jugoslovenskom narodnom armijom. Doduše, šovinizam je uništio moral naše bivše armije ali ga sada nema, jer vojsku služe pretežno Srbi i Crnogorci. Siguran sam da bi u slučaju intervencije NATO rat trajao mnogo duže nego što su to njegovi stratezi zamislili i da napadači ne bi ostvarili svoje ciljeve. Mnogo su veće šanse da doživimo poraz u sukobu s albanskom gerilom, zbog toga što ona ima ogromnu podršku u albanskom narodu na Kosovu, a bojim se da je prekasno da tu bilo šta promenimo.

EVROPLJANIN: Kako rešiti kosovski problem?

Mirković: Kosovski problem bio je rešen Ustavom iz 1974. godine i ukidanje svih bitnih elemenata kosovske autonomije 1989. godine bila je velika greška ovog režima. Posle svega što se u proteklom periodu dogodilo, Albancima moramo ponuditi više od autonomije koju su imali, ali naravno, pod uslovom da Kosovo ostane u okviru Srbije i Jugoslavije. No, veliko je pitanje da li će, posle ovoliko prolivene krvi, kosovski Albanci prihvatiti takvo rešenje.

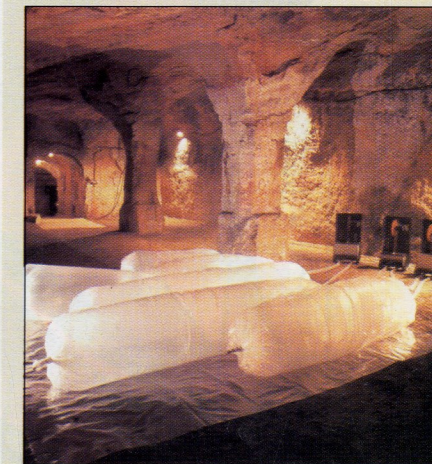
TENDENCIOMETAR

Milo Đukanović	↑	Posetioci aeromitinga u Batajnici skandirali su predsedniku Crne Gore „Milo, Milo“ i „Milo, majstore“
Siniša Mihajlović	↑	Postigao gol u utakmici protiv Irana i spasao jugoslovenski tim od bruke, sramote i preranog povratka kući
Rambo Amadeus	↔	Sa 33 godine održao oprostajni koncert, otišao u penziju i obećao da će vreme provoditi na Kalemegdanu igrajući šah
Januš Oniškjević	↑	Poljski ministar odbrane izjavio da Poljska neće učestvovati u eventualnoj vojnoj intervenciji NATO na Kosovu

UTICAJI

U napuštenoj fabričkoj hali preuređenoj u atraktivni galerijski prostor od 950 kvadratnih metara, u nemačkom gradu Menhengladbahu od 1. do 13. septembra održaće se simpozijum Ein fluss - einfluss (Jedna reka - uticaj) na kojem će učestvovati šest srpskih, sedam nemačkih, dva izraelska i po jedan holandski i švajcarski umetnik.

U fabrici - galeriji umetnici će

Gosti: Šest srpskih umetnika izlagaće u Menhengladbahu

deset dana javno praviti svoja dela i držati predavanja o umetnosti, a potom će svečano biti otvorena njihova zajednička izložba. Na tu manifestaciju organizator - Služba kulture Menhengladbaha pozvaće 10.000 gostiju iz celog sveta.

Pored selektora srpskih umetnika, beogradskog konceptualiste Radomira Stančića, u projektu učestvuju i Anica Vučetić, Ljubomir Miljović, Mihailo Ristić iz Beograda i Saša Jovanović i Dragan Aleksić iz Amsterdama.

Radomir Stančić napominje da u vodećim kulturnim centrima u inostranstvu trenutno vlada mišljenje da se u Jugoslaviji, uz nekoliko izuzetaka, stvara samo naivna umetnost.

Stančić je leta 1995. godine, u jeku sankcija, na principu „štap - kanap - dobra volja umetnika“, bez ikakve pomoći državnih institucija, u Barutani na Kalemegdanu organizovao međunarodnu izložbu River art (Umetnost reke) u kojoj je učestvovalo desetak nemačkih konceptualista.

PRAVOSUĐE

Zavisno i bolesno

Svetsko pravilo o prirodnom sudiji kod nas ne važi. Naši propisi ostavljaju mnogo manevarskog prostora da se nađe pogodni sudija po diktatu izvršne vlasti

Ne može se govoriti o urušavanju pravne države jer nju nismo ni imali. Država koja je pre ove postojala, po mnogim svojim karakteristikama nije bila pravna, već politička sa ličnom vlašću jednog čoveka. Po inerciji nasleđen je taj koncept, tako da i sada imamo državu lične vlasti. Možda je ta vlast proširena sa jednog čoveka na nekolicinu, familiju, malo širi krug. Nova država nastala posle Ustava iz 1992. ostala je u suštini ista kao prethodna politička država.

U praksi nije sprovedena nijedna od najvažnijih principijelnih pretpostavki za stvaranje nove države kao što je, na primer, ustavni princip o podeli vlasti. Kod nas je vlast i dalje integrisana, koncentrisana u rukama uskog kruga ljudi, izmeštena van parlamenta.

U nedavnoj političkoj praksi naše sudstvo je pružilo nesumnjive dokaze da nije nezavisno. Treba se samo prisjetiti prilično neugodnog položaja suda u donošenu odluka o izborima 1996. godine. Tada se sudstvo obrukalo, što će još više usporiti postupak njegove transformacije i nezavisan državni organ.

Jer, sudstvo je bilo nesposobno da u sudskim pravnim postupcima reši probleme izborne krađe, tako da je bilo degradirano, odnosno njegova nadležnost je preneti na poznati zakon leks specijalis kojim je intervenisano u stvarima koje po propisima treba da reši sud. To je nedvosmislen dokaz da sudstvo nije bilo sposobno da izvrši svoju funkciju. Da je bilo nezavisno, bilo bi sposobno.

U celokupnom društvenom i političkom, a pre svega na pravnom planu, nama su potrebne opširne reforme postojećeg prava u svim njegovim segmentima. I danas važi pravilo da se do usklađivanja zatečenih zakona bivše države primenjuju stari propisi, a ne

Policija i tužilaštvo

„Od dolaska Vljaka Stojiljkovića na mesto ministra policije i afera vezanih za Nenada Đorđevića i Milana Zogovića stiče se utisak da su policija i tužilaštvo postali neprirodani i nakazan državni organizam, gde policija ima dominantnu ulogu“, primećuje Milija Milovanović, zamenik beogradskog okružnog javnog tužioca. „Da li postoji srpsko tužilaštvo ako policija procenjuje koliko ima dokaznog materijala za pokretanje postupka koji je u nadležnosti tužilaštva i istovremeno ona određuje da li i kada treba podignuti optužnicu. Nažalost, neki primeri u poslednje vreme sugeriraju negativan odgovor na ovo pitanje.“

odredbe novog ustava.

Taj proces usaglašavanja starog zakonodavstva sa novim ustavom ide izuzetno teško i sporo. U prvom redu zbog nerada Savezne skupštine koja je po svojoj prirodi i osnovnom zadatku zakonodavac i koja bi trebalo da donosi nove zakone koji će omogućiti i olakšati nove društvene odnose. Jednostavno, Savezna skupština se ne bavi svojim poslom. I baš zbog toga što nisu doneti novi zakoni u skladu sa postojećim Ustavom, reforme u društvu se ne preduzimaju.

U svakom sistemu, pa i u sistemu nezavisnog sudstva, nađe se neki potkupljivi, korumpirani sudija. Ali, sistem mora da ima pretpostavke i garancije koje obezbeđuju da funkcioniše kao sistem nezavisnog sudstva. Toga kod nas nema. Pravne garancije su izostale zbog toga što nisu ažurirani propisi o organizaciji suda, što se novi propisi veoma mehanički donose bez razmišljanja o principijelnim▶

Sud protiv kralja

Nezavisnost sudova (uz podjelu vlasti i zakonodavnu supremaciju parlamenta) rodila se u Engleskoj u 17. veku. Stalnost sudske službe, kao osnov za nezavisnost sudija, na evropskom kontinentu prvi put je posle Engleske, gde je to pitanje regulisano krajem 17. veka, pomenuto u francuskoj Ustavnoj povelji od 4. juna 1814. godine. Ideje i ustanove ovog akta bile su, dakle, čitav vek posle svog nastanka preuzete iz Engleske.

Događaji koji su u Engleskoj prethodili donošenju osnovnih ustavnih akata Bill of Rights 1688, i Act of Settlement 1700, bili su takođe burni. Englezi su, kao i Francuzi, prošli kroz građanski rat i krvoproliće. Upoznali su žestoke nasrtaje na pravosuđe, kojem je do apsurdna negirana nezavisnost, versku netoleranciju, zatim sukob kralja s Parlamentom (kao i između parlamentarnih domova) oko zakonodavne supremacije, egzekuciju kralja i restauraciju dinastije.

Interesantno je da su, što je vladar više pribegavao poštovanju pravnih formi, žalbe protiv tobožnje tiranije bivale glasnije. Ironija toga doba je da su vladari iz dinastije Stjuart izgubili kontrolu

nad pravom u isto vreme kada su povećali svoje obaveze prema njemu. Zabeleženo je kao karakteristično mišljenje toga doba: ako je istina da naj-mudriji ljudi obično kreiraju pravo, onda istina i to da ga naj-jači tumače, to jest primenjuju.

Prvi element sudske nezavisnosti bio je da ni sudija ni advokat ne mogu sudski da odgovaraju za ono što su rekli na sudu. Uspostavljanje sudske imuniteta vezuje se za ime lorda Kouka, jer je tada zabvaljujući njegovom uticaju promovisano pravilo da nijedna tužba neće moći da se podigne protiv sudija za bilo šta učinjeno ili rečeno u obavljanju sudske funkcije, niti zbog odluka koje su doneli. Drugi princip je da je kralj takođe obavezan zakonima koje mora da poštuje kao i njegovi podanici.

Prilikom usvajanja tih principijelnih začetaka sudske nezavisnosti, kraljevoj pažnji nije imakao značajan momenat: da

Sudija treba da bude više učen nego dovrtljiv, više poštovan nego omiljen, više obazriv nego samopouzdan. Više nego sve drugo, čestitost je njegov tal i glavna vrлина

FRENSIS BEKON

je lorda Kouka u trenutku kulminacije sukoba sa vladarom u vezi sa sudske imunitetom podržalo celokupno pravosuđe, što je i bilo presudno da se taj sukob reši u njihovu korist. Takva sudska nezavisnost u to doba bila je nezamisliva i verovatno zabvaljujući samoj ličnosti lorda Kouka i njegovom ugledu što se sudska profesija tako masovno konfrotirala sa vladarem. Od tada je vladareva pažnja

bila usmerena na selekcionisanje sudija tako da se prilikom njihovog izbora postavljaju osobe spremne da se ponašaju kao kraljeve sluge.

Smatra se da pravosuđe u engleskoj istoriji nikada nije bilo u nepovoljnijem položaju nego u drugoj polovini 17. veka, za vreme Restauracije. Sudovi su još jednom bili voljni, jer im ništa drugo nije ni preostajalo, da pribvate kraljeve naloge. Godine Restauracije donele su sudske profesiji imidž servil-

nosti koja je s vremenom rasla i bivala sve intenzivnija.

Nezavisnost pravne profesije nije iščezla iako je nezavisnost sudija bila ograničena i oni nisu bili potpuno podložni kraljevoj volji, niti su u suđenju pokazivali cinično nepoštovanje prava. Iako je činjenica da sudovi nisu bili nezavisni, ipak su sudije bile kompetentne, pa su nastojale da budu što više nezavisne u datim okolnostima. To im je i polazilo za rukom, sem u takozvanim veleizdajničkim procesima protiv političkih protivnika Krune, u kojima su uglavnom držali kraljevu stranu.

Nasuprot toj, gotovo do apsurdna dovedenoj kontroli pravosuđa, situacija se od Revolucije bitno promenila. Od 1688. faktički sudije su dobile doživotnu službu, a od 1700. donošenjem Akta o ustanovljenju (Act of Settlement), i zakonski. Naime, otpuštanje sudija bilo je regulisano tako da praktično, sve do danas, dakle već skoro trista godina, nijedan engleski sudija nije otpušten na taj način.

DR ZORICA MRŠEVIĆ

stvarima, o stvarima koje garantuju izgradnju jednog političkopravnog i državnog sistema zasnovanog na drugačijim, novim osnovama. Zbog tog odsustva pravnih garancija ne možemo

reći da je našem sudstvu obezbeđeno da funkcioniše kao nezavisno.

U tom sistemu postoje mnogobrojne sudije koje su nezavisne, koje i svoju ulogu i sudijski zadatak obavljaju i postupaju kao sudije u pravnoj državi i u uslovima nezavisnog sudstva. Međutim, ne možemo biti zadovoljni što imamo izvestan broj takvih sudija, već mi moramo obezbediti sistem da on funkcioniše kao nezavisan. Da bismo bili zadovoljni sudstvom i mogli tvrditi da je ono u principu nezavisno,

nedostaju mnoge stvari.

Pre svega nisu sprovedeni ustavni principi koji čine pretpostavku nezavisnog sudstva, kao što je, na primer, podjela vlasti. Sudska vlast mora po novom ustavu da bude odeljena od ostalih grana vlasti. Naročito od izvršne koja je najmoćnija. Međutim, mi i dalje imamo primere da se i na organizacionom, funkcionalnom i proceduralnom planu izvršna vlast upliće u poslove sudstva. Mnoge nadležnosti između upravne i izvršne

Nemačka

Ključnu ulogu u postavljanju sudija u Nemačkoj ima ministar pravde. Izuzetak je Ustavni sud, čije članove biraju oba doma parlamenta.

„Ministar pravde ne utiče na odluke suda. On je zadužen da obezbedi sredstva za finansiranje sudova i da daje predloge zakona o sudske postupku i organizaciji sudova. U Nemačkoj je sudstvo odvojeno od uprave i ima visok stepen nezavisnosti“, kaže dr Vranjanac. Sudijama nije zabranjeno da se bave politikom, ali postoje izvesna ograničenja, naime: one ne mogu da budu članovi ekstremnih partija.

Po primanjima, sudije su u rangu viših državnih činovnika. Sudije se mogu ponovo izabrati i napredovati do viših sudova.

Mače, glavne političke partije predstavljene su u sudijskom kadru.

ZABRANA: Sudije ne mogu da budu članovi ekstremnih partija

NEOPREDELJENOST: Sudije ne mogu da budu poslanici i nije im dopušteno da se upuštaju u sporna politička pitanja

Velika Britanija

U Velikoj Britaniji gotovo da je postalo pravilo da se sudije regrutuju iz redova advokata (barister). Formalno ih imenuje kralj a u stvari bira ih vlada.

Kandidate za Dom lordova, kao najvišu sudsku instancu na Ostrvu, i Apelacioni sud, bira predsednik vlade konsultujući se s lordom kancelarom, koji je praktično ministar pravde. Sudije ostalih sudova bira lord kancelar.

Profesionalnog napredovanja u britanskom sudstvu gotovo da i nema. Kada neko postane sudija nekog suda, kasnije retko odlazi u viši sud. Sudijska funkcija je doživotna, traje do penzionisanja. Maksimalna starosna granica sudija viših sudova je navršenih 75 godina.

Plate članova Doma lordova i Apelacionog suda veoma su visoke i u rangu su primanja ministara, a da Dušan Vranjanac, istraživač saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, kaže da ni britanski premijer nema mnogo veća primanja.

„Britansko sudstvo u velikoj meri je nezavisno. Osim naimenovanja, politička vlast na sudove utiče veoma malo“, kaže dr Vranjanac. Britansko pravo specifično je i po tome što sudija s funkcije može da ode u slučaju bolesti i onda kad prestane da se „ponaša kako treba“ (during good behaviour). Mada pod ovo drugo može svašta da se podvede, poslednji slučaj smenjivanja sudije zabeležen je još 1830. godine.

Sudije smenjuje Parlament. O tome odlučuju oba doma a odluka se donosi većinom glasova.

U Velikoj Britaniji sudije ne mogu da budu poslanici i nije im dopušteno da se upuštaju u sporna politička pitanja.

vlasti još nisu raščišćene.

U novom sistemu podeljene vlasti mora drugačije da bude organizovana pravosudna uprava koju ne može, kao do sada, neograničeno da obavlja Ministarstvo pravde, jer je ono upravni organ.

Princip podeljene vlasti nalaže bar uticaj sudstva na donošenje budžeta iz koga će se sudovi finansirati. Sada se, međutim, budžet i formira zakonom Skupštine na predlog vlade, znači, izvršnog organa, bez ikakvog i minimalnog uticaja pravosudne vlasti. To je porobljavanje u važnom aspektu ostvarenja sudske funkcije pravosudne vlasti; to čine drugi organi državne vlasti, što ne trpi princip podele vlasti prema Ustavu.

Nema ni mnogih drugih▶

garancija nezavisnog sudstva, a neophodne su našem pravnom poretku. U svetu postoji takozvano pravilo o prirodnom sudiji, što znači da nijedna vlast, čak ni sudska, a još manje izvršna koja je van sudstva, ne može birati sudiju za konkretan slučaj. Naši važeći propisi daju širok manevarski prostor za pogodnog sudiju, i to po diktatu izvršne vlasti. Ako na dnevni rad dođe neki delikatan slučaj, na primer, politički, onda se prosto traži za pogodnim sudijom koji će presuditi kako mu nalože vansudski činoci, uglavnom neki moćnik u političkoj ili izvršnoj vlasti.

Nekad se takav sudija traži i van suda tako što se oduzima nadležnost sudijama koji bi po zakonu trebalo da sude. Često se iz nekog udaljenog suda delegira sudija i privremeno premešta u drugi sud da bi presudio delikatan slučaj, očevidno po diktatu spolja. To je nespojivo sa nezavisnošću sudstva. Sudski predmeti se moraju deliti sudijama po automatizmu, tako da niko, pa ni sudija, ne zna koji će predmet suditi.

Celokupna naša kadrovska politika nekako je inkompatibilna sa principima pravne države, pa i nezavisnog sudstva. Jednostavno, još nemamo osećaja pravne kulture i obazrivosti prilikom pojedinih kadrovskih rešenja, naimenovanja, izbora... Ponekad zvuči kao da je ministarska funkcija nagrada za uslugu koju je sudija, a sada ministar, učinio vlasti. To se često dešava sa raspodelom funkcija, a i sa raspodelom funkcija u najvišim sudovima, unapređenjima sudija i sa imenovanjima za sudije Ustavnog suda. U javnosti se stiče utisak da je reč o nagradama za političke usluge koje su prethodile.

Za korupciju se nikada ne može pouzdano tvrditi da li postoji, koliko je ona opšta pojava i koliko je maha primila. To je zbog prirode samog dela korupcije, jer je to tajni posao, obično između dva lica, i zato se teško otkriva i sudi. Kada se otkrije i sudi, treba egzemplarno kažnjavati baš stoga što su slučajevi suđenja retki, iako je pojava masovna. Zato što je takva priroda tih krivičnih dela, možemo govoriti samo na osnovu utiska da korupcije ima u celom društvu, pa bi bilo nelogično kad bismo tvrdili da je u sudstvu nema. To jednostavno nije ispravno sa logičkog aspekta. Jer, kad jedna bolest napadne organizam, onda teš-

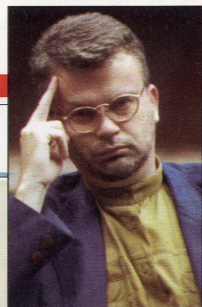
Uticaj politike

Neki smatraju da je drevna opaska da nema sudnice u kojoj pomalo ne vlada politika preblaga ilustracija naših prilika, pa u njihovoj interpretaciji ona glasi: nema odluke koju sud neće doneti ako je politika za nju zainteresovana.

► *Politička vlast ima svoje poslušnike u svim aparatima od najnižeg policijskog, pa do Vrhovnog suda, smatra Branislav Tapuškić, beogradski advokat. „Svoje namere sprovodi perfidno, zaogrćući ih zakonima. Ni od jednog sudije nećete čuti da mu je naređeno u stilu 'tako moraš da presудиš'. Ali, svi su više nego svesni značenja poruke koja se saopštava otprilike ovako: 'Imaš važan predmet u rukama, pazi šta radiš'. Ko je svoje vreme, smeo da oslobodi Batu Todorovića kada ga je lično prozvao Josip Broz. Mislim da se nismo mnogo udaljili od tog vremena“.*

► *Janko Lazarević, sudija Vrhovnog suda Srbije, priznaje da od njegovih prvih saznanja o državi i pravu do danas nikada nije mogao da kaže da funkcioniše sveto trojstvo podela vlasti na zakonodavnu, sudsku i izvršnu. Međutim, poriče da je sudstvo pod kontrolom političke vlasti i tvrdi da se uticaj politike oseća pre svega u tužilaštvu.*

► *„U nekim slučajevima više postoji fama o pritisku, nego što on zaista postoji“, misli*

**MILIJ
MILOVANOVIĆ:**
Šefovi su pod pritiskom politike

Lazarević. „Ipak, ne mogu da osporim postojanje autocenzure, jer sudije osluškuju šta misle javnost i politički vrh i razmišljaju o tome da li će na njihovo postupanje blagonaklono da se gleda 'tamo gde treba'“.

► *„Sve se svodi na odabiranje ličnosti na koju može da se utiče“, nastavlja Lazarević. „kao i na stvaranje klime da sudija treba nešto da uradi u interesu države i društva.“*

► *Uz napomenu da je u poslednjih pedesetak godina pravosuđe ovde strogo kontrolisano i da nikada nije dobilo mesto i ulogu koja mu pripada, Milija Milovanović, zamenik okružnog javnog tužioca u Beogradu, kaže da država svoj uticaj ostvaruje i tako što na rukovodeća mesta postavlja sebi odane ljude.*

► *Politička vlast može da izdejstvuje ishod kakav joj odgovara, smatra Milovanović, i kaže:*

► *„Direktnim pritiscima politike izloženi su naši šefovi, ali se taj uticaj reflektuje i na nas. Nema tog novca kojim vas mogu kupiti, kao kad vam priđu i kažu: 'Ovo je predmet od najvišeg državnog interesa'. Vi ćete, naravno, ovu tajnu čuvati do groba.“*

Mito i korupcija

Nema zvaničnih podataka o broju do sada osuđenih sudija zbog primanja mita, ali mnogi kada govore o ovoj pojavi smatraju da bi statistički podaci bili samo vrh ledenog brega. S druge strane, nisu usamljena mišljenja da su priče o korupciji u pravosuđu preterano naduvane.

► *„Svaka korupcija i mito imaju svoje ime i prezime i o njima se ne može govoriti načelno. Sve sudske odluke, donete van svakog pravnog rezona, treba staviti pod lupu. Može li, na primer, čovek koji je optužen za razbojništvo da dobije uslovnu kaznu, ili može li tužilac da se ne žali na oslobađajuću presudu za ubistvo“, pita advokat Tapuškić.*

► *On tvrdi da neki advokati često prodaju maglu, blefiraju i stvaraju famu da je novac uzet od klijenta otišao sudovima za mito. U suštini posređi je trgovina informacijama do kojih se brzo dolazi. Na primer, kada sazna da se kuca rešenje o ukidanju pritvora, advokat ode kod rodbine okrivljenog i, predstavljajući da je on to sredio potkupljujući sudiju, debelo naplati.*

► *Tapuškić još upozorava: „Danas ima i fingiranih hapšenja. Čoveka uhapsu bez dokaza, samo da bi se uzео novac sa puštanje iz pritvora, a to se čini na relaciji policija - advokati.“*

► *Sudija Vrhovnog suda Janko Lazarević priznaje:*

► *„Ne mogu da kažem da nema mita i korupcije, jer bi me demantovali slučajevi sa sudskim epilogom. Međutim, siguran sam da je ova pojava najmanje raširena u pravosuđu. Ovu famu podstiče neefikasnost sudske postupke. Da se predmeti okončavaju brže, bilo bi i manje priča o podmitljivosti sudija.“*

**BRANISLAV
TAPUŠKOVIĆ:**
Ključna rečenica je „Pazi šta radiš“

VRHOVNI SUD JUGOSLAVIJE:
Sudstvo ne utiče na donošenje budžeta iz koga se finansira

ATRAKCIJA: Gužva pred sudnicom pre početka rasprave u procesu premijer Mirko Marjanović protiv predsednika demokrata Zorana Đinđića

ko da će jedna ćelija u potpunom organizmu ostati potpuno zdrava. To je najopasnija pojava, pojava koja razara biće, ne samo suda, države, nego i društva. Iskustvo sa državama koje su bolovale od te bolesti pokazuje kako se društva, njom napadnuta, teško oporavljaju. Zabrinjava to što se protiv te pojave ništa ne preduzima. Lekovi nisu samo u kažnjavanju, kao što se pogrešno misli, nego na širem planu, u društvenim prilikama, u ustanovljavanju jednog stabilnog i normalnog društvenog poretka i pravne države. Korupcija nam je donela kolebanje da►

Svakodnevnica sudija

IZBOR

Kad se ukažu slobodna radna mesta za nosioce pravosudnih funkcija, ministar pravde objavljuje konkurs na koji se zainteresovani javljaju. Kad je reč, na primer, o Okružnom sudu u Beogradu u kome postoji nekoliko odeljenja (krivično, istražno, maloletničko...), sudije svakog odeljenja na sastanku razmatraju molbe, predlažu kandidate i spiskove dostavljaju kadrovskoj komisiji Okružnog suda u kojoj su predsednik suda, njegov zamjenik, predsednici odeljenja i rukovodilac sudske prakse. Komisija posle razmatranja odeljenjskih predloga formira svoj predlog i daje Ministarstvu pravde. Ministar pravde sve to pregleda i potom sačini svoj predlog dostavljajući ga Odboru za pravosuđe Skupštine Srbije u kome je uvek većina članova iz vladajuće stranke odnosno koalicije.

Glasanjem u Skupštini Srbije, može u paketu ali i pojedinačno, sudije konačno bivaju izabrani. Međutim, tu ima jedna mala ali bitna začkoljica: događa se, na primer, da kandidat uspešno prođe sve filtre i predlog stigne na usvajanje u Skupštinu. Jednom prilikom ustao je odbornik SPS Zoran Anđelković i rekao: „Ne slažem se da sudija opštinskog suda Zoran Savić bude unapređen u sudiju okružnog suda“. Potom je seo bez ikakvog objašnjenja i, naravno, kao po komandi niko iz SPS nije glasao za Savića tako da nije ni bio izabran. Sve do sledećeg izbora sudija.

PLATE

Plate sudija okružnih sudova sve su iste - oko 2.650, plus topli obrok od 200 dinara. Istražne sudije i tužioci zarađuju zahvaljujući čestim dežurstvima

oko 3.200 dinara.

Sudije Vrhovnog suda Srbije dobijaju oko 3.300 dinara mesečno, što je, kako kažu u beogradskoj Palati pravde, manje od zarade daktilografa u najstarijoj novinskoj kući u Beogradu.

Advokat Zoran Stojković, nekadašnji sudija Okružnog suda u Beogradu

„Iz sudstva sam morao da odem jer je postojeća vlast upropastila pravosuđe. To sam predvideo još 1987. godine kada sam napustio sudijsko mesto u Beogradskom okružnom sudu i počeo da se bavim advokaturom. Ova vlast je pravosuđe, kao jedan od najglavnijih stubova iole pristojne države, bacila na margine kako bi sve moglo da se obavlja bez ikakve kontrole, što je vidljivo na svakom koraku. Nijedna institucija ne funkcioniše, postoji vlast samo jednog čoveka... Ovo nije država, ovo su samo kulise.“

MAFIJA

„U ovoj državi su najsposobniji, najcenjeniji, a bogami, i na vlasti, šverceri visokog kalibra međusobno povezani i formirani u najjaču privrednu mafiju koja kontroliše carinu, inspekcije, miliciju, pa i tužilaštva. Sudovi im ne smetaju jer im nisu na putu... Mafija tera kolone cisterni, šlepera cigareta i pije hladno vino sa carinicima, inspektorima, milicijom i drži kontrolu tržišta u celoj zemlji. Ko im se ispreči, dobije metak u oko ako je nešto video, ili u usta ako je progovorio. Sve po opšte poznatim metodama mafije“, izrekao je sudija Opštinskog suda u Sjenici Murat Baltić na osnivačku Društva sudija Srbije. Više od 300 sudija iz cele Srbije pozdravilo je Baltićevo izlaganje veoma glasnim i dugotrajnim aplauzom.

Odlučivanje o pritvoru

Kad policija uhvati nekog pod sumnjom da je počinio krivično delo i s krivičnom prijavom ga privede dežurnom istražnom sudiji i tužiocu koji će ga saslušati, obojica odlučuju, zavisno od krivičnog dela, da li će privedenom odrediti pritvor i otvoriti krivični postupak, pustiti ga da se brani sa slobode ili osloboditi ukoliko policija nije pribavila bar neki relevantni dokaz za osnovanu sumnju.

Na predlog tužioca, istražni sudija određuje pritvor ukoliko otkriveni može da po-

novi delo, utiče na svedoke, pobjegne van zemlje ili, ukoliko bi njegovo oslobađanje uznemirilo javnost.

Sva četiri člana zakona mogu se tumačiti i ovako i onako. Osumnjičenom može, posle izvesnog vremena, da bude ukinut pritvor kad prestanu neki od razloga za njegov boravak iza rešetaka, na primer, kada njegovo puštanje na slobodu više ne uznemirava javnost. Naravno, sve je to pokriveno zakonskim odredbama.

BEODRADSKA PALATA PRAVDE:
„Ići sudiji znači ići pravdi“, pisao je Aristotel u „Nikomahovoj etici“

SAD

„Princip podele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku najdoslednije je primenjen u Sjedinjenim Američkim Državama“, smatra dr Dušan Vranjanac.

Sudije se u SAD biraju na više načina. Sudije Vrhovnog suda postavlja predsednik, koji za svoju odluku mora da dobije saglasnost Senata. Na ovu funkciju sudije se postavljaju doživotno a odabiru se iz reda advokata, sudija nižih sudova, profesora pravnog fakulteta i uglednih pravnika.

Do Ruzvelta, sudije Vrhovnog suda birane su prema političkoj

pridatosti, a sada se u o d i računa da sastav najvišeg s u d a zemlje b u d e

politički, rasno i polno izbalansirano.

Delioci pravde po sudovima federalnih jedinica u nekim državama biraju se neposredno (na opštim izborima), u drugim to čini predstavničko telo, a u pojedinim ih postavlja guverner a potvrđuje zakonodavno telo.

Mandat sudija nižih sudova traje četiri do šest godina a viših šest do osam. Uobičajeno je da se sudije ponovo biraju na raniju funkciju, osim u slučajevima kada se pokaže da loše rade. U pojedinim federalnim državama, sudije se, kao i njihove kolege iz Vrhovnog suda SAD, biraju doživotno.

Sudije Vrhovnog suda Amerike zarađuju godišnje oko 170.000 dolara, dok je dvanaestomesečna plata sudija okružnih sudova (kao najniže instance saveznog sudstva), prema podacima iz 1993. godine, iznosila 136.000 dolara.

UGROŽENOST: Na organizacionom, funkcionalnom i proceduralnom planu izvršna vlast upliće se u poslove sudstva

Vršioći dužnosti

Srbija je verovatno jedina zemlja u svetu koja sebi dozvoljava da godinama ne izabere predsednika Vrhovnog suda, već ovu funkciju obavlja vršilac dužnosti. Institucija vršioća dužnosti toliko je rasprostranjena u srpskom pravosuđu da uz Vrhovni sud nije mimoišla ni niže sudske instance. Trenutno, samo u Beogradu, to je slučaj sa predsednikom Prvog opštinskog suda i okružnim javnim tužiocem.

Ovaj specijalitet srpske politike neki tumače kao način na koji vlast proverava lojalnost nosilaca ključnih pravosudnih funkcija.

se koncept pravne države sprovede u delo, da izvršimo neophodne društvene i pravne reforme kao i neprekidno odlaganje tog važnog posla. To stvara haos, prostor za organizovani kriminal i korumpiranost svih društvenih i državnih institucija.

Savez advokata i sudije

„Imaš li ti advokata“, upitao je istražni sudija pritvorenika u Centralnom zatvoru koga je došao da sasluša.

„Imam, evo njegove vizitkarte.“

Sudija je samo ovlaš pogledao o kojem advokatu je reč i, primetio:

„On je odličan branilac, samo treba da znaš da je opozicionar, sudije ga ne trpe, pa zbog toga možeš dobiti dve godine zatvora više.“

„Pa, šta da radim?“

„Evo, ovde je slučajno jedan advokat koji će ti sigurno pomoći da izađeš iz nevolje, možda i iz pritvora. Angažuj njega.“

Pritvorenik je prihvatio predlog i posle nekoliko dana pritvor mu je bio ukinut. Odmah je otišao kod svog dugogodišnjeg advokata i objasnio u kojim je okolnostima, po preporuci istražnog sudije, opunomoćio drugog advokata.

Javna je tajna da u beogradskoj Palati pravde postoji nekoliko tandema istražnih sudija i advokata. I da je za otkrivenog veoma važno kojeg branioca angažovati i koji je advokat kojem istražnom sudiji blizak. Naravno, to ne znači da u istražnim odeljenjima ne postoje nepokupljive sudije, kojima je svejedno koji će advokat zastupati okrivljenog protiv koga on vodi istragu. Takve u Palati pravde zovu „golje“.

Treba samo pogledati u sudsku garažu i raspitati se ko vozi one mečke, BMW i ostale skupocene automobile, pa će biti sve jasno“, kaže jedan od onih istražnih sudija koji na posao dolaze i odlaze gradskim autobusom.

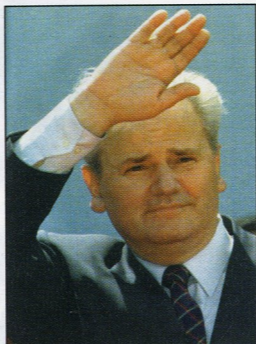
MOMČILO GRUBAČ
Profesor procesnog prava na Pravnom fakultetu u Novom Sadu
JOVAN DULOVIĆ/MOMIR ILIĆ

HOLBRUK: Ni mi ne želimo otcepljenje Kosova

PRESTIŽ: Vašington spreman da diplomatski prestiž Zapada na Kosovu štiti vazдушnim udarima

MILOŠEVIĆ: Upropastio mnoge svetske političke karijere

MILOŠEVIĆEVA jedina šansa je u tome da krene u ofanzivu odmah, pre nego što Oslobođilačka vojska Kosova vojnički ojača i pre nego što međunarodna zajednica izvrši vojni pritisak na Beograd

Varijanta korišćena u „ratnim igrama“ u Vašingtonu

DIPLOMATIJA

Ofanziva poslednje šanse

U Vašingtonu se čula doskora nečuvana teza da Vojska Jugoslavije može biti partner u demokratizaciji zemlje i saveznik u politici mira

Ako se sprske bezbednosne snage povuku iz južne pokrajine, kako od njih zahteva međunarodna zajednica, Albanci će proglasiti nezavisnost i Srbi će izgubiti Kosovo. Miloševićeva jedina šansa je u tome da krene u ofanzivu odmah, pre nego što Oslobođilačka vojska Kosova vojnički ojača i pre nego što međunarodna zajednica izvrši vojni pritisak na Beograd.

Čovek koji je sredinom maja u Vašingtonu izgovorio ove reči nije na platnom spisku predsednika Jugoslavije Slobodana Miloševića. On se nalazi u redovima rastuće vojske balkanskih eksperata u glavnom gradu Amerike. To su ljudi koji za račun Stejt departmenta ili Pentagona, Centralne obaveštajne agencije (Central Intelligence Agency, CIA) ili Odbrambene obaveštajne agencije (Defense Intelligence Agency, DIA), raznih univerziteta, instituta i zadužbina (popularno zvanih „think tanks“) mozgaju o bivšoj Jugoslaviji. Oni se takoreći svakodnevno viđaju po brojnim „ratnim

igramama“ (war games) i radnim grupama (task forces) za Balkan širom Vašingtona. Međusobno se takmiče u pameti, znanju i prognozama.

Anonimni ekspert za vojna pitanja, koji je pre mesec dana „pogodio“ da će Srbi pokušati da spreče priliv albanskog oružja na Kosovo, u međuvremenu je verovatno poboljšao svoj ekspertski rejting među kolegama i poslodavcima. On po svojoj prilici nije iznenađen time što srpska „ofanziva“ nije dala željene rezultate u optimalnom roku (dakle, pre nego što je dat znak NATO, u drugoj nedelji juna, da planira udare po Srbima). Još je onda predvideo strahovite humanitarne i

političke posledice ofanzive „jedine šanse“. Prema saznanju „Evropljanina“, on je savetovao svojoj vladi da na Kosovu vojnički ništa ne čini ukoliko ne želi da pomaže ni Miloševiću ni OVK. Po njegovoj proceni, svako vojno angažovanje Zapada na Kosovu, ili u blizini Kosova, predstavljalo bi direktnu podršku ratnim ciljevima OVK.

O vojnim pitanjima u drugačijoj svetlosti i iz drugog ugla, govorilo se na skupu „Srbija posle Miloševića“, u organizaciji američkog Instituta za mir (United States Institute of Peace).

Na tom je mestu još krajem aprila artikulisana, za američke prilike krajnje nekonvencionalna i u Vašingtonu

IGRE: Čitava vojska eksperata za račun Pentagona razmišlja o Jugoslaviji

doskora nečuvana teza da je Vojska Jugoslavije pokušala da se distancira od represivne unutrašnje politike režima i da je treba posmatrati kao mogućeg partnera u demokratizaciji zemlje i saveznika politike mira.

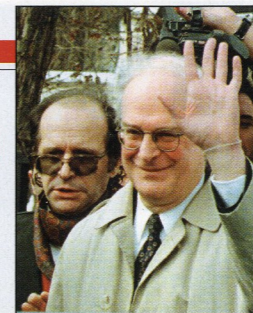
U bujnoj izdavačkoj delatnosti koja se bavi balkanskom krizom, trenutno su najčitanije dve knjige: „Kako okončati rat“ (kod nas: „Put u Dejton“) Ričarda Holbruka (Richard Holbrook), i „Kosovo“ oksfordskog istoričara Noela Malkolma (Malcolm). Ovaj potonji važi za uglednog „borca za Bosnu“, a njegova prethodna knjiga „Bosna: kratka istorija“ (Bosnia: A Short History) predstavljala je veštu racionalizaciju ideje da je sadašnja muslimanska vlast u Bosni legitimni naslednik tolerantnog i multietničkog bosanskog društva iz prošećenog perioda Otomanskog carstva. I „Kosovo“ nastoji da rehabilituje Otomansku imperiju kao „pluralističku“ koju su Srbi i drugi balkanski narodi nezasluzeno ocrneli.

Holbruk, koga jugoslovenskoj publici više ne treba posebno predstavljati, odavno radi kao bankar na njujorškom Vol stritu (Wall Street), ali je njegova politička karijera izgleda postala neodvojiva od jugoslovenskog prostora. Objavlivanje njegove knjige „Uspomena na dejtonski mir“ podudarilo se sredinom maja s njegovim uspešnim posredovanjem u prvom direktnom susretu Slobodana Miloševića i Ibrahima Rugove, predsednika Demokratskog saveza Kosova i odabranog američkog pregovarača s albanskih strane. Po povratku iz Beograda, Holbruk je revnosno ispunio sva obećanja koja je ovde dao Slobodanu Miloševiću. Promovišući svoju knjigu, javno je govorio o tome da se, u slučaju Kosova, američki interesi više podudaraju s Miloševićevim, nego s albanskim. „Ni mi, kao ni Milošević, ne želimo otcepljenje Kosova“, kazao je Holbruk u intervjuu televiziji PBS (Public Broadcasting System) i Čarliju Rouzu (Charlie Rose).

Takode, po njegovom povratku, u „Vašingtonu“ (Washington Post) osvanuo je detaljno dokumentovan članak o prikupljanju sredstava za finansiranje oružanih akcija OVK u Americi. (Holbruk je Miloševiću lično obećao da će ispitati mogućnost da se uguši priliv američkog i evropskog emigrantskog novca OVK.)

Sada se sve to izgleda okrenulo protiv njega. Holbruk, naime, neguje nadu da će postati američki ambasador u

BROJ DVA: Gelbard je u poslednjem dilu s Miloševićem bio druga violina

Ujedinjenim nacijama. Na to mesto mora ga imenovati gospođa Olbrajt koja se, prema tvrdnjama poznavalaca vašingtonskih kuloara, dobro seća kako je taj prestižni položaj sama upotrebila da bi učvrstila svoj uticaj u Clintonovoj administraciji i koja ne želi „zmiju u nedrima“, odnosno „jakog čoveka“ u istoj fotelji. Ofanzivne akcije srpskih snaga bezbednosti na Kosovu, posle Holbrukovog povratka iz Beograda, izgleda da su ugrozile Holbrukove šanse za novi posao u UN. Tako barem misli dobro obavešteni „Vašington post“, čiji novinari privatno izjavljuju da je na Holbrukov poslednji dil s Miloševićem kivan i sam Robert Gelbard, koji je u njemu učestvovao u svojstvu „druge violine“. Vašingtonom, inače, kruži vic da je američka ambasada u Beogradu, po majskom prispeću Gelbarda i Holbruka u Beograd, obavestila bazu da su „sujete sletele“. Posredi je igra reči: šifra za sletanje prvog čoveka na Mesec glasila je: Oraz je sleteo (The Eagle Has Landed). Sada je, navodno, šifrovano javljeno: *The Egos Have Landed*.

Ukoliko Ričard Holbruk ne dobije željeni posao, u Vašingtonu će se mnogi potajno radovati, a Slobodanu Miloševiću neće biti prvi put da ostavi modricu na nečijoj međunarodnoj karijeri. Širom Evrope i Amerike ostale su posejane krhotine nacionalnih i lične sujete raznih pregovarača, eksperata i posrednika koji su slomili zube na jugoslovenskoj krizi.

Dok je Milošević izubijao neke belosvetske političke karijere, NATO je izubijao Srbe na terenu, a sada se izgleda sprema da diplomatski prestiž Zapada štiti na Kosovu pomoću vazдушnih udara po jugoslovenskim ciljevima. Holbrukova izmaknuta fotelja za to ne može biti nikakva uteha. Ni eventualna pobjeda protiv Amerikanaca na Svetskom prvenstvu u fudbalu u Francuskoj tu ništa ne znači. Ta bi nam pobjeda ionako mogla presteti. Šta vredi što smo izbegli „grupu smrti“ na fudbalskom terenu, ako smo lošim manevisanjem i katastrofalnom strategijom od Kosova napravili polje smrti? ■

LJILJANA SMAJLOVIĆ

VIŠE OD IGRE

Fudbal je u Americi sve popularniji, a većina Amerikanaca o Svetskom prvenstvu zna toliko da njihovom nacionalnom timu nema prolaza u drugi krug takmičenja ako ne pobjede Jugoslaviju. „Vašington post“, koji svoje čitaocima veoma opširno obaveštava o nadmetanju u Francuskoj, pitao je jugoslovenske igrače hoće li utakmica sa SAD značiti „više od igre“, odnosno osvetu nacionalne časti zbog američkog stava prema Srbima.

Savo Milošević se trudio da razuveri novinarku En Svordson (Ann Swardson) izjavljujući da će se „koncentrisati na sport, a ne na vodeću ulogu koju su Amerikanci odigrali u nametanju sankcija Jugoslaviji“. „Mi smo neuporedivo bolji tim od Ameri-

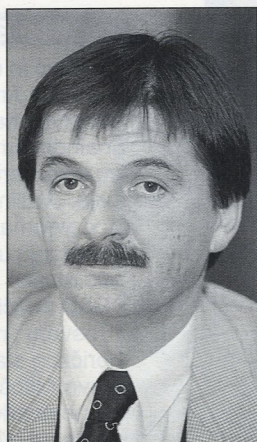
INAT: Jugoslovenski igrači će u meču s Americancima misliti o osveti

kanaca i možemo ih pobediti budemo li igrali sa sto odsto snage“, kazao je Milošević za čiju rodnu Bijeljinu novinarka veli da je „razrušena u ratu“. Slobodan Santrač rekao je da su sankcije unazadile reprezentaciju. „Znamo da će igrači na terenu misliti o osveti. Ali, nisu američki igrači odlučivali o sankcijama. Borićemo se za pobjedu, i pri tom nećemo misliti o politici“, obećao je Santrač.

Vašingtonski list podsetio je svoje čitaocima na okolnosti pod kojima je Jugoslavija 1992. godine udaljena sa Evropskog prvenstva u fudbalu. Igrači pamte kako su vraćeni sa prvenstva i kako su zaobilazili vazdušni prostor zemlje čije im je preletanje bilo zabranjeno.

SLUH
Bulatović i Vuković nisu čuli za dogovor SPS i DPS

SIGNAL

Đukanović neće ući u saveznu vladu ako Zapad na taj potez ne bude gledao blagonaklono

FEDERACIJA

Đukanović ante portas

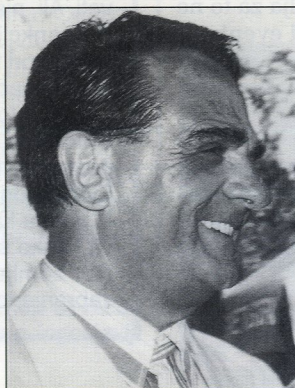
Predsednik Crne Gore na poslednjoj konferenciji za štampu nije ništa ružno rekao o Miloševiću, a RTS ga je zauzvrat slikala kada je došao na aeromiting u Batajnicu. Znači li to da DPS ulazi u Saveznu vladu?

Kada je u izbornoj noći objavio „pretposlednju“ pobjedu na skupštinskim izborima i najavio „poslednju“, to jest onu protiv Slobodana Miloševića, Milo Đukanović, crnogorski predsjednik, verovatno nije računao da će morati tako brzo da se opredeli za put koji do takve pobjede vodi. U tom trenutku, štab u Podgorici je raspolagao samo jednom mogućom strategijom: stabilizovanjem vlasti u svojoj republici, blokadom saveznog parlamenta preko nove delegacije u Veću republika i čekanje, da vreme, nagomilani problemi i međunarodna zajednica urade svoje do novih, iznude njih, saveznih izbora.

Ova strategija konfrontacije zasnovana je na zdravoj proceni da predsjednik Jugoslavije nije poznat kao čovek spreman da popušta onima koji su njegovo uklanjanje s vlasti još ranije proklamovali kao svoj krajnji cilj.

STRATEG

Vukašin Maraš, prvi čovek crnogorske policije pojavio se u Batajnici u društvu generala Momčila Perišića

Međutim, umesto konfrontacije, stiču nagoveštaji koabitacije, sporazuma koji bi obnovio savez srpskih vlasti sa DPS i možda uključio još neke stranke iz Srbije. Daleko od toga da su takvi znaci prošli nezapaženo. Najpre su „Politika“ i „Politika ekspres“ nekoliko dana obustavile uobičajenu hajku na Đukanovića, zatim je crnogorski predsjednik propustio priliku da na svojoj konferenciji za štampu uputi uobičajene žaoke u pravcu Miloševića i, na kraju je, kažu očevici, RTS prikazala Mila Đukanovića i ministra policije Vukašina Maraša na aeromitingu u Batajnici.

Za DPS nagodba sa Miloševićem nije mogućnost, ona je zahtev!

Uostalom, Miodrag Vuković, potpredsednik vlade Crne Gore, u razgovoru za „Evropljanin“ kaže: „Ako želimo zajedničku državu onako kako to zagovara Đukanović i iza čega smo svi stali, onda se podrazumeva kompromis i respektovanje izbora Srbije kao druge ravnopravne republike, a realnost tog izbora je da u ovom tre-

nutku nju trećinom predstavlja SPS, trećinom JUL i trećinom Šešeljevi radikali.“ Razume se, Vuković kao otežavajuću okolnost vidi to što su poslednje dve grupacije na crnogorskim izborima „žestoko potučene“.

Za sporazum sa Miloševićem Milo Đukanović ne bi mogao da računa na blagoslov svojih koalicionih partnera bez kojih, ne zaboravimo, nema parlamentarne većine. Novak Kilibarda čak zamera Đukanoviću što se odazvao pozivu na „vojni savjet“ i nije dolazak uslovio neprisuštvovanjem Bulatovića. Za Kilibardu, očekivanja su jasna - nastavak napada na ustavni poredak Crne Gore i njenu legalnu i legitimnu vlast, a isto tako i redosled koraka - vanredni savezni izbori što pre, pogotovo zato što u Veću građana sedi „osam Bulatovićevih ljudi“ koji, smatra Kilibarda, „ne predstavljaju doslovce nikog“.

Još je rigorozniji Žarko Rakčević, predsjednik SDP CG, bez čijih pet poslanika u skupštini DPS takođe nema većine. Rakčević je kritičan prema koalicionom partneru DPS za koga kaže da je „razdržavio Crnu Goru“ i da je ona zato sada u situaciji da se „hvata za pjenu“ pokušavajući da se zaštiti kroz Veću republika, kao jedini preostali instrument. „Ne vidim nijedan

razlog da Crna Gora može imati budućnost sa socijalistima i Šešeljem“, smatra Rakčević, koji dodaje da problem Crne Gore i Jugoslavije nije u Miloševiću. „Često se rešenje krize vidi u personalnoj ravni. Mi smatramo da je problem u tome što je dvočlana federacija kakva je između Srbije i Crne Gore neodrživa i tražimo da Crna Gora vrati svoje državne nadležnosti.“ Tome bi, po Rakčeviću, prethodio referendum, pošto onaj raniji ne priznaje.

Proizilazi da bi u Crnoj Gori za sporazum sa Miloševićem

VEĆINA

Bez Kilibardinih narodnjaka DPS ne može bezbedno da vlada

Đukanović jedinog saveznika našao u Momiru Bulatoviću. A i to je pitanje, jer, kao što smo rekli, to bi bio smrtni udar za Bulatovićevu SNP.

Inače, SNP je tražila da se izmeni odredba prema kojoj prva polovina poslanika sa liste u republičkoj skupštini ne može da se menja. U toj prvoj polovini su oba Bulatovića, Žižić i ostali članici. To se tumači tako da prva garnitura SNP i dalje računa na svoja mesta u saveznim organima, pa stoga nastoji da se reši svojih poslaničkih obaveza u Podgorici. Što se, dakle, Momira Bulatovića tiče, nema sporazuma Milošević - Đukanović, ili on bar nije čuo o tome.

Nije čuo ni Miodrag Vuković. „Niti znam da smo se sa Miloševićem nešto dogovorili, niti da nismo“, kaže. A na pitanje da li je moguće

PRAVOVERNOST

Premijer Vujanović tvrdi da Kosovo ne može biti treća republika

POBEDA

Otvarajući šampanjac Đukanović je najavio odsudni boj - sa Slobodanom Miloševićem

da on za takav dogovor ne zna, odgovara: „Teško, ali je moguće da se učine početni kontakti.“ Vuković, osim što je potpredsednik vlade jeste i „čovek broj pet“ u partijskoj hijerarhiji.

Polemika Zorana Đinđića, predsednika DS, sa predsednikom DPS Milicom Pejanović-Đurišić, u koju se umešao i Vuković, izgledala je kao dodatni signal da se DPS udaljava od opozicije u Srbiji a približava SPS. Vuković, međutim, jemči da je u pitanju slučajnost, da je nesporazum sa Đinđićem nastao „bez veze“ i da je, uz sve poštovanje predsednika DS, morao da reaguje na njegovu izjavu o Crnoj Gori kao „matematičkoj grešci“.

Koliko je daleko do konačnog dogovora o novoj saveznoj vladi, vidi se iz tog što, kako kaže Filip Vujanović, predsjednik vlade Crne Gore, Podgorica očekuje da će, preko politički kontrolisanog saveznog ustavnog suda, Beograd pokušati da ospori izbor novih 20 crnogorskih poslanika u Veću republika. Posle toga, predviđa crnogorski premijer, mogla bi se očekivati kriza rada Veća republika, što bi rezultiralo novim saveznim izborima. Vujanović takođe negira bilo kakav nesporazum sa Đinđićem, za koga kaže da je predsjednik stranke sa kojom DPS ima najintenzivniju saradnju, predviđajući mu da će na izborima imati uspeha „shodno svojim ambicijama“.

Smisao pogodbe sa Crnogorcima sa stanovišta Srbije jeste u ublažavanju pritiska NATO i Zapada zbog prilika na Kosovu. Dan pre izbora u zvaničnu posetu Podgorici i Đukanoviću stiglo je 14 ambasadora i stranih diplomatskih predstavnika, što bi u drugim prilikama bio slučaj na granici mešanja u unutrašnje stvari. Čovek koji uživa takvu naklonost inostranstva neće doći na ideju da

je ugrozi brzopletim savezom. Drugim rečima, ako DPS uđe u saveznu vladu, možete biti sigurni da je negde naplju procenjeno kako bi takav korak imao blagotvorno dejstvo na smirivanje napetosti.

Milo Đukanović održava uravnotežen pristup, pa je u izjavama već amnestirao NATO za eventualno bombardovanje, bacivši krivicu na one na obema stranama koji izbegavaju dijalog, ali u isti mah ne dovodeći u pitanje slanje regruta iz Crne Gore na područje Kosova. Sa domaćeg stanovišta, stav Crne Gore o Kosovu je pravoveran: „Kosovo ne može biti republika. Treća federalna jedinica je neprihvatljivo rešenje, ne samo zato što to zadire u interese Crne Gore već i stoga što bi to značilo samo uvod u otepčenje, što smo već i videli“, kaže Filip Vujanović, objašnjavajući da istupanja nekih ministara, poput Ferhata Dinoše, nisu stav vlade već stav njihove partije, u ovom slučaju Demokratske unije Albanaca.

Zaključak je, dakle, da ulazak DPS u saveznu vladu zavisi od toga hoće li Zapad odlučiti da je Miloševića lakše pacifikovati ako su Crnogorci „unutra“, ili ako su „napolju“. Za stav o tome trebaće im izvesno vreme, a Đukanović ima i unutrašnje razloge da se ne žuri. Sačekajte bar toliko da vidi kako će u saveznoj skupštini biti dočekano novih 20 Crnogoraca. ■

SRBOLJUB BOGDANOVIĆ

DIJAGNOZA 17 MILIONA

ODBRANA: S vremenom čovekovi odbrambeni mehanizmi popuštaju, materijal se zamori, sistem se jednostavno raspadne: skače pritisak, „poludi“ štitnjača, proradi čir na želucu...

„Simptomi, znakovi i nedovoljno definisana stanja stoji kao oznaka uz dosijee više od 400.000 bolesnika, ali to je druga tema i govori o spremnosti zdravstvenog osoblja i opremljenosti njihovih ustanova. U 1996. godini, inače, registrovano je ukupno 16,8 miliona dijagnoza (prosečno jedna i po po građaninu Jugoslavije). U bolnicama se lečilo blizu milion ljudi.“

„Zdravlje Jugoslovena relativno je zadovoljavajuće“ - misle stručnjaci Saveznog zavoda za zaštitu i unapređenje zdravlja. Uporediti to s trendom u svetu, graniči se s nemogućim, jer najnoviji „Statistički godiš-

njak“ ovog zavoda za 1996. godinu ne sadrži uporedne podatke. Teško je praviti komparaciju i s periodom pre rata, jer su se podaci odnosili na prostor Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, što nadi-lazi statistička znanja vašeg autora.

Ipak, najviše se obolevalo od bolesti di-sajnih organa (oko 44 odsto), bolesti krvotoka (9,5 odsto), mišično-koštanog sistema (oko šest odsto), bolesti sistema za varenje (5,7 odsto), zaraznih bolesti (tri odsto). Najviše se umiralo od bolesti krvotoka (56,3 odsto), tumora (16,5 odsto), bez dijagnoze („uzrok smrti nepoznat“ - čak 8,1 odsto)...

ZDRAVLJE

Narod na ivici nervnog sloma

Gotovo 600.000 Jugoslovena pati od duševnih poremećaja, 54.000 evidentirani su alkoholičari, 6.000 ih je bolovalo od šuge, 4.160 je imalo vaške, 888 gonokokne infekcije, 298 sifilis...

Slično je bilo 1918. Nije senzacionalno to što su se pojavila četiri slučaja lepre već podatak da nekoliko ljudi mlađih od 40 godina svakodnevno doživi šlog - opominju medicinski stručnjaci. A i lepra, zarazna bolest, i cerebrovaskularni insult, posledica su - kažu oni - uslova u kojima živimo. Na neka oboljenja više utiče nemaština, na neka higijenske (ne)prilike, na neka stres, a sve zajedno oblikuje zdravstvenu kartu Jugoslovena: gotovo 600.000 ljudi pati od duševnih poremećaja, više od 54.000 njih evidentirani su alkoholičari, najmanje toliko je

i narkomana. Više od 6.000 ljudi bolovalo je od šuge, 4.160 ih je imalo vaške, 888 razne gonokokne infekcije, 298 sifilis, 812 ih je počinilo samoubistvo, a blizu 2.500 - ubistva.

„Četiri su osnovna psihijatrijska poremećaja kroz koje se projektuje naša stvarnost. To su depresije (naročito reaktivne), stanja anksioznosti (straha i panike), porast psihosomatskih oboljenja (kao reakcije na stres) i bolesti zavisnosti - alkoholizam i narkomanija“, govori prof. dr Jovan Marić, šef Katedre za psihijatriju na beogradskom Medicinskom fakultetu.

Po Mariću odbrambeni mehanizmi s vremenom popuštaju; materijal se zamori. Neko vreme uspešno se nosimo s iskusejima, a onda se sistem jednostavno raspadne: skače pritisak, „poludi“ štitnjača, proradi čir na želucu... Poneki u alkoholu nalaze način da izađu iz svega („bol je dobar plivač“), u drogi takođe. Narkotizacija je bekstvo od stvarnosti koje ljudi često koriste (i duvan uostalom), ali to nije dobar način: stvara se začarani krug, iz kojeg posle izvesnog vremena nema izlaza.

Odavno je poznata veza između

TBC HRONIČNO

Nasuprot „masovnim hroničnim nezaznim bolestima“, zarazne se po zakonu moraju prijavljivati. Međutim, niti se svaki oboleli otkrije, niti se svaki otkriveni prijavi. Podatke treba uzimati aproksimativno.

Tako je, recimo, broj bolesnih od tuberkuloze do 1994. opadao, a od 1995. ponovo raste. Razloga je mnogo: loši ekonomski i higijenski uslovi, priliv izbeglica iz endemskih žarišta u Bosni i Hrvatskoj, stresogena situacija koja narušava imunitet, nesavesno sprovedena vakcinacija...

Novootkrivenih slučajeva u 1996. godini ima blizu 8.000, što ne predstavlja samo sve veći epidemiološki već i terapijski problem: Kohov bacil, naime, postaje sve otporniji na dosadašnju terapiju, pa se sve češće poseže za protokolima kombinovanih tuberkulostatika.

Svetska zdravstvena organizacija upozorava da će 70 miliona ljudi u svetu umreti od ove bolesti ukoliko se nešto ne preduzme (trenutno ih umire oko tri miliona godišnje). Preporučenu strategiju kontrole bolesti i terapijske protokole ne primenjuju, između ostalih, Indonezija, Filipini, Tajland, Brazil, Iran, Meksiko, Ruska Federacija (u kojoj se od 1991. broj obolelih udvostručio), Južnoafrička Republika, Avganistan, Indija, Burma, Pakistan, Etiopija, Sudan, Nigerija i Uganda.

psihe i somatskih oboljenja. Mnoge bolesti posledica su neurotičnih konflikata, a svaka u nastanku ima nešto emocionalno. Nema medicinske grane u kojoj se pri proučavanju uzroka bolesti ne mogu naći psihički motivi. Neurovegetativni poremećaji tokom života postaju hronični, što trajno oštećuje organe, pri čemu kod nekih oboljenja dominira psihička komponenta, ali ima i onih kod kojih je ona u dubokoj pozadini. Najčešća psihosomatska oboljenja su bolesti organa za varenje, srca i krvnih sudova, disajnih organa, poremećaji žlezda s unutrašnjim lučenjem, reumatična oboljenja, smetnje urogenitalnog sistema, maligne bolesti... Ovakvu ocenu potvrđuju i podaci Saveznog zavoda za zaštitu

IZLAZ: Narkotizacija je bekstvo od stvarnosti koje ljudi često koriste

(Prof. dr Jovan Marić)

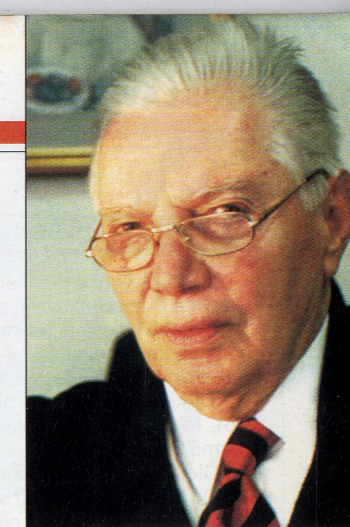

UPOZORENJE: Broj obolelih od TBC ponovo raste. U 1996. godini otkriveno blizu 8.000 novih slučajeva

i unapređenje zdravlja objavljeni u „Statističkom godišnjaku“ za 1996. godinu.

Ako se za poređenje uzme 1990. godina, šest godina kasnije od raka je obolelo deset odsto ljudi više, od endokrinoloških poremećaja (štitnjača, dijabetes) oko 20 odsto. Slično je i s bolestima krvi i krvotvornih organa (oko 130.000 bolesnika, od čega je oko 11.000 lečeno u bolnici), cirkulatornog sistema (oko 1,3 miliona pacijenata, 130.000 stacionarno zbrinuto), organa za disanje (blizu dva i po miliona dijagnoza, bolnički lečeno više od 100.000 bolesnika), organa za varenje (više od 500.000, oko 102.000 u bolnici)...

„Od bolesti organa za varenje kod nas su najrasprostranjeniji rak debelog creva, jednjaka i želuca“, kaže prof. dr Dragoslav Stevović, direktor Instituta za bolesti digestivnog siste-

PATOLOGIJA: Šuga, vašljivost, gonoreja i sifilis sve su češći zato što je narod u teškom materijalnom položaju
(Prim. dr Jovan Lalošević)

BOLESTI PRLJAVIH RUKU

Neispravne namirnice i neispravna voda za piće izazivaju trbušni tifus (29 slučajeva), salmonelozu (4.582), trovanje hranom (6.154), dizenteriju (758), enterokolitis (22.375), virusni hepatitis (4.475), meningitis (1.046)...

Tokom 1996. godine, voda iz više od trećine vodovoda koji su ispitivani nije bila fiziko-hemijski ispravna, a čak polovina uzoraka mikrobiološki. Neispravnih vodovoda (s obe manjkavosti) ima čak 31,4 odsto.

Kada je reč o namirnicama (osim što ih je pregledano daleko manje nego što treba), najviše neispravnih je u prometu (19,6 odsto) i u zanatskoj proizvodnji (16,8 odsto).

ma KCS. „Prema svetskoj statistici, Jugoslavija je po učestalosti tih bolesti na 34. mestu. Od uzroka na koje može da se utiče presudna je pravilna ishrana, bogata žitaricama, svežim voćem i povrćem, sa što manje životinjskih masti i belančevina životinjskog porekla.“

Paradoksalno ali istinito: Jugosloveni su sve deblji zbog toga što se sve lošije hrane. Unose sve više šećera i masti, a sve manje belančevina, minerala i vitamina nego što nalaže pravilna ishrana. A to za posledicu ima pobrojane bolesti, pa i - rak.

„Od raka kod nas oboli oko 30.000 godišnje (porast od oko deset odsto), po▶

KAKO JE U SVETU

U nerazvijenim zemljama, prema podacima Svetske zdravstvene organizacije, najveći ubica su infektivne bolesti (43 odsto), kardiovaskularne (21) i rak - devet odsto. U razvijenima, na prvom mestu su kardiovaskularne bolesti (46 odsto), rak (21 odsto), a zarazne bolesti - samo jedan odsto.

Gledano ovako, bliži smo razvijenima. Od 52 miliona smrtnih slučajeva zabeleženih prošle godine u celom svetu, trećinu su izazvale infektivne bolesti, 29 odsto kardiovaskularne bolesti i 12 odsto rak, objavila je Svetska zdravstvena organizacija.

GLAVNI UZROCI SMRTI U 1997. GODINI

INFJEKTIVNE BOLESTI	17,3 MILIONA
- akutne infekcije donjih respiratornih organa	3,7 miliona
- tuberkuloza	2,9 miliona
- dijareja	2,5 miliona
- sida	2,3 miliona
- malarija	1,5 - 2,7 miliona
KARDIOVASKULARNE BOLESTI	15,2 MILIONA
- srčane bolesti i udari	12 miliona
RAK	6,2 MILIONA
- rak pluća	1,1 milion
PRE I POSTNATALNI PERIOD	3,6 MILIONA
BOLESTI RESPIRATORNIH ORGANA	2,9 MILIONA
INASILNA SMRT - NESREĆE	1,2 MILIONA
- samoubistvo	835.000
- nesreće na radu	330.000
NEPOZNATI UZROK	4,1 MILION

čemu se uklapamo u evropsku stopu obolevanja i smrtnosti", tvrdi prof. dr Nikola Mitrović, direktor Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije. „Sankcije kroz koje smo prošli (i prolazimo) i ekonomski uslovi u kojima živimo, otežavaju preventivne programe, ali i borbu protiv štetnih navika: pušenjem, uživanjem alkohola, lošom ishranom - čije bi korigovanje takođe uticalo na smanjenje obolevanja.“

Odeljenje biostatistike i epidemiologije Instituta sprovelo je istraživanje o psihostresu kao faktoru rizika za pojavu malignih oboljenja. Većina anketiranih bolesnika navela je da je dve do pet godina pre bolesti doživela

ZAVISNOST: Poneki u alkoholu nalaze način izađu iz svega

neki jači psihostres ili je imala dugotrajni emotivni konflikt. Najčešći uzroci stresa su, prema tom istraživanju, gubitak bliske osobe, gubitak posla, neusklađeni odnosi na poslu i porodici, usamljenost, nedovoljno vrednovanje urađenog posla, brži ritam života, teški materijalni uslovi...

Sve pobrojane faktore navodi i prim. dr Jovan Lalošević, vlasnik ugledne privatne dermatovenerološke ordinacije, kada govori o patologiji kojom se bavi:

„I šuga, i vašljivost, i gonoreja i sifilis sve su češći, a tako obično biva kada je narod u teškom materijalnom (socijalnom, higijenskom), emocionalnom i psihološkom stanju.“

Sagovornik ističe da je evidencija ovakvih bolesti aproksimativna, jer se otprilike tek svaki deseti pacijent obrati lekaru:

„Od početka godine, začudo, nisam lečio nijednog obolelog od gonoreje ili sifilisa. Sigurno ne zato što ih nema ili što im se broj smanjuje - jedino racionalno objašnjenje za to je da je reč o ljudima koji nemaju novca. Tako su,

Foto: D. Tasić, D. Danilović

NAČIN: Gotovo 2.500 Jugoslavena rešilo je svoje probleme ubistvom

verovatno, i bolest 'pokupili' u bagatelnom kontaktu s osobama sličnog socijalnog profila.“

S druge strane, psorijaza, kao tipično psihosomatsko oboljenje, sve je češća: predispozicija, odnosno psorijatično žarište „obogaćeno“ stresom, za posledicu ima ovu neugodnu, i praktično neizlečivu bolest.

Od Laloševića se može čuti i da su se bolesti prljavštine, siromaštva i beznađa širile i posle Prvog i Drugog svetskog rata. Uslovi u kojima živimo ne razlikuju se mnogo od tih vremena. ■

NADA KOSTIĆ

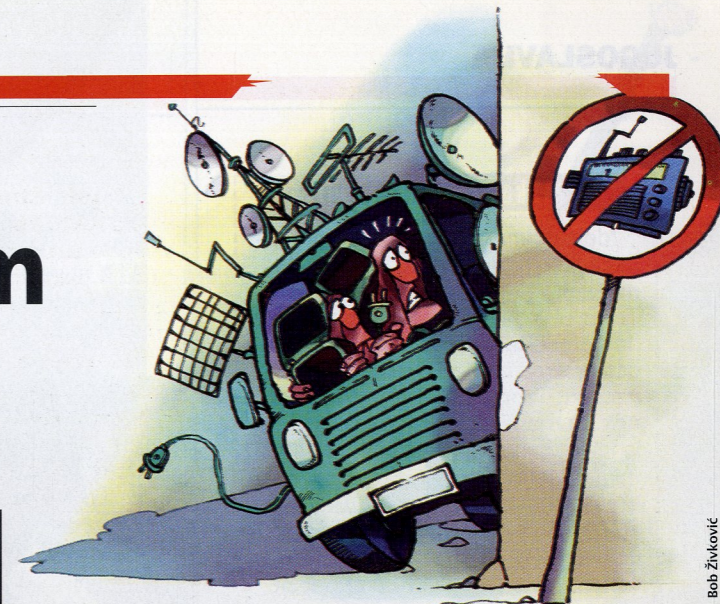
PROCENA MORTALITET

Za procenu ekonomskih prilika i duhovnog poleta nacije značajan je još jedan pokazatelj. U poslednje četiri decenije znatno je opao natalitet - s 25,9 promila u 1951, na 12,9 u 1996. godini. Smrtnost, pak, raste od osamdesetih, kada je iznosila 9,2 do 10,5 promila u 1996.

MEDIJI

Glas kruži gradom

Za Beograd je dovoljan B 92, a za 1.786 stanovnika Velikog Popovića neophodne su tri radio-stanice i jedna televizija

Bob Živković

NENAD CEKIĆ: Imamo dva predajnika u tajnosti

Vozu Miško na 99,8 megaherca! Stani Miško, s ove raskrsnice se najbolje čuje...

Ovako će u najskorije vreme možda raditi i dalje piratski Radio „Indeks“, na primer. Izgleda da će se ostvariti skorajšnja prognoza Bogdana Tirnanića koji je u kolumni u „Dnevnom telegrafu“ najavio da će „po srpskim gradovima uskoro kružiti mnogi autobusi firme Krstić i sin. Biće kao u 'Otpisanima', ili u onim ratnim filmovima u kojima mrski okupatori specijalno opremljenim vozilima tragačima pokušavaju da pronađu radio-stanicu pokreta otpora“.

Više od 200 radio i televizijskih stanica ostalo je uskraćeno za mogućnost da ozakoni svoj rad. Savezno ministarstvo za telekomunikacije odobrilo je frekvencije za 73 televizijske i 174 radio-stanice. Televizije će u miru moći da rade godinu dana, a radio-stanice dve godine.

Poznato je da je od 33 članice Asocijacije nezavisnih medija (ANEM), samo jednoj, radiju B 92 odobreno da

legalno emituje program. Radio „Indeks“, Radio „Ozon“ iz Čačka, TV 5 iz Užica... nastaviće da rade polulegalno, dok će TV „Okolo“ iz Gadžinog Hana, TV „Laser vision“ iz Svriljiga ili Radio „Rosulja“ iz Vlasotince nesmetano emitovati program slušaocima i gledaocima. Nije sigurno da li je Beogradanima potreban Radio „Indeks“, ali je gotovo izvesno da će tri radio-stanice i jedna televizija zadovoljiti potrebe 1.786 stanovnika Velikog Popovića.

„Ako nam isključe jedan predajnik s koga emitujemo program jer imamo ugovor s Radio-televizijom Srbije, uključićemo druga dva za koje ne znaju gde se nalaze. A ne verujem da imaju tehniku kojom mogu da nas pronađu, kaže Nenad Cekić, direktor Radio „Indeksa“. Ovo nije jedina mogućnost. Indeksovci imaju spreman autobus, reportažna kola (čik pogodi gde sam!), potpuno opremljen i spreman da emituje program dok se kreće. Taj autobus korišćen je u vreme protesta 1996/97. i provereno funkcionise.

Šta će nadležni preduzeti ako stanice kojima nije odobren rad nastave da emituju program? Sekretarica Gorana Matića, saveznog ministra za informisanje, odgovara: „Te stanice biće zatvorene.“ Nedavno je Matić tvrdio drugo: „Država se neće boriti protiv medija koji rade protiv njenih interesa. Mi garantujemo apsolutnu slobodu informisanja, čak je potrebno da mediji

Zakon 4. ČLAN

Zahtev se podnosi Vladi Republike Srbije i sadrži:

- Dokaz da podnosilac zahteva ima sedište u Republici Srbiji
- Programsku orijentaciju i plan programa
- Dokaz da su direktor i glavni i odgovorni urednik državljani Srbije
- Elaborat o tehničkim sredstvima
- Mišljenje nadležne republičke ustanove za saobraćaj i veze
- Dokaz o vlasništvu sredstava

biti različiti. Takvi mediji koji rade protiv države sami će propasti.“ Obe izjave date su u razmaku od tri dana.

ANEM je predviđao da će se frekvencije oduzimati u julu, kada je većina ljudi na odmoru. Ipak, očekuje i podršku građana. „Petnaest hiljada Čačana aklamovalo je da Radio 'Ozon' emituje program“, tvrdi Stojan Marković, direktor ovog radija.

Radio „Ozon“ nastao je u vreme protesta 1996/97. Program je emitovao iz kamp prikolice. Oprema mu je oduzimana, rad stalno ometan, ali je uspeo da opstane. Ima iskustva sa zabranama, pa direktor Marković slobodno kaže: „Ako nam isključe predajnik, mi ćemo ga sami ponovo uključiti.“

Inače, postoje i savremeniji načini od autobusa da se program emituje. Radio B 92 isprobao je jedan tokom prošlogodišnjeg protesta. Preko Interneta slao je do predajnika van zemlje signal i vraćao ga u Jugoslaviju preko satelita Glasa Amerike.

No, dok se tehničke mogućnosti ne usklade, ostaju reportažna kola. Pa, kreni Miško... ■

SLADANA POPOVIĆ

Svetska TEHNOLOGIJA

Ideja neimara Kopaonika o prečišćavanju otpadnih voda zaista je osamdesetih godina bila spektakularna. Trebalo je da se otpadne vode prirodno prečišćavaju, da u posebnim bi-diskovima bakterije razgrađuju nečistoću. Tehničko rešenje, naravno, nije bilo naše već uvozno i skupo, ali je ideja da se diskovi s mikroorganizmima postave na 1.500 metara bila srpska. I šta se dogodilo? Bakterije su na toj visini, na minus 20 odmah uginule, a voda iz hotela je neprečišćena počela da se sliva u podnožje.

NADA: „Dovoljno je da prestane gradnja na vrhu“, Miroslav Maksimović, direktor Nacionalnog parka Kopaonik

SUVU RUDIŠTE: Po projektu predviđeno za 8.000 ležaja, nezvanično ima 12.000 ležaja

ISTRAŽIVANJA

Smrt Kopaonika

Najatraktivniji zimski centar Srbije najbolji je primer kako ne sme da se radi. Turističko naselje trebalo je da se gradi u podnožju planine. Za prirodu je najduža srpska planina definitivno izgubljena

IDEJA: Jedan šaljivdžija je predložio da se grob Josifa Pančića na vrhu Kopaonika pretvori u depadansu koju bi po ekstra ceni koristili turisti skloni ekstravaganciji, oni koji preko skijaških rukavica nose specijalno izradeno prstenje

rk, a meštani tvrde da u ono vreme nije ni postojao ekološki lobi.

„Neimari su sledili primer Alpa, gde je turistički centar na dve hiljade metara, a zaboravili su da do vrha Alpa ima još više od hiljadu metara. Dakle, ekološki najugroženiji deo planine, a to je njen vrh, ostao je u Austriji nedi-

rnut“, kaže Slobodan Jovanović, docent na Biološkom fakultetu.

Nasuprot tome, grad je na Kopaoniku napravljen na njegovom vrhu da bi, kako kažu naši turistički stručnjaci, „za debele pare turisti mogli iz hotelske sobe da se popnu na žičaru“. Maltene, u papučama i gaćama.

„U podnožju Kopaonika koncentrično je raspoređeno osam sela u kojima ljudi žive stotinama godina. Trebalo je skijaške centre izgraditi u tim selima, a goste voziti na vrh žičarama, kao svugde u svetu“, vjaka se Maksimović, ali je i pragmatičan, „dovoljno je da se makar sada prestane graditi na vrhu i da se dotera ono što je već izgrađeno.“

Prirodnjaci su takođe pragmatični: „Kopaonik treba da posluži kao dobar primer kako se ne sme raditi. Za prirodu, on je definitivno izgubljen“, kaže Lakušić. Jovanović izvodi računicu da godišnje 500 hiljada ljudi prođe kroz najosetljiviju ekološku zonu planine, a „svi ti ljudi imaju fiziološke potrebe“. Kada se zna da kolektori za prečišćavanje otpadne vode ne rade, ljudima u vikend naselju na obroncima planine i meštanima u podnožju diže se kosa.

ZAGADENJE: Oko 500.000 ljudi godišnje prođe vrhom planine. Kolektori za prečišćavanje otpadne vode ne rade

Opasna MIKROGLJIVA

Kisele kiše nisu opasne za Kopaonik jer je on daleko od velikih fabrika zagađivača. Međutim, šume stradaju od mikrogljive *fomes anozus*. Ona napada koren i srž drveta, posle čega se ono suši. Uzrok je prekiselo zemljište koje pogoduje razvoju gljive. Dok neki smatraju da je zemljište prekiselo, jer u šumi raste isključivo smrča čije iglice na zemlji stvaraju kiselu sredinu, drugi kažu da je ravnoteža poremećena jer nema dovoljno vode za razvoj biljaka koje neutrališu kiselu sredinu. Te biljke povukle su se na druga staništa. Prvi kažu da šume nisu ugrožene nešto niže, gde se mešaju s listopadnim, a drugi to potvrđuju jer - nešto niže nema hotela kojima je potrebna sva voda s izvorišta.

Krajem sedamdesetih planirano je da se na vrhu planine na tri mesta: Suvom Rudištu, Srebrncu i mestu koje se zove Ciganska reka izgrade tri skijaška centra. Urbanizovano je samo Suvom Rudištu, jer je najbliže vrhu i najatraktivnije, a po projektu njegov kapacitet je osam hiljada ležaja. Nezvanično, ▶

Ekskluzivnost s kojom je započeta izgradnja ski centra na najdužoj planini u Srbiji do te mere se uvrežila kod regionalnih biznismena, da je nedavno mionička „Kolubara“ proširila svoj hotel direktno na jednu od skijaških staza. „Kopaonik je atraktivniji za gradnju od Dedinja“, kaže Milosav Maksimović, direktor Nacionalnog parka Kopaonik. Kao i za zarazu, dopunjuju prirodnjaci, aludirajući na otpadne vode, koje bez prečišćavanja sada teku niz obronke planine.

Turistički centar na Suvom Rudištu posle zimske sezone deluje pomalo depresivno. Ogoljene padine, buldožeri, gomile smeća, zatvoreni hoteli, razvaljeni ski bifei. Počinju pripreme za letnju sezonu, a nisu uklonjeni tragovi razaranja prohujale zimske

sezone. Zapravo, profit je zbrisao s planine, a ostala je ljuštura.

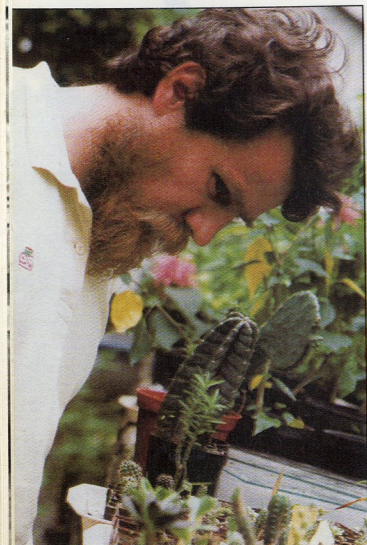
„Kopaonik će biti kao ljuštura“, kaže Dmtar Lakušić, asistent na Biološkom fakultetu, čovek u koga se zaklinju prirodnjaci zaljubljeni u ovu planinu, „ostaće vrhovi, poneka šuma i hoteli. Prirode je i sada malo.“

Na planini su, kako on kaže, zapravo, najugroženije vrste kojima je potrebno više vode, jer se ona s izvorišta odvodi u hotele.

Priču o ekskluzivnom zimskom centru započeli su država i Geneks pre dva desetak godina, pa je danas vrh planine potpuno urbanizovan i ima sve probleme koje donosi grad na visini od 1.700 metara: transport ljudi, opreme i hrane, mesta za parkiranje, vodosnabdevanje, otpadne vode. Turistički centar napravljen je pre nego što je zona postala nacionalni pa-

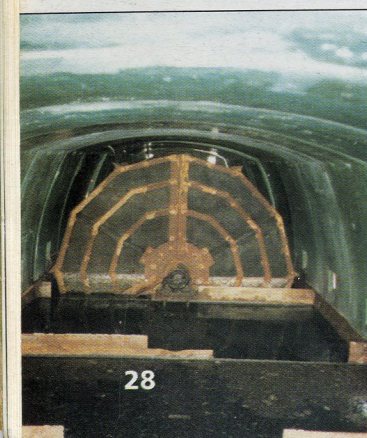
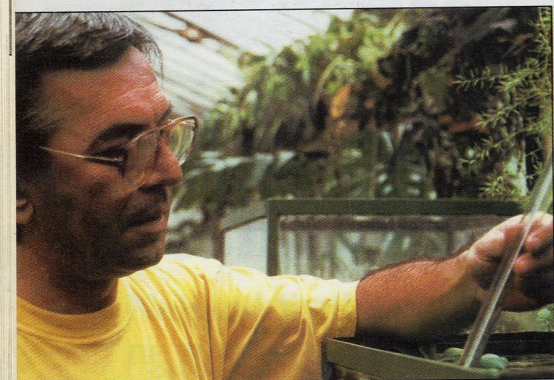
ĐUBRIŠTE: Vikend naselje pored hotela „Grand“

SLOBODAN JOVANOVIĆ: Turistički centar na ekološki najviše ugroženom delu planine - na njenom vrhu

DMITAR LAKUŠIĆ: Kopaonik će biti kao ljuštura. Prirode je i sada malo

„VECNOST“: Već deset godina „Putnik“ gradi garaže

ZABORAVLJEN: Biodisk za prečišćavanje otpadne vode

Omorika JE ZABLUDA

Pančićeva omorika uopšte ne raste na Kopaoniku. Na ovoj planini je samo grob Josifa Pančića, jer je to bila poslednja želja najvećeg srpskog prirodnjaka. Omorika je specifičnost Tare.

SREĆA: Biolozi tvrde da kisele kiše ne ugrožavaju kopaoničke šume

već sada postoji oko 12 hiljada ležaja, a dozvole za gradnju cene se kao suvo zlato. Tako je, recimo, beogradska firma KBM ovih dana počela da gradi hotel, a dozvolu za gradnju još nije video ni direktor Nacionalnog parka. Nagada se da iza ove gradnje stoji vlasnik tekstilne industrije „Todor“ iz Raške. Navodno, dozvola je dobijena mnogo ranije. I spektakularno neimarstvo „Kolubare“ iz Mionice nasred ski staze rezultat je upornosti njenog direktora Miroslava Stefanovića, koji je u prošlom sazivu bio poslanik Nove

Šume-žičare 1:1

Turistički centar planine ima 22 žičare koje su ukupno dugačke oko 23 kilometra. U tom, centralnom delu planine, odnos žičara i staza prema neposećenoj šumi je jedan prema jedan.

Najviši vrh planine je Pančićev vrh s 2.017 metara, a ima četiri prevoja od 1.400 do 1.788 metara. Najviši je Jaram. Kopaonik je najveća planina centralne Srbije i dugačak je 82 kilometra. Na njemu ima oko 200 sunčanih dana. Klima je subalpska, srednja temperatura je 3,7 stepeni Celzjusa. Sneg se ne topi prosečno 159 dana godišnje.

Nacionalni park je proglašen 1981. godine, ali je tek 1990. ukinuta sizovska organizacija, dakle, postao je upravo to. Njegova površina je 11.800 hektara, a pod posebnom zaštitom je 698 hektara. Direkcija Nacionalnog parka zadužena je za očuvanje prirode, dok je građevinsko zemljište u nadležnosti opštine Raška. Uprava parka već duže vreme pokušava da dobije integralnu upravu, ali ne uspeva.

demokratije u srpskom parlamentu.

Uzrok ovakvoj želji za gradnjom treba potražiti u računicama koje izvode sturčnjaci za kafiće. Oni kažu da desetak kafea u sezoni može da zaradi oko milion maraka, dok je godišnja renta za jedan od šest do osam hiljada maraka. Sklepani ski bifei na stazama zimi zarade do 40 hiljada maraka. Ozbiljni hoteli naplaćuju spavanje više od 50 maraka, a privatnici oko 25. Svaki dan na Kopaoniku mora da se potroši najmanje sto maraka, a zimska sezona traje četiri meseca. Leti je promet neuporedivo manji, i to je ono što Lakušića navodi da kaže: „Da su hoteli napravljeni u podnožju, priroda na vrhu ostala bi netaknuta i leti bi bilo mnogo interesantnije za turiste. Napravila bi se ravnoteža između zimske i letnje sezone, a planina bi ostala nezagađena“.

„**Kada bi barem** deo profita ostao ovom regionu, da se uredi ovo što je upropašćeno, a ne da se zatrpavaju rupe u poslovanju u Beogradu“, kaže Maksimović koji je još 1992. uspeo da uvede taksu za Nacionalni park koja se plaća po ležaju. Svojevremeno, ovdašnja štampa nazvala je direktora „haračlija sa Kopa“ a on je od tog novca izradio opremljene izletničke staze kroz netaknute delove planine. „A sada, ko će finansirati novi sistem za prečišćava-

STETA: Stari sistem za prečišćavanje vode ne radi, a za novi je potrebno osam miliona maraka

Urbani KOP

Od trideset firmi, urbanim Kopaonikom dominira Geneksov kompleks apartmana s 1.300 ležaja i hotelima Grand s 370 ležaja i Bačište s 250 ležaja. JAT ima više od 500 ležaja, Putnik u dva hotela oko 550, Rekreaturs sa hotelom „Olga Dedijer“ (200 ležaja) i hotel Srebrnac koji je nedavno vlasništvo PTT. Tu je i kompleks „Kolubare“ sa dva hotela, hotel Jugobanke, odmaralište „Kragujevac“. Svojevremeno je država u urbanizaciju planine uložila stotinak miliona maraka. Ekolozi tvrde da je prava suma između dve i tri milijarde dolara i da se zato besomučno nastavlja s eksploatacijom.

Ispod hotelskog kompleksa, na 1.500 metara počinje veoma razučeno vikend naselje Lisjak, uglavnom sagrađeno bez građevinskih dozvola. Naselje se spušta gotovo do podnožja planine i niko pouzdano ne zna koliko ima kuća. Otpadne vode slivaju se rekom koja povremeno krivuda naseljem.

Najzad, blizu njegovog vrha Miroslav Stefanović, direktor „Kolubare“, podigao je hotel i uzima turistima novac. ■

LJUBIŠA BENTIĆ

nje vode koji košta osam miliona nemačkih maraka?“, pita Maksimović.

Kolektori postoje i danas i planira se da se pomere nešto niže, na granicu Nacionalnog parka. Dok se to planira i sakuplja novac, gradnja na vrhu se nastavlja. Pri tome je stari rudnik na Suvom Rudištu, koji je u ekspanziji gradnje korišćen kao deponija građevinskog otpada, potpuno zaboravljen. Rupetina duboka sto metara i prečnika od osamdeset metara na vrhu planine zjapi puna šuta.

„Osnovno pitanje pri urbanističkom planiranju jeste pitanje kapaciteta životne sredine, dakle, dokle se ona može iskorišćavati“, kaže Slobodan Jovanović. Što se Kopaonika tiče, ta ravnoteža nije postignuta, a pitanje je da li će profit naterati planinu na povlačenje. „Planina je moćna, ona će se sama izboriti, ali nikada neće biti lepa kao nekada“, kaže Lakušić. Na njoj je ostalo još samo nekoliko očuvanih mesta: tok reke Samokovke, Kozje

stene, izvor Svetog Metodija i kanjon Duboke. Na tim mestima uprava Nacionalnog parka pokušava da organizuje letnje šetnje.

Prostornim planom Srbije predviđeno je 115 kilometara skijaških staza i 45 kilometara žičara, i sve to u Nacionalnom parku. Dosad je izrađeno oko 24 kilometra žičara, što znači da bi po planu trebalo udvostručiti sve kapacitete. „Upravo zbog toga sve planske dokumente o Kopaoniku treba obavazno revidirati. Imamo 15 godina iskustva na ovoj planini i ne smemo ponovo da pogrešimo“, kaže Maksimović.

Priča o Kopaoniku je kao priča iz knjige „Dobro drvo“. Kopaonik bi se mogao smatrati našim Olimpom. U njegovom podnožju nastala je srpska država. Oslanjajući se na bogatstva planine, država je rasla. Iz nje se kopal zlat i srebro, sečene su šume da bi se gradile prve crkve i manastiri. Na njegove pašnjake iz svih krajeva Srbije doterivana su stada na pašu.

Medveda NEMA

Na planini ima 39 vrsta sisara, što je oko 40 odsto faune Jugoslavije. Nekada su na planini živeli i medved (istrebljen u prošlom veku), divokoza, jelen i ris. Nedavno je istrebljena vidra. Divlja svinja i divlja mačka na ivici su egzistencije, a srna i zec se održavaju. Vukova ima, kažu seljaci, i previše.

MIMO PLANA: Hotel „Kolubare“ iz Mionice

*Navigare necesse est,
vivere non est necesse.*
(Ploviti se mora, živeti ne).

IZREKA

Braća po reci

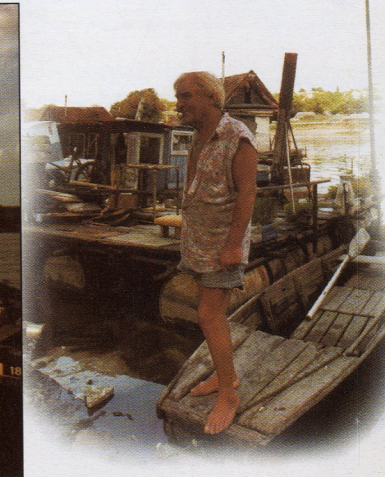
U marini na Adi mogu se jedan do drugog videti čamci ljudi sa vlasti i onih iz opozicije. Reka je jedino mesto gde političari ne govore o politici

ŠKLOPOCIJE: Izgled nije bitan, važno je da ne propušta vodu

OKUPATORI: Gojko Jelić se sprema da objavi rat kineskim restoranima

ROBINZON: Klasičan izgled pravog rečnog vuka

Beogradske čamdžije posebna su fela, u čiji svet nije lako ući. Ovi ljudi svaki slobodni trenutak provode na reci i, živeći pet kilometara na sat (kolika je prosečna brzina njihovih čamaca), pokušavaju da zaborave na turbo svakodnevicu. Otuda valjda i izvesna averzija koju pokazuju prema radoznalim novinarima.

Karakterističan primer je Ruja, jedan od glavnih likova zemunske marine, koji stoji na obali Dunava i lenjo pljučka u stranu, posmatrajući „kopnene humanoide“ s neskrivenim prezirom, kao nižu vrstu, jer „pravi ljudi su na reci“. Kao da se zakleo da novinari od njega neće izvući ni reč. Oni koji ga bolje poznaju kažu da je ljudina, ali da mu treba vremena da spusti gard.

„Sinko, da sam željan novinara i publiciteta, ne bih bio pustinjač i bežao u vrbake, među komarce i žabe“, odmahuje suvonjavni čičica s platnenim šeširićem na glavi, dok pogrbljen kao apostrof pokušava da se drvenom šikljom otisne sa obale Ade Ciganlije

Tek se Zoran Miladinović, omdedavno penzioner, malo otvara dok prčka nešto oko motora: „Počeo sam da dolazim ovde prošle godine. Reka, kažu, produžava čoveku život, spasava ga od svakodnevnih stresova, čini ljude boljim. Na reci će svako da ti pomogne, a na asfaltu možeš da umireš, niko se neće ni osvrnuti“.

Mnogi su, kao i on, reku otkrili tek u poznim godinama, kad im se učinilo da su završili sve preče životne poslove: oženili se, napravili karijeru, dobili stan, izveli decu na put. Onda ih je neki prijatelj, obično strastveni pecaroš, uporno kao diler „strejtaša“, nagovarao da pođu s njim na reku, znajući da će se navući.

Ima i onih koje su roditelji još kao male pelcovali specifičnom atmosferom na reci, određivši im tako za životni moto latinsku izreku: Navigare necesse est, vivere non est nec (Ploviti se mora, živeti ne).

Tako je bilo i s legendom beogradske nautike Vitomirom Dizdarevićem, koji već gotovo osam decenija živi kraj reke. Omaleni starac sede bradice, nalik na profesora Baltazara, svakog petka u kafani Stenka, jednom od omiljenih sastajališta beogradskih čamdžija, cevči đus s ledom i uživa kao „buva u vrućem mleku“, kako sam priznaje.

Priča se da Vita Admiral, kako ga kolege zovu, ima 88 godina, devetoro dece, da su njegove tanke, koščate ruke preveslale više od 70.000 kilometara i da je uzduž i popreko preplovio Dunav, Senu i reku Po, ali kao i u svim legendama i ovi podaci nisu provereni. Njegov kanu, usidren kod restorana Stenka, već ima muzejsku vrednost. To se može reći i za veći deo beogradskog rečnog voznog parka.

„Beogradskim rekama danas plovi sve od drvenih ribarskih šiklji do luksuznih jahti, ali većina čamaca stara je prosečno oko 20 godina“, kaže Ljubomir Vasilijević, među čamdžijama poznat kao Ljuba Galija, po istoimenoj prodavnici čamaca i jahti, čiji je vlasnik.

Zemunci još preferiraju drvene čamce, Beograđani plastične i metalne. Ipak, ne gleda se kakav ko čamac ima, već kakav je ko čovek: vlasnici prastarih ribarskih šiklji i luksuznih jahti, lekari i pacijenti, slikari i modeli, direktori i radnici, sudije i kriminalci, fudbaleri i oni s dve leve noge - na reci su svi jednaki. Jedino je njima uspelo, istina samo na gurmanskim okupljanjima, da ostvare komunistički ideal gde svako doprino-

MIKS: Hladno pivo i vruća riblja čorba omiljena je alaska kombinacija (Vladimir Opačić)

PREZIR: Ljudi sa reke posmatraju „kopnene humanoide“ kao nižu vrstu, svako ko vredi otišao je na reku

si društvu koliko može i uzima prema potrebi. Neko donese jelo, neko piće, jedan više, drugi manje, tek na kraju uvek bude dovoljno za sve.

Zemunski rečni vuci ne smatraju Savu ozbiljnom rekam. „To je običan potok za početnike“, kažu. Njihove kolege s druge strane mosta svoju Savu ne bi menjale ni za Amazon. Zemuncima ipak priznaju da su veći fanatici i da su više vezani za reku koju nazivaju svojom.

„Umro bih za 24 sata kad bih ostavio Dunav“, kategoričan je šezdesetšestogodišnji Vojimir Stojiljković, kome je, kako sam kaže, drveni „apatinac“ s kabinom već 20 godina druga kuća. O različitom odnosu prema reci svedoči i zapazanje Saše Savića, tridesetjednogodišnjeg inženjera informatike, pesnika i urednika časopisa „Nautika“:

„Kad se plovi Dunavom ka Novom Sadu, vidi se da prozori na kućama gledaju ka reci, a kad se krene Savom ka Obrenovcu, toaleti su bliže vodi“, kaže jedan od poslednjih Mohikanaca rečne ekologije. „Ne volim ni da pišam u reku dok plivam, mada znam da svi to rade.“

Reka spaja različite naravi, a čamdžija ima svakojakih; majstora koji non-stop popravljaju motor, molera koji svake sezone farbaju svog ljubimca; bolesno pedantnih koji se izuvaju pre nego što kroče na palubu; švalere

koji umeju dobro da zaljuljaju čamac; sujevernih ili nesrećno oženjenih koji su se zakleli da ženska noga neće stati na njihov brodić.

„Reka je valjda jedino mesto gde ni političari ne govore o politici. Eno tamo u marini, jedan do drugog plutaju brodići demokrate Radoja Price i socijaliste Mihalja Kertesa“, primećuje, ne bez ponosa, Vojislav Gligorić, predsednik novoosnovanog Udruženja nautičara „Ada Ciganlija“, dok pogledom prelazi s čamca na čamac.

Ipak, čamdžije umeju da budu i ratoborne ako im zagađivači ugroze životni prostor. Tako, recimo, u neuglednoj, kao na brzinu sklepanoj, kafanici u marini u Zemunu, članovi radikalnog krila zemunskih čamdžija ovih dana spremaju se da objave rat Kinezima. Uz hladno pivo i vruću riblju čorbu kuju plan kako da oteraju „okupatore“. „Zapalio bih ga bez griže savesti“, preti stari Zemunac iz Novih Banovaca (!?) Vladimir Opačić, smrknuto

motreć i brod na kojem je smešten kineski restoran. Gojko Jelić, šezdesetogodišnji šef čuvarke službe u zemunskoj marini, setno zagledan u mutni Dunav pokazu-

je krupnom čvornovatom šakom: „Evo, ovde sam hranio šarane, kuvao kukuruz za njih. Hvatao sam godišnje 100-200 kila ribe, a sad ništa. Ovi sve potrovaše svojim paprenim začinima, kojekakvim rotkvicama i korenjem.“

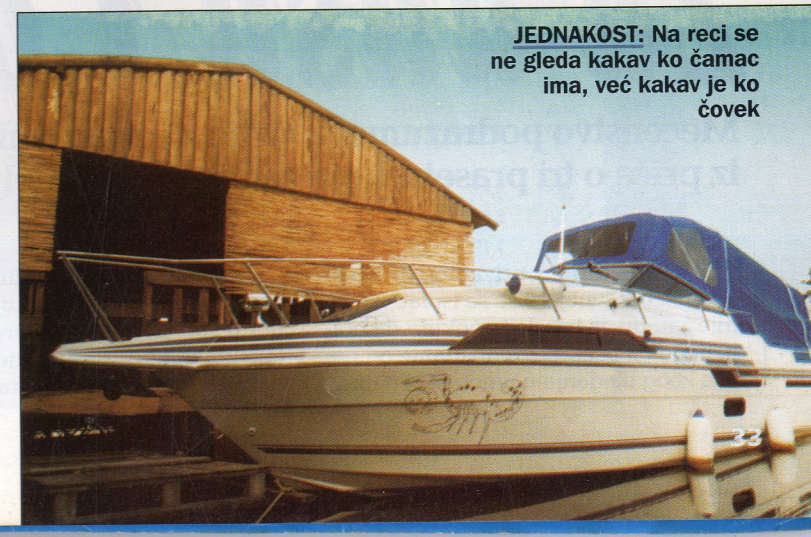
Potopili bi ga kao Titanik da nije gurmana koji uveče dolaze na kineske specijalitete. I „kvislinga“. Krupni pedesetogodišnjak u čamcu nalik na kinesku džunku, izdajnički se zavukao u senku omraženog broda i uporno peca. Zna on da je reka na tom mestu zagađena („Stavim kedera na udicu, a on posle deset minuta crkne“), al' nešto razmišlja, u dubinama Dunava, ispod panjeva, svašta se krije.

„Ima li ribe Ljubo?“, pitaju ga bez zlobe. „Nema, ali biće“, samouveren je Ljuba, ali odmah dodaje s rezervom: „U nadi živim.“

MILORAD VESIĆ

LEGENDA: Na Savi se za Vitu Admirała tvrdi da je preveslao više od 70 hiljada kilometara preplovivši Dunav, Senu i reku Po

JEDNAKOST: Na reci se ne gleda kakav ko čamac ima, već kakav je ko čovek

„STVARANJE ČOVEKA“:
Papa Julije II dao je novac
Mikelandelu za oslikavanje
Sikstinske kapele

MECENE I SPONZORI

Za dušu i otačestvo

Mecenstvo podrazumeva viziju. A ova zemlja nalikuje na kuću od slame iz priče o tri praseta, koja već sledeće nedelje može biti oduvana

Bilo kojoj firmi - privatnoj, društvenoj, državnoj - više se isplati da sakrije zaradu, ili bar da to pokuša da uradi, nego da očekuje oslobađanje od poreza zbog ulaganja u umetnost i nauku.

Svačije je pravo da odlučuje o svom novcu, ali motivi onih koji ne žele da budu sponzori deluju porazno. U telefonskoj mini-anketi, od deset privatnika, pet bi možda finansiralo izdavanje

kvalitetne knjige ili stipendiralo talentovanog mladog naučnika. Od ostalih pet, dvoje se upitalo: „Zašto bih?“, dok je troje jednostavno spustilo slušalicu. Drugim rečima, ne postoji ose-

Pranje novca

U poslovni osnov sponzorstva ubrajaju se i kuloarske, nikada dokazane priče o pranju novca. Mehanizam je, kako navode pozorišni ljudi, jednostavan: za neku predstavu ili film daje se određena suma novca, od koje se veći deo preko fiktivnih računa vraća darodavcu, i to u kešu.

ćanje pripadanja zajednici.

„Sponzorstvo je ulaganje koje podrazumeva neko kratkoročno ili dugoročno povratno pozitivno dejstvo“, kaže dr Miloš Nemanjić, sociolog kulture. Kod nas je ono novijeg datuma. Vujaklijin „Rečnik stranih izraza“ ne pominje ga, na našem podneblju u punom značenju tog pojma javlja se krajem osamdesetih, a opšta pojava postaje u ovoj deceniji. Sponzorstvo, kaže Nemanjić, ima i estetsku, kulturnu, socijalnu, političku stranu, podrazumeva neku vrstu partnerstva, solidarnosti, ▶

ŠTA BI U KULTURI I UMETNOSTI DRŽAVA TREBALO DA FINANSIRA

(Stariji od 18 godina, u procentima)

Odgovori	Ukupno	Centralna Srbija	Beograd	Vojvodina	Kosovo i Metohija
Kulturu u celini	33,8	34,9	37,4	28,3	34,5
Većinu ustanova kulture	13,9	11,8	15,4	16,8	14,6
Samo ustanove kulture od nacionalnog značaja	14,6	12,8	15,1	17,9	14,6
U svim oblastima kulture, šta se odabere	12,5	12,1	10,7	14,7	13,6
Ništa u kulturi	1,2	1,5	1,3	0,8	0,5
Ne zna, ne ume da odgovori	24,0	26,9	20,1	21,4	22,3
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Sondaža-barometar 95)

MIRAZ: Zgradu u kojoj je danas Rektorat Beogradskog univerziteta, kapetan Miša Anastasijević podigao je za svoju kćerku

uverjenja da treba pomoći ne iz koristoljublja već da bi se doprinelo uzlazu društva i kulture.

Mecenstvo (prema reči mecena: pokrovitelj i zaštitnik književnika, umetnika i naučnika, kako beleži Vujaklija) ne podrazumeva nikakvu povratnu korist, a dr Nemanjić dodaje da je mecena onaj koji ulaže i slave svoje radi. Tradicija mecenstva traje bezmalo od Kneza Miloša, pa Ilije Milosavljevića Kolarca i Miše Anastasijevića, do današnjeg Fonda Madlene Janković.

O „sponzorstvu“ i „mecenstvu“ može se govoriti i u 50 godina dugom režimu. Nije reč samo o sponzorima iz nužde, kao što je slučaj s nizom samoupravnih organizacija udruženog rada na odjavnoj špici filma „Neretva“, koji su po političkom diktatu morali da pomognu snimanje ideološke epopeje. U periodu socijalizma postojalo je državno licemerno mecenstvo, koje se krilo iza samoupravnih interesnih zajednica (SIZ) za kulturu. Licemerno, iz prostog razloga jer je pomagalo da se nešto ne objavi. Nastao kao neka vrsta sponje između države koja daje novac i trenutnih kulturnih i naučnih potreba, sa mogućnošću da se interveniše na licu mesta, SIZ je uglavnom odgovorio potrebi da se i sfera duha stavi pod režimsku kontrolu. Kao dobro zamišljena, ali nedelotvorna spona, za SIZ se moglo reći i da predstavlja procentualno mecenstvo. Nije se vodilo računa šta se menja u oblastima koje se pomažu, bez obzira na to što neke oblasti, recimo, tehnološki postaju deset puta skuplje.

Siromašenje društva, pa i sve što se dogodilo po padu Berlinskog zida, uslovio je da se i ovde pojave drugačije mecene i sponzori, po ugledu na one koji postoje u svetu. U svetu, pak, postoje dva osnovna modela. Prvi je čista poslovna stvar: potvrđivanje političke i ekonomske is-

Vasilije Tapušević, pomoćnik republičkog ministra za kulturu

ŠTA U KULTURI I KOJE KULTURNE USTANOVE TREBA PREPUSTITI PRIVATNICIMA I PRIVATNOM SEKTORU

(Stariji od 18 godina, u procentima)

Odgovori	Ukupno	Centralna Srbija	Beograd	Vojvodina	Kosovo i Metohija
Ništa ne treba prepustiti privatnicima	24,7	26,2	20,8	22,3	40,8
Kulturne ustanove koje same opstaju na tržištu	20,9	19,3	24,5	22,9	11,7
Ustanove iz svih oblasti uz kontrolu države	20,5	17,6	21,1	25,5	23,8
Ne zanima se za ove probleme	10,1	10,7	11,3	8,2	6,8
Ne zna, ne ume da odgovori	23,8	26,2	22,3	21,1	17,0
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Sondaža-barometar 95)

MIŠLJENJE O SPONZORSTVU I DONATORSTVU U NAŠOJ KULTURI

(Stariji od 18 godina, u procentima)

Odgovori	Ukupno	Centralna Srbija	Beograd	Vojvodina	Kosovo i Metohija
To je dobro, podstiče raznovrsnost u kulturi	40,6	37,3	46,5	41,6	47,1
To je samo delom prihvatljivo	15,7	14,4	16,0	18,1	15,5
To je neprihvatljivo	8,7	9,2	8,5	7,2	11,7
Ne zanima se za to pitanje	10,2	11,2	10,7	8,4	6,8
Ne zna, ne ume da odgovori	24,8	27,9	18,2	24,7	18,9
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Sondaža-barometar 95)

Tri procenta za kulturu

EVROPLJANIN: Postoji li evidencija o sponzorima koji pomažu kulturu u Srbiji?

Tapušević: Takva evidencija ne postoji. Registrovane su samo zadužbine i fondovi. Svako u programu manifestacije navodi sponzore, ali niko nije obavezan da nam dostavlja te spiskove. Sponzori pomažu novčano ili su ulaže novac u kulturu, prosvetu ili nauku. Sponzorima je omogućeno da uplate do tri odsto od svojih ukupnih prihoda. Ako je, na primer, nečiji ukupan prihod milion dinara, trideset hiljada može uplatiti za kulturu, a porez će platiti samo na preostalih 970 hiljada. Humanitarne akcije i manifestacije potpuno su oslobođene poreza.

EVROPLJANIN: Da li se neki sponzori direktno obraćaju Ministarstvu za kulturu?

Tapušević: Događalo se da pitaju da li mi učestvujemo u nekom projektu da bi se i oni uključili. Inače se ne javljaju direktno nama.

ulaže novac u kulturu, prosvetu ili nauku. Sponzorima je omogućeno da uplate do tri odsto od svojih ukupnih prihoda. Ako je, na primer, nečiji ukupan prihod milion dinara, trideset hiljada može uplatiti za kulturu, a porez će platiti samo na preostalih 970 hiljada. Humanitarne akcije i manifestacije potpuno su oslobođene poreza.

EVROPLJANIN: Da li se neki sponzori direktno obraćaju Ministarstvu za kulturu?

Tapušević: Događalo se da pitaju da li mi učestvujemo u nekom projektu da bi se i oni uključili. Inače se ne javljaju direktno nama.

plativosti kroz publik rileyšn, ili, u savremenim državama, oslobađanje od poreza. Drugi model je čisto mecenstvo, iskupljenje, što je slučaj sa Nobelovom nagradom, a postoje i oni koji predstavljaju ispunjavanje ličnog afiniteta, što omogućuje ogromno bogatstvo, kao što je slučaj sa Sorosom.

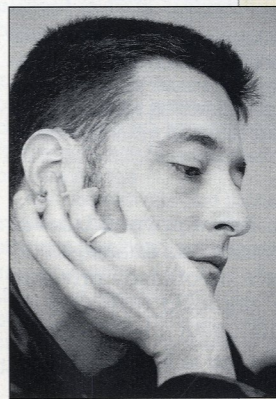
Iako donacije u kulturi izvan državnog budžeta postoje već 15 godina, ni sponzorstvo ni mecenstvo očigledno ne postoje u dovoljnom obimu. Verovatno se krug nikada neće zatvoriti i možda je kultura „bure bez dna iz koga se novac nikada ne vraća, a dobro je ako i bez bureta ne ostaneš“, kako reče jedan naš sagovornik, privatnik, ali je teško shvatiti da manifestacije poput Bitefa ili Festa sredstva pronalaze u pet do dvanaest.

„Sponzorstvo ima one karakteristike koje ima društvo, kultura i ljudi koji imaju novac, koji hoće da daju novac. Ukoliko nemaju razvijenije kriterijume, daće novac za ono što se njima sviđa“, kaže Miloš Nemanjić.

Odgovora ima i na drugim stranama, kod svih aktera priče koji učestvuju u sponzorstvu i mecenstvu: države, sponzora i mecena, kao i onih koji se sredstvima koriste.

Jedan od pokazatelja da sa sponzorstvom nešto ozbiljno nije u redu jeste činjenica da su najčešći sponzori, ujedno sponzori najvećih, odnosno najskupljih kulturnih manifestacija

Srdan Dragojević, reditelj filmova „Mi nismo anđeli“, „Lepa sela, lepo gore“ i „Rane“

privredni giganti u državnoj, odnosno društvenoj svojini, iako bi se - zbog raznih pogodnosti - moglo očekivati da to budu privatnici. Da li je logično očekivati da se gubitak poput Sartida, na primer, pojavi kao sponzor?

U mini-anketi ljudi koji se bave kulturom i marketingom ustanovljeno je da ne postoji nikakva evidencija o broju sponzora i veličini njihovog ulaganja.

Zašto se time ne bave marketinške agencije, jasno je - na Zapadu bavljene sponzorstvom znači i dobijanje dela kolača od onih koji za ime opšteg ali i svog dobra broje novac. Umesto parčeta kolača, manjeg ili većeg, ovde se mogu očekivati samo mrvice. Od-

EVROPLJANIN: Koje oblasti obuhvata Fond „Madlena Janković“?

Čelić: U okviru Fonda je Galerija Zepter predviđena za izložbe, muzičke svečanosti i književne večeri. Druga delatnost Fonda su stipendije. Konkurs se raspisuje dva puta godišnje i od otprilike 600 molbi, njih 400 zavređuje pomoć. Pored toga sponzorisi velike značajne projekte četiri puta godišnje. Detaljno razmatramo ono što nam se predloži, nema nikakve protekcije. Najzad, pružamo i humanitarnu pomoć deci i deci bez roditelja.

EVROPLJANIN: Koje kriterijume neko mora da zadovolji da bi mu Fond pomogao?

Čelić: Kriterijum je vrh vrhova - to se iz dokumenata koje nam srednjoškolci i studenti podnose može i videti. Gledaju se uspeši studenata na raznim takmičenjima, ocene...Prve godine stipendirali smo 35 đaka, druge 75, a ove godine 101. Zaista, sponzorismo samo vrhunske projekte iz bilo koje oblasti. Veoma ozbiljno razgovaramo o svemu što pristigne u Fond. Upravni odbor ima šest članova, stručnjaka različitih profila, tvrdim da smo kompetentni.

EVROPLJANIN: Gospođa Madlena Janković je moderni mecena?

Čelić: U ovo vreme mecena je kao i nekada veoma potreban, s obzirom na to da život postaje sve teži. Države su siromašne, naša pogotovo. Nisu bogatiji ni naši privatnici. Mecene su nam preko potrebne. Gospođa Madlena Janković rođena je u Beogradu, a živi u svetu i ima mogućnost da pomogne svom gradu, volji ga i uvek mu se vraća.

Inat i patriotizam

„Sponzori su nužni“, kaže za „Evropljanin“ Srdan Dragojević. „Ako uzmemo u obzir da Ministarstvo za kulturu daje 500.000 dinara, Televizija Srbije isto toliko, znači da smo stigli do otprilike 200.000 nemačkih maraka. Prosečan srpski film ne može da košta manje od 800.000 do milion maraka, a „Rane“ su koštale dva miliona maraka. Zbog izolacije u kojoj se nalazimo, teško je naći stranog koproducenta. Vrata svih evropskih fondova su nam zatvorena. „Tokom sankcija“, kaže Dragojević, „mnoge privatne firme iz nekog inata i patriotizma pomagale

su domaći film. U „Ranama“ je učestvovalo mnogo manje sponzora nego u „Lepim selima“, zato je četvrtina budžeta popunjena čistom pozajmicom s velikom kamatom.“

„Mnogi sponzori“, tvrdi Dragojević, „ne daju novac. Deset do petnaest odsto budžeta čini pomoć koju sponzori daju u građevinskom materijalu za izradu scenografije, benzinu, voznom parku, kostimima...“

Sljedeći Dragojevićev film, grandiozni projekat „Sveti Georgije ubiva aždahu“, koji će koštati oko pet miliona maraka, sponzori će finansirati sa oko deset odsto sredstava, dok će najveći deo novca obezbediti strani koproducenti.

govor zašto to ne radi državni sistem sa sadašnjim režimom na čelu, jednim delom se tiče njegovog nastojanja da pod svojom kontrolom drži sve važnije institucije javnog života, pa i one u kulturi, dok se drugim delom dotiče funkcionisanja tog sistema u njegovoj sveobuhvatnosti. Naime, motivacija sponzora u kulturi zasnovana je delom na njihovoj svesti o potrebi razvijanja duhovnosti i indirektnoj koristi. Drugim, znatno većim delom, motiv sponzora je u poslovnom interesu, pa i direktnoj dobiti: oslobađanju od poreza na investicije u kulturu, građenju imidža i propagandi koju firma dobija.

U srpskim zakonima postoje odredbe koje oslobađaju od poreza na investicije u kulturu, ali to malo pomaže zato što poreski sistem ne funkcioniše. Mecenstvo i sponzorstvo u suštini sprečava država, jer održava potpuno nelegalan finansijski sistem. U odnosu na ovaj, svi ostali razlozi su sporedni. Bilo kojoj firmi, privatnoj, pa i državnoj/društvenoj, više se isplati da sakrije dobit, ili bar pokuša da to učini.

Sa druge strane, svi veliki privredni sistemi koji su pod kontrolom režima ne plaćaju porez, pa i nemaju nikakav interes da ga se oslobode. Inače bi se kao sponzori ili mecene pojavili svi „trovači“: duvanska industrija, proizvođači naftnih derivata, crna metalurgija.

Za one koji se odluče za sponzorisanje da bi se oslobodili poreza problem predstavlja i to što je ono retroaktivno, a rešenje o oslobađanju donosi Ministarstvo za finansije. Prema svedočenju▶

Dr Ivana Simeonović-Čelić, predsednik Upravnog odbora Fonda „Madlena Janković“

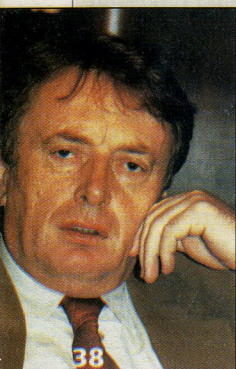

SPONZORI: Jugoslovenske firme godišnje na kulturu potroše oko 15 miliona maraka

Zorana Pavlovića, direktora marketinga Beobanke, kriterijum je rigorozan i oslobađanje dobijaju samo „projekti od nacionalnog značaja“.

Do kratkog spoja umetnosti i nauke, sa jedne, i sponzora, sa druge strane, dolazi i zbog prilično primitivne organizacije poslovanja naših novopeče-

ZAJEDNO: Deo novca za izgradnju zadužbine Nikole Spasića dao je Đorđe Vajfert, osnivač prve srpske parne pivare

Zoran Pavlović, direktor marketinga Beobanke

Stvaranje pozitivne slike

„Beobanka je“, tvrdi Zoran Pavlović, „sa oko 32 miliona maraka koja su između '91. i '97. godine investirana u kulturu sponzorstvom i donatorstvom, najveći sponzor u Jugoslaviji. Za sponzorisanje kulture u periodu sankcija Pavlović kaže da je to bio patriotski zadatak, jer je tada og-

romna količina kiča nezadrživo jurila tražeći svoje mesto u Beogradu. „U to vreme žestoko su doveđene u pitanje manifestacije kakve su Bemus, Bitef, mnogobrojne izložbe, izdavačke delatnosti, restauratorski pokušaji“, kaže Pavlović. Pavlović kaže da nije bilo sugestija državnih organa prilikom donošenja odluka šta sponzorirati, ali da je bilo konsultacija, zbog mnoštva zahteva za sponzorstvo. Prioriteti su bili i ostali projekti od nacionalnog značaja.

KOLARAC: U zadužbini Ilije M. Kolarca danas je narodni univerzitet

Beobanka, NIS, Srbijašume

Na osnovu novinskih izveštaja, najčešći sponzori su Beobanka, NIS „Jugopetrol“, Srbijašume, Stark, Vojvodanska banka, Hemofarm, Goša, EPS, Investbanka, Takovo, Jumko, Simpo, te preduzeća koja pripadaju kruševačkoj privredi.

Ne postoji podatak o visini njihovog finansijskog i inog ulaganja u kulturu, ali se na osnovu cene manifestacija, kakve su Bitef, Fest, Bemus, može pretpostaviti da njihovo godišnje učešće nije manje od 15 miliona maraka.

Nije realno pretpostaviti da je ta suma veća, jer su izdvajanja verovatno najvećeg sponzora Beobanke, prema rečima njenog direktora marketinga Zorana Pavlovića, prošle godine bila između 1,5 i dva miliona maraka.

Sponzora ima i među privatnicima, ali izuzimajući strana predstavništva (imaju razvijen marketinški sistem vođen iz inostranstva), nijedan od njih za sada nema imidž kuće koja stoji iza relevantnih kulturnih događaja.

kulturnom, nijedna u opisu delatnosti nema posredništvo između sponzora i korisnika. „Inicijativa je potpuno stihijska, a oni koji traže novac obraćaju se na sto strana, najčešće tamo gde postoji neka veza“, kaže Alma Marković.

Pojedinačni sponzori su bili lepa mogućnost koja se javila '91, '92. godine, mogućnost da se upućuje novac izvan poznate državne priče. U tom se periodu pojavio neverovatan broj specijalista za namicanje novca varanjem mecene tvrdnjom da će zbirka poezije ili izložba odjeknuti u javnosti i naplaćujući duplo od proizvodnje. Takvi primeri mogu se pronaći na knjigama jednog velikog beogradskog izdavača objavljenim tokom 1993. godine. Posledica je bila što se ti ljudi više nikome nisu pojavljivali kao sponzori.

Činjenica je da sponzorstva ipak ima. Čini se da se danas mogu razabrati tri osnova za sponzorstvo kod nas: poslovni, lični i politički.

Poslovni interes ogleda se pre svega u reklami koju sponzor dobija, ali je on - poslovni interes - po mišljenju Pavlovića i Ilića, načet potpuno prevaziđenim načinom reklamiranja, odnosno građenja imidža firme - sponzora. Možda najbolji dokaz predstavlja činjenica da najveći deo masovnih medija u svojim izveštajima sa kuturnih događaja ne posvećuje nikakvu pažnju sponzorima ili je jedva posvećuje. Cena reklama svodi se na fusnote - u no

Dobrotvori

Pri izdavanju svake nove knjige, kaže priča, Vasa Pelagić se za pomoć obraćao čuvenom beogradskom trgovcu Ljubi Krstanoviću, a svota koju bi od ovog dobio uvek je bila mnogo veća od očekivane.

Veliki mecena glumcima bio je trgovac engleskim štofovima Miša Palićević, a kao veliki dobrotvor Narodnog pozorišta ostaće upamćen njegov kolega Đorđe Vučo.

►Luka Čelović Trebinjac, beogradski trgovac, poznat po velikodušnim prilozima kojima je zadužio Univerzitet, po podizanju kraja oko Male pijace u Beogradu i hotela „Bristol“, svu svoju pokretnu imovinu ostavio je zadužbini koja je dobila njegovo ime.

►Đorđe Vajfert, osnivač prve srpske parne pivare, poklonio je svoje zemljište Beogradskom ženskom društvu za izgradnju Doma gospođa, oziđao je Žensku bolnicu (kasnije nazvanu Železničkom) na Dedinju, kolekciju sta-

rog novca od 14.000 komada dao je Univerzitetu, novčano je pomagao fond „Sveti Đorđe“, Zadužbinu Nikole Spasića...

►Vlada Mitić, vlasnik galanterijske radnje, podigao je 1935. u Surdulici sanatorijum za beogradske studente.

►Živko Barlovac, renterijer i generalni konzul Kraljevine Srbije u Parizu, testamentom je ostavio sav svoj imetak državi sa ciljem da se osnuje zadužbina koja bi izdržavala decu bez roditelja „iz svih krajeva srpstva“... Ovakvih je primera mnogo.

„Niko od njih nije pod moranjem poklanjao imovinu i novac“, kaže Mira Sofronijević, pasionirani istraživač ove teme, autorka knjige o zadužbinarima „Oni su zadužili otačestvo“. „Bilo je to samo iz entuzijazma i želje da se pomogne svom narodu. Neki od tih ljudi odričali su se skoro i poslednje čaše piva samo da bi pomogli srpskim studentima i đacima.“

KIKI: Zgradu na uglu Knez Mihailove i Ulice kralja Petra, beogradskoj trgovačkoj omladini poklonili su Nikola i Evgenija Kiki

Pluralizam

„Državu ne može da zameni sponzorstvo, pri čemu mislim na nacionalne institucije, kao što su Narodno pozorište, Zavod za zaštitu spomenika. Sponzorstvo kao način pomaganja kulture je veoma pozitivno. Prigovor da se pomaže nešto što je ne vredno, šund - ne treba da zabrinjava. Valja razbijati taj šablon iz vremena kada je sve išlo iz jedne kase. Sada imamo, kazano političkim rečnikom, pluralizam finansiranja kulturnih projekata“, kaže Milan Nemanjić.

Dr Milan Nemanjić, sociolog kulture, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

vinama, programu, knjigama, koja nije dovoljna da bi firma izgradila imidž.

Izvesni pojedinci i firme odlučuju se na sponzorisanje iz ličnih razloga. Pri tome ih ne treba mešati sa mecena. Reč je o tome da umetnika ili naučnika sponzorišu prijatelji ili rođaci. „Prijatelju ću uvek reći da, ali sponzorirati kulturu kao neku opštu stvar - kako kaže jedan privatnik - jeste bacanje para.“

Politički momenat takođe igra veliku ulogu. Komentarišući tvrdnju da su najveći sponzori državne/društvene firme, i ne osporavajući kao motiv želju da se potpomogne kultura, dr Miloš Nemanjić kaže da su „one često i podstaknute, čak i političkim kanalima, jer se zna da tu ima nekih sredstava“. „Kao sponzor se u stvari javlja država, ali ne direktno, kroz ono što ona zahvata kroz porez, nego na zaobilazan način“, kaže dr Nemanjić i dodaje da nije zanemarljiv doprinos sponzorstva političkom i socijalnom ugledu firme.

Jugopetrol je, na primer, osnovao sopstvenu izdavačku kuću (Verzalspres). Beobanka će, bar kada je reč o projektima koji traže velika sredstva, kao što je film, prema Pavlovićevim rečima, odustati od klasičnog sponzorskog odnosa i zalagati se za stvaranje konzorcijuma i za koproducentski odnos. Mecenstvo je uglavnom vezano za fondove i fondacije: Fond za otvoreno društ-

VEZA: „Novac se traži stihijski, tamo gde čovek ima neku vezu“, Alma Marković

vo, Fond Madlene Janković, i odskora, Fondaciju Braće Karić. Sredstva kojima raspolažu kreću se od 150.000 do miliona nemačkih maraka godišnje. Tu je i niz fondova koji se mogu svrstati u grupu mecena, ali sa znatno manjim sredstvima, naravno ne i nezamerljivim poput Fonda „Borislav Pekić“.

„Mecenstvo podrazumeva viziju. A ova zemlja nalikuje na kuću od slame iz priče o tri praseta, koja već sledeće nedelje može biti oduvana“, kaže pisac Dragan Velikić. Miloš Nemanjić kaže da obrazovani ljudi koje imamo nisu predodređeni za mecene. „Još nije izrastao taj tip ljudi. Ipak je reč o pojedincima. Mecenstvo, dakle, doprineće značaju ličnosti koja je mecena, a pre svega tome da se nešto stvori, sačuva ili poboljša“, kaže Nemanjić. Uz nepostojeću viziju budućnosti i nepostojeći tip ljudi, postavlja se još jedno, čini se jednako važno pitanje: da li naši bogataši pate od dokolice? Mecenstvo pretpostavlja dokolicu, dokolica pretpostavlja srazmerno veliku količinu novca. Imaju li ga dovoljno! ■

RADE STANIĆ

POKLON: Zgradu na Terazijama, u kojoj je danas Komercijalna banka, podigao je 1934. Prizrenac Sima Andrejević Igumanov

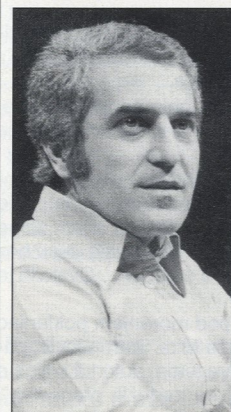
HIT LISTA KNJIGA

		DIN
1	PETA GORA
Paolo Koeljo
Paidea, 1998.	75,00
2	PUT LJUBAVI
Antoni de Melo
Lom, 1997.	68,00
3	PONOĆ U VRTU DOBRA I ZLA
Džon Berent
Narodna knjiga, 1998.	75,00
4	MAGIJA POKRETA
Karlos Kastaneda
Narodna knjiga, 1998.	60,00
5	POLJA MOĆI
Dipak Čopra
MONO&MANANA PRESS, 1998.	106,00
6	JESTI A MRŠAVITI
Džudi Mejzel
Narodna knjiga, 1998.	60,00
7	YU ROCK ENCIKLOPEDIJA
Petar Janjatović
Geopoetika, 1998.	200,00
8	PLANETA ŽENA
Jovo Toševski
Papirus Prozaik, 1997.	100,00
9	SREĆAN JE KO UME DA VOLI
Herman Hese
Narodna knjiga, 1998.	35,00
10	MOĆ PODSVESTI
Džozef Marfi
MONO&MANANA PRESS, 1998.	120,00
11	OSLOBODIOCI I IZDAJNICI
Milovan Danojlić
Filip Višnjić, 1998.	130,00
12	KO HOĆE NOSOROGA ZA DŽABAKA
Šel Silverstejn
MONO&MANANA PRESS, 1998.	106,00
13	UBIJ BLIŽNJEG SVOG III
Marko Lopušina
Narodna knjiga, 1998.	75,00
14	ISTORIJA VIZANTIJE
Georgije Ostrogorski
Prosveta, 1998.	100,00
15	ENGLESKO-SRPSKI REČNIK
Morton Benson
Prosveta, 1998.	275,00

Lista je napravljena na osnovu podataka beogradskih knjižara:

1. Salon knjige - Kosovska 37
2. Knjiga i mi - Cetinjska 6
3. Antikvarijat Prosveta - Knez Mihailova

MUZIKA - PREDLOG

ZORAN HRISTIĆ, Besmrtni Mocart

■ **ZORAN HRISTIĆ, kompozitor:** „Rekvijem“ (Requiem)

Volfganga Amadeusa Mocarta komponovan je 1791, u godini njegove smrti. Najimpresivniji deo Rekvijema je „Lakrimoza“ (Lakrimosa), molitva koja zvuči kao uspavanka. Ovo Mocartovo delo, u izvodu nju Bečkog hora i Berlinske filharmonije, kojima diriguje Herbert fon Karajan, kod nas se može naći na kompaktnim diskovima i samo je jedan od dokaza besmrtnosti umetnosti. Pitam se da li je nakon ovakvog genijalnog ostvarenja bilo potrebno i dalje stvarati muziku?

POZORIŠTE - PREDLOG

■ **LILIJANA LAŠIĆ, glumica:** Jagoš Marković uspeo je da pronikne u mentalitet našeg naroda i da na jedan moderan način prikaže njegove dobre i loše strane. Marković predstavlja svojevrsan pozorišni fenomen, pa zato smatram da je njegova predstava „Porodične priče“ u Ateljeu 212, pored toga što je do krajinosti estetizovana, i neopisivo zabavna. Predstave ovog mladog reditelja bolje su od svih predstava koje smo poslednjih godina imali prilike da gledamo na Bitefu.

LILIJANA LAŠIĆ, „Porodične priče“ - Atelje 212

HIT LISTA FILMOVA

Prvi broj: broj nedelja prikazivanja
Drugi broj: broj gledalaca

1	TRI PALME ZA DVE BITANGE I RIBICU
uloge: Srdan Todorović, Dubravka Mijatović
režija: Radojke Andrić	10	245.996
2	SPASITELJ (SAVIOR)
uloge: Dennis Quaid, Nataša Ninković
režija: Predrag Antonijević	6	84.707
3	ANASTASJA (ANASTASIA)
uloge: Meg Ryan, John Cusack
režija: Gary Goldman	8	42.070
4	DIP IMPAKT (DEEP IMPACT)
uloge: Morgan Freeman, Tea Leoni
režija: Mimi Leders	4	30.151
5	DŽEKI BRAUN (JACKIE BROWN)
uloge: Samuel L. Jackson, Robert de Niro
režija: Quentin Tarantino	6	29.629
6	VELIKA OČEKIVANJA (GREAT EXPECTATIONS)
uloge: Ethan Hawke, Gwyneth Paltrow
režija: Alfonso Cuarón	3	28.783
7	SFERA (SPHERE)
uloge: Sharon Stone, Dustin Hoffman
režija: Barry Levinson	4	26.105
8	FLABER (FLUBBER)
uloge: Robbin Williams, Marcia Gay Harden
režija: Les Mayfield	7	24.024
9	IGRA (GAME)
uloge: Michael Douglas, Shean Penn
režija: David Fincher	5	15.278
10	CRVENI UGAO (RED CORNER)
uloge: Richard Gere, Bai Ling
režija: Jon Avnet	6	13.525

distributeri:

BANDUR
VANS
FIRST PRODUCTION
TUCK

KULTURA

„Jadran“ u Lisabonu

U Lisabonu je otvorena svetska izložba EXPO 98 - poslednja u ovom veku - kako sa ponosom ističu domaćini pridajući joj milenijumski značaj. Tema ovogodišnje svetske izložbe je „Okeani - ostavština za budućnost“. Izložba u Lisabonu traje do 30. septembra. Na njoj izlaže više od 150 zemalja i očekuje se da će je videti najmanje 15 miliona posetilaca.

Jugoslovenski paviljon jedrima i stilizovanim galebovima dočarava ambijent brodske palube i asocira na putovanja. Taj utisak pojačavaju brodske stepenište, ograda i okrugli prozori. Izložbena postavka kombinovana je od fotografija i eksponata iz Muzeja „Nikola Tesla“ i

Pomorskog muzeja u Kotoru, dok se neprekidno emituje video projekcija programa o Jugoslaviji. Jugoslavija ima svoj dan 23. juna. Gostovace Filharmonija mladih „Borisav Pašćan“, Tatjana Olujić, a iz Kotora dolazi glavni odred Bokeljske mornarice i gradska muzika, sa ukupno 70 učesnika. Toga dana u lisabonsku luku treba da uplovi i školski brod „Jadran“, koji je 4. juna svečano ispraćen iz Tivta. To je prelepi stari jedrenjak, vlasništvo Jugoslovenske mornarice, koji će dostojno predstavljati našu pomorsku tradiciju.

(Na fotografijama je Jugoslovenski paviljon u Lisabonu)

ANDERGRAUND

Škola teških udaraca

Miomir Grujić Fleka i Srđan Đile Marković objašnjavaju zašto Beograd nema andergraund scenu i zašto ta reč označava sve - i tehno muziku, i Draganu Mirković, i preprodavce deviza

STUDENTSKI KULTURNI CENTAR: Nekada je ugostio i čuvenog Jozefa Bojsa i bio žarište događanja kojem su težile i zagrebačka i ljubljanska scena

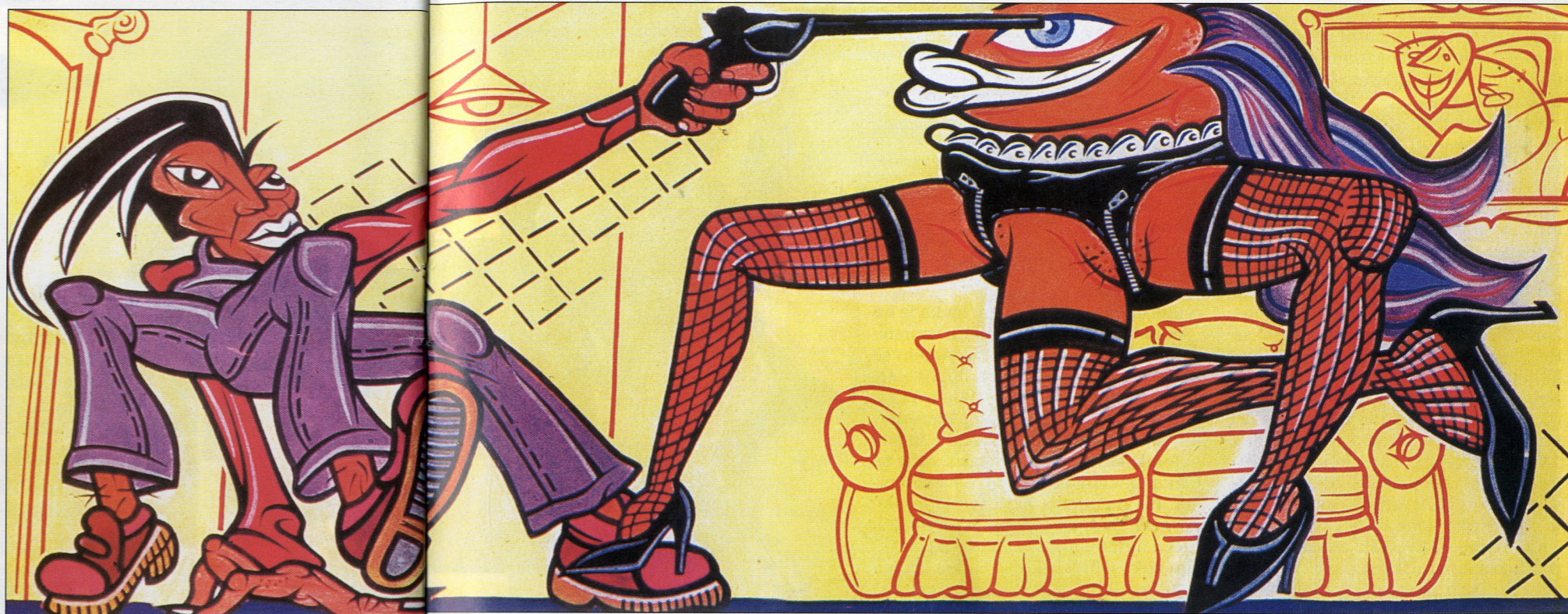
ZNAK JE BELEG VREMENA

„Andergraund je zvuk, znak i zrak. Zvuk je vibracija, muzika koja je sama po sebi određen jezik. Znak je jezik ispoljavanja ličnosti, a tu spada imidž kao sinteza sopstvenih autentičnih jezika, i umetnički jezici. Znak je beleg vremena i to je njegova autorska poetika. To je kriterijum kojim potvrđujemo način govora, ponašanje, izgled, i njega smo sami odabrali. Zrak je suština, supstrat svega. To je količina samospoznaje, da živiš ono što jesi, da znaš da si u prostoru kome pripadaš i da sam učestvuješ u njegovom stvaranju. To je život a ne vegetiranje“, kaže Fleka.

Andergraund, kao drugo lice stvarnosti koje se na nivou kolektivne svesti doživljava kao prostor pakla, smrti, nasilja, droge, seksa i kriminala, ili kao kritički duh postojećeg društvenog stanja izražen u lokalnom frontu umetnički orijentisanih bitnika, pobunjenika, danas u Beogradu ne postoji. Od jednog ekspanzivnog pokreta osamdesetih, andergraund scena devedesetih godina svedena je na nekoliko pojedinaca, a u dvomilionskom gradu ne postoji nijedno mesto na kome bi se ta energija isijavala.

„Andergraund se može definisati kao stanje svesti koje diktira vreme i potreba pojedinaca koji traže svoju individualnost“, kaže Miomir Grujić Fleka, multimedijalni umetnik i jedan od andergraund faca Beograda, i dodaje da bi se prvim andergraund opisom mogla smatrati Homerova „Odisėja“ ako se to putovanje shvati kao putovanje čoveka kroz životna iskušenja.

Dok na plus 30 stepeni pije kafu u potpuno mračnom stanu - sa crnim naočarima na očima, pošto je potpuno izgubio vid - Fleka objašnjava da je nemoguće napraviti reportažu o velegradskom andergraundu. Tvrdi da osim nekoliko punktova, kao što su radio B92, kiosk Manijak, bioskop REX, ne postoji za to posebno mesto, zato što se danas takvi projekti dešavaju jednom i nikad više, uz vrlo malo publike. Za ekipu koja tutnji kroz noć, koja se trudi da postoji i da ostavlja posledice u vremenu, prema njegovim rečima, andergraund predstavlja školu teških udaraca u kojoj se pojedini školuju po principu „sam svoj majstor“. To je vrlo mukotrpan i bolan proces zato što vladajući kolektivism ne podnosi pojedinca kao pojavu, a pošto ovde oduvek vlada teror većine, onda je i mišljenje većine merodavno.

S. Đ. MARKOVIĆ, DNEVNA SOBA: „Težnja za grotesknim, još je jedna odlika tabloidnog stripa, dok uvredljivim i skandaloznim detaljima uspeva da najjezovitije situacije učini smešnim“ (Tatjana Velenik)

Andergraund život rezultira ogromnim konfliktom sa sredinom ovakvog vladajućeg mentaliteta, koji rezultira cinično-sarkastičnim odbijanjem stvarnosti, na momente i nihilizmom. Jakim glasom, uz obaveznu cigaretu u ustima, priča da se ljudi posle tog sudara masovno okreću drogama i alkoholu, jer je silazak u andergraund veliki izazov, a karta za ulazak je najčešće porok.

Iako u Beogradu ne postoji nikakav pokret te vrste, Fleka kaže da se i sardnija pojedinaca može tako nazvati, jer potencijali ove sredine još nisu nestali. „Andergraund predstavlja korene iz kojih preko alternativne scene nastaju zreli i ozbiljni umetnici.“ Dodaje da su energija i spremnost tih ljudi da ulažu u nešto što ne donosi direktnu korist, već samo satisfakciju, mnogo manji nego u prethodnoj deceniji.

Sećajući se osamdesetih godina, to jest „zlatnog doba“ beogradskog an-

SRĐAN ĐILE MARKOVIĆ: „Kod nas je andergraund i kada baletska grupa asinhrono baca butke po sceni“

DEGENERISANA UMETNOST

„Nemačkim ekspresionistima najveću i najposećeniju izložbu pod nazivom 'Degenerisana umetnost', pre pedeset godina, priredio je Gebels u minhenskoj policijskoj stanici. U Nemačkoj su ih proganjali i zabranjivali im da izlažu po galerijama. Gebels je po zidovima stanice pokačio njihove radove i govorio posetiocima: 'Pogledajte šta dekadenti, narkomani i pederi slikaju, šta oni misle da je naše društvo'. Pre pedeset godina u policijskoj stanici, a danas u svakom muzeju“, kaže Đile, i dodaje da smo mi narod koji takođe nikad ne priznaje mlade umetnike, već samo one koji su po 30 ili 40 godina stariji, ili one koji su mrtvi.

dergraunda, priča o neverovatnoj energiji koja je postojala u ljudima okupljenim oko redakcije „Omladinskih novina“: Šarlo Akrobata, Disciplina kičme, Partibrejkersi, Dragan Papić, Goranka Matić...Među njima je vladao neki duh koji je omogućio da ▶

se izvede projekat „Idoli“ i da se dupru bendovi koji su nicali kao pećurke: Profili profili, Kazimirov kazneni korpus, Šarlo, a zatim i Disciplina kičme.

Pored novina, uporište im je bio i Studentski kulturni centar, koji je sedamdesetih na planu prezentacije umetnosti dosta uradio za Beograd. Tada je rođena i konceptualna umetnička scena, a uspeli su da dovedu i čuvenog nemačkog umetnika Jozefa Bojsa. U SKC kreće i rok scena, koja je omogućila da se 1981. otvori klub na Likovnoj akademiji, koji je postao žarište i centrala događanja, a njoj su težile sve lokalne scene: zagrebačka, ljubljanska... U klubu „Akademija“ tri puta nedeljno organizovani su koncerti, sve je imalo neku hedonističku dimenziju, a „Akademija“ se našla na 11. mestu svetske liste klubova u kojima se svira živa muzika. Tu listu objavio je američki muzički časopis „Billboard“. Fleka kaže da su se ljudi na „Akademiji“ okupljali oko kreacije, problema umetničkog izraza i da bi se zabavili, a ne zbog interesa koji je danas prioritetan, i koji je glavni razlog

zbog čega je propala avangardna pozornica „Akademije“.

Neizostavni deo andergrunda prošle decenije je dar k o deća, a posebno grafiti, koje su protagonisti novog talasa zdužno ostavljali gde god su stigli. Fleka je na „Akademiji“, sa još nekoliko istomišljenika, napravio prvi eksperiment sa grafitima pola godine pre njihove prve prezentacije na Venecijanskom bijenalu 1985. U zagušljivoj atmosferi kluba, oko 800 ljudi ispraznilo je 300 autolak sprejeva i ostavilo, seća se Fleka, neverovatne radove na zidovima. Na najvećem zidu radilo je oko desetak ljudi sa autolakom u svakoj ruci, i u ritmu muzike sa stejdža, ostavilo neki suludi rukopis, jedan impresivni vizuelni čvor. Od nitro isparenja, nakon performansa, nastalo je, kako kaže, opšte ludilo.

Kao usamljene primere beogradskog andergrunda fazona devedesetih, Fleka izdvaja Đileta Markovića, Biljanu Vicković, Sonju Savić, bend Neočekivana sila, a priču o nečemu ispod zemlje, „ispod ko-

„Prvim andergraund opisom može se smatrati

Homerova „Odiseja“

ako se to putovanje

shvati kao putovanje

čoveka kroz

životna iskušenja

MIOMIR GRUJIĆ FLEKA

MIOMIR GRUJIĆ FLEKA

Miomir Grujić Fleka studirao je pravo i slikarstvo u Beogradu. Diplomirao je na Fakultetu likovnih umetnosti 1985. gde je i završio postdiplomske studije. Od 1986. godine je član ULUS. Tokom 1992. na TV stanici Kanal kulture radio je kao autor i voditelj projekta „EX linija“, programa koji je bio posvećen neformalnim oblicima umetničkog izražavanja. Od 1989. na radiju B92 radi kao autor projekta „Šišmiš-glas andergrunda“. Autor je projekta URBAZONA. Važnije samostalne izložbe „Night-hawk“ 1984, „Čuvari vatre“ 1986. i „Veliki znak“ 1987. održane su u SKC. Sa drugim autorima izlagao u Sarajevu, Rijeci, Beogradu.

„BEZ NAZIVA“: Radovi Vladislava Ščepanovića, koji uz Biljanu Vicković, Sonju Savić, Fleku, Đileta i bend Neočekivana sila čini beogradski andergraund

že“, završava nadom da će individualna svest vremenom uspeti da ispliva na površinu.

Drugačije videnje fenomena „ispod kože“ ispričao je slikar Srđan Đile Marković u kafani preko puta galerije u kojoj je otvarana njegova izložba, a

„MANIJAK“: Zabranjene svirke uživo, jer je silazak u andergraund veliki izazov, a karta za ulazak je najčešće porok“ (Fleka)

SRĐAN ĐILE MARKOVIĆ

Srđan Đile Marković rođen je 1959. godine. Likovnu akademiju završio je 1989. i magistrirao 1991. u klasi profesorke Milice Stevanović. Izlagao u galeriji SKC, FLU i Doma omladine, i u Kaliforniji u galeriji „Mina Frost“, dok, kako kažu, nije slavno bankrotirala. Izlagao je na više od pedeset grupnih izložbi u zemlji i inostranstvu.

imao socijalne tekstove. „To je blede kopiranje, to je ništa, samo prazne kožne jakne. Kod nas je andergraund i kad baletska grupa asinhrono baca butke po sceni.“ Paleći po ko zna koju cigaretu, pre nego što je jedan od prijatelja uspeo da ga najzad „odvuče“ u galeriju, u svom pesimističkom fazonu dodao je da ne mora postojati nimalo dobrote da bi svet postojao. ■

BILJANA ŽIVANČEVIĆ

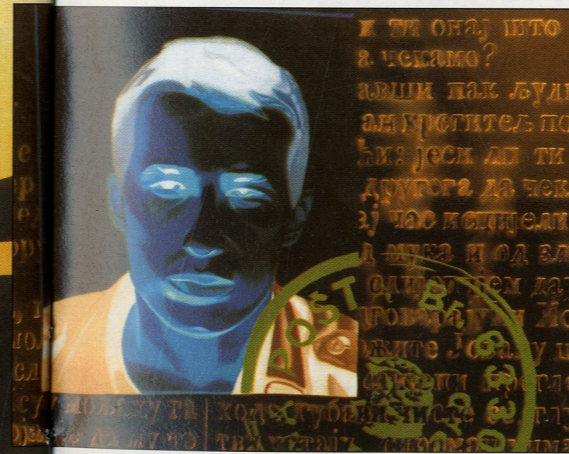
zuje urođeni patrijarhalni strah od bespoštednog ispovedništva kakav je ponudio andergraund revolucionarnih šezdesetih godina.

„Cela današnja scena je infantilna, kod nas se reč alternativa koristi kao zamena za amaterizam“, kaže Đile i kao primer prave avangardne reakcije navodi karikaturu Georga Grosa iz 1920. godine. Na slici su predstavljeni političar, sveštenik i general, glave su im presečene na pola, a umesto mozga nacrtano je govno koje se puši.

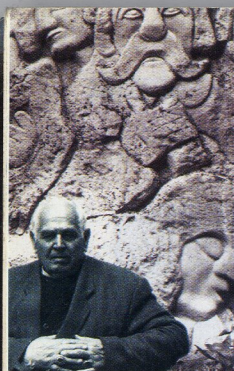
Supernaut svoj ceo opus posvećuje iščitavanju socijalne situacije za koju smatra da je treba zabeležiti i ostaviti za budućnost. Osim slikara Milana Blanuše i Milije Rešića, Đile nije mogao da navede nijednog svog kolegu koji po njihovom mišljenju pripada tom fenomenu, jer smatra da je sve što se dešavalo i što se dešava na beogradskoj pozornici - smešno. Andergraund voditelji su, kako kaže, samo veliki psovači, a ta reč označava sve - i tehno muziku, i Draganu Mirković, i preprodavce deviza.

Početkom osamdesetih, pank i rok muzičari su, kaže Đile, protestovali odevanjem i farbajući se, ali niko nije

na čiji početak je kasnio skoro 40 minuta. Mršava figura raščupane kose, koja neprestano „vari“ cigaretu na cigaretu, vidi andergraund kao socijalni žanr u umetnostima, kao priznavanje i beleženje socijalne stvarnosti. Njegova grupa Supernaut formirana je prvo kao rok bend 1993. da bi se kasnije, kako kaže, iz čistog protesta protiv tadašnjeg stanja u društvu, proširila i na medij pozorišta i slikarstva. Đile smatra da beogradska scena poka-

REX: Mesto za andergraund po principu jednom i nikad više uz minimum publike

BOGOSAV ŽIVKOVIĆ: Četrdeset godina rada slikara i vajara naive

Drvo

Bogosav Živković, slikar i vajar naive, izložio svoje skulpture u drvetu 23. juna u Etnografskom muzeju u Beogradu.

Četrdesetogodišnji Živkovićev rad predstavljen je na izložbama u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Moskvi, Budimpešti, Beču, Njujorku, Meksiko Siti, Stokholmu...

On živi i radi u svom rodnom selu Leskovac, okružen zbirkom etnografskih predmeta.

GALERIJA

Spor Grčke i Britanije

Grčka je optužila Britaniju da je arogantna kada kaže da će mermerne statue, koje je lord Elgin skinuo s Partenona na Akropolju i odneo u Englesku, biti bolje čuvane u Londonu nego u Atini, uprkos činjenici da su ih britanski stručnjaci tridesetih godina oštetili pokušavajući da ih očiste.

Britanska vlada tvrdi da su **skulpture u Britanskom muzeju** pošteđene zloglasnog atinskog smoga.

U knjizi „Lord Elgin i njegov mermer“ britanskog istoričara Viliijama Sent Klera (William St Clair), stručnjaka za antičku grčku umetnost u Britaniji, pisac tvrdi da je Britanski muzej 1937. naneo veliku štetu statua-

ma. Radnici muzeja su metalnim špahtlama i jakim hemikalijama pokušali da uklone patinu boje meda da bi mermernim skulpturama, kako su mislili, vratili „prvobitnu belu boju“.

Kada je Sent Klerova knjiga nedavno objavljena izazvala je polemike u grčkoj štampi. Britanski muzej u Londonu priznao je da su antička umetnička dela oštećena, ali i dodao da ne razume zašto se sada tome pridaje tolika pažnja. **Grčki ministar za kulturu** Evangelos Venizelos rekao je da će poslati pismo britanskoj vladi i tražiti formiranje međunarodnog komiteta koji

ISTRAJNOST: U podnožju Akropolja Grci će napraviti muzej za skulpture koje se sada nalaze u Londonu

će proceniti štetu i uslove u kojima se ti 2.500 godina stari spomenici čuvaju. On je obećao da će nastaviti kampanju za vraćanje statua da bi bile smeštene u nov muzej koji će biti sazidan u podnožju Akropolja do Olimpijskih igara u Atini 2004.

U muzeju će postojati zasebna prostorija namenjena tim antičkim delima, koja će, kako je obećala vlada, ostati prazna sve dok skulpture s Partenona ne budu vraćene.

FESTIVAL: Etno muzika i bodi art na Senjaku

Telo Afrike

Drugi afrofestival, koji organizuje Muzej afričke umetnosti u Beogradu od 24. do 29. juna, biće posvećen bodi artu kao vidu umetničke komunikacije u svim vidovima života Crnog kontinenta.

Festival se otvara izložbom **fotografija bodi arta**, performansom studenata Likovne akademije iz klase profesora Čedomira Vasića i koncertom afričke etnomuzike („Institut“ i „Nagual“). Nastavlja se književnim večerima, oslikavanjem muze-

ja, modnim revijama. Pretpremijerno će biti prikazan umetničko-dokumentarni film Mire Otašević o Leni Rifenshtal, koja je, boraveći u Africi, napravila veliku kolekciju spektakularnih fotografija bodi arta. Premijerno će biti prikazan snimak dela koncerta grupe Dead can dance.

Ambasade afričkih zemalja predstaviće svoje kolekcije umetničkih predmeta u malim paviljonima u bašti muzeja.

Rukopis „Pisma“

Posle „Ruskog almanaha“ i „Svetog Dunava“, koji je posvećen srednjoevropskoj književnosti i u kome je objavljena i mlada zagrebačka proza, stigao je i letnji, 54. broj „Pisma“, koji se bavi svetskom književnošću (Platon, Fokner, Selak). Najavljen je i jesenji broj „Pisma“ (Pesoa, Averčenko...) u kome će „gostovati“ časopis za jevrejsku književnost „Mezuza“ (Eli Vizel, Arite Kaplan). Ovakva odluka doneta je zbog štednje i Književno društvo „Pismo“ nada se da će „Mezuza“ od jeseni ponovo izlaziti samostalno.

Redakcija se dvoumila da li da u novom broju „Svetog Dunava“ objavi hrvatske autore, ali je prevagnula činjenica da je Srpski pen centar pokrovitelj časopisa, a da prva rečenica Povelje me-

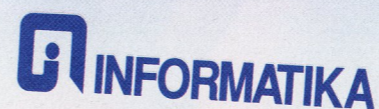

SLEDE GESLO PENA: „Književnost, mada nacionalna po poreklu, ne zna za granice“

đunarodnog Pena glasi: „Književnost, mada nacionalna po poreklu, ne zna za granice i treba da služi kao zajedničko dobro naroda uprkos političkim ili međunarodnim promenama“.

Authorized Technical Education Center

Microsoft u Jugoslaviji

Microsoft ATEC kursevi	Šifra kursa	trajanje	februar	mart	april	maj	jun
Supporting MS Windows NT 4.0 Core Technologies	X922	5	16-20	16-20	13-17	18-22	22-26
Administering MS Windows NT 4.0	X803	3	23-25	23-25	20-22	25-27	29-01 (jul)
Supporting MS Windows NT Server 4.0 Enterprise technology	X689	5		30-03			08-12
Core technologies of MS Exchange Server 5.0	X771	5	09-13			04-08	
Creating and Configuring a WEB Server Using MS Tools	X826	3		09-13		11-15	
Internetworking MS TCP/IP on MS Windows NT 4.0	X688	5			06-10		15-19

informacije o cenama možete pronaći na <http://www.informatika.com/usluge/12skola.htm>

Microsoft **Authorized Technical Education Center (ATEC)**

Training for IT Professionals

Microsoft Certified Trainers
Microsoft Training Procedures
Microsoft Original Training Materials

Microsoft **Authorized Training Center (ATC)**

End User Training
(MS SQL, C++, Java, Internet servisi)

Desktop Packages
(Windows 95/98, Office 97 - Word, Excel, PowerPoint...)

Microsoft **Solution Provider**

System Integration
Product Implementation
Custom Solution
Consulting
Technical Support

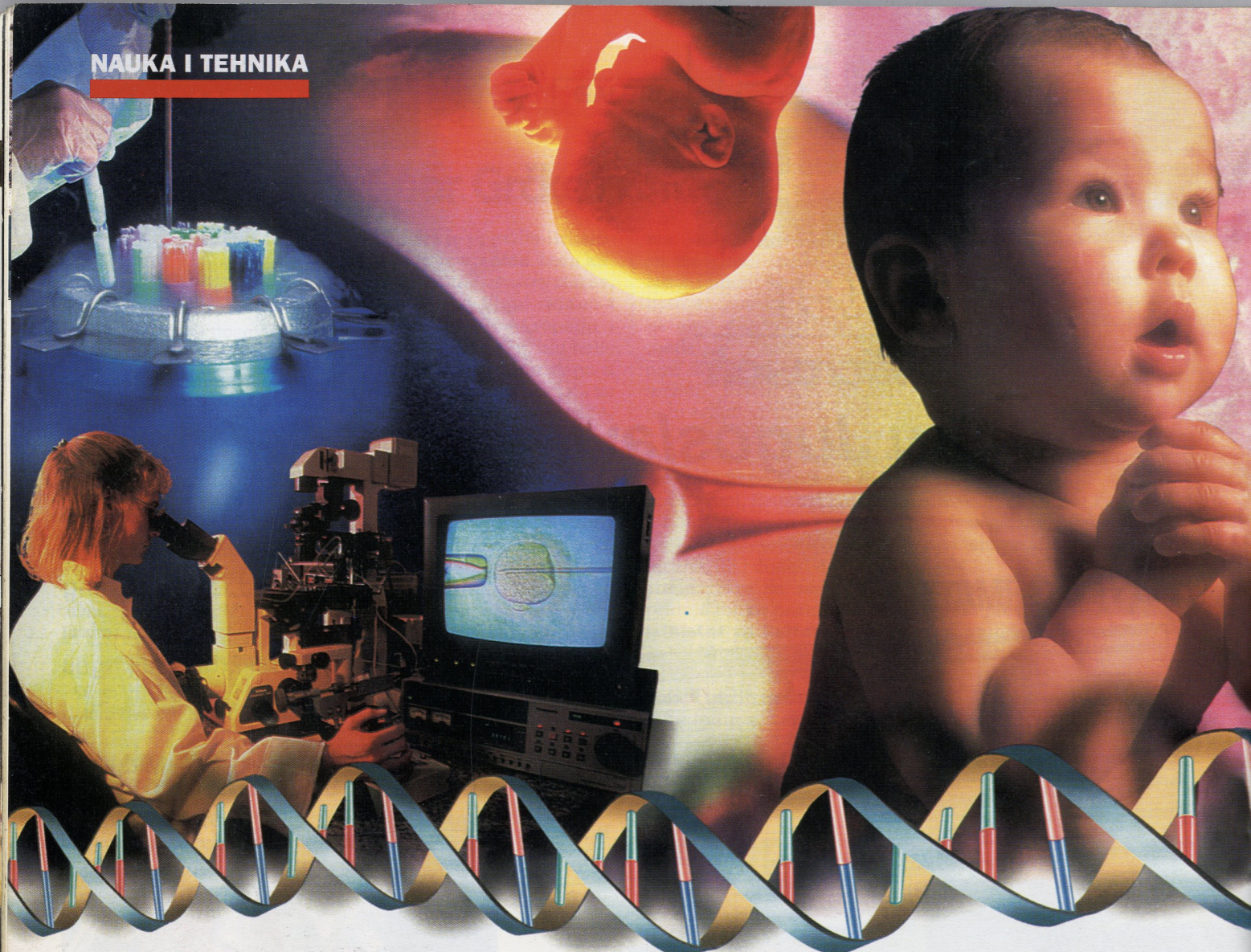
Microsoft **Dealer**

Licensed Microsoft Software

a.d. za proizvodnju računarske opreme i informatički inženjering
Beograd, Jevrejska 32, Školski Centar tel.: 620 598, fax: 3215 371

www.informatika.com
E-mail: school@informatika.com

GENETIKA

Revolucija trećeg milenijuma

Najveća bitka narednog veka neće biti ko će prvi osvojiti Mars ili Veneru, imati više nafte ili zlata, nego ko će prvi saznati informaciju o redosledu gena u čovekovoj DNK

Istraživanja svemira i atomske energije na pragu trećeg milenijuma padaju u senku velikog istraživačkog projekta humanog genoma. Više od 18 najrazvijenijih zemalja sveta predvođenih SAD ulažu ogromna finansijska sredstva i svoje najkreativnije umove da bi što pre otkrile tajnu svih tajni, tajnu života sakrivenu u genima čoveka.

Intenzivna istraživanja ljudskih gena (molekularna genetika) započeta su u drugoj polovini ovog veka. Hiljade naučnika širom sveta radile su na identifikovanju naslednih jedinica (gena) za pojedine ljudske osobine i punile kompjuterske baze podataka tim informacijama. Na ovaj način identifikovano je na hiljade humanih gena i za veliki broj njih utvrđeno je za koju ljuds-

ku osobinu i bolest su oni odgovorni. Danas se u medicini primenjuju ova saznanja, i već se pouzdano zna koje greške dovode do bolesti metabolizma, raka krvi i krvnih sudova, organa za varenje i nervnog sistema...

Kao i nepoznati geni, velika tajna za molekularnu biologiju je: kako od dve ćelije - jajne ćelije i spermatozoida nastaje tako komplikovano biće kakvo je čovek. Taj proces zove se diferencijacija. Naime, po oplodnji, jajna ćelija deli se na dve identične ćelije. One se dalje dele i daju identične kćerke ćelije. Spolja gledano, ovaj proces u početku je identičan razvoju kancera. Od jedne maligne ćelije nastaju dve, od dve četiri, od četiri osam

PRETNJA: Šta će biti sa čovečanstvom kada redosled gena ljudi bude dostupan svakom kao Enciklopedija Britanika ili podaci s Interneta?

do vidljivog tumora. Ova nekontrolisana deoba se nastavlja, da kažemo nerazumno, dok tumor ne ubije organizam u kojem je nastao a time i samog sebe. Neke tumorske ćelije, izolovane u laboratoriji i gajene u veštačkim uslovima, žive već više od 30 godina i dale su masu ćelija dovoljnu za deset organizama, kao što je onaj od koga su potekle i koga su ubile.

Zašto deobom tumorskih ćelija ubijamo organizam, a deobom ćelija nastalih iz jajne ćelije i spermatozoida u majčinoj utrobi dobijamo nov život? Zato što su deobe ćelija embriona kontrolisane, one traju do jednog momenta kada počinju da se stvaraju specijalizovane ćelije mišića, mozga, jetre,▶

[Srbija]...→ U SILIKONSKOJ DOLINI

Jedan od originalnih pristupa u određivanju redosleda nukleotida u dezoksiribonukleinskoj kiselini (DNK) otkriven je i primenjen u Centru za genetičko inženjerstvo u Beogradu (sada Institut za molekularnu genetiku i genetičko inženjerstvo) 1989. godine. Grupa istraživača, koju se predvodili dr Raša Crkvenjakov i dr Rade Drmanac, vrlo brzo se uključila u svetska istraživanja koja je finansiralo Ministarstvo za energiju (DOE) iz Sjedinjenih Američkih Država a potom kompletno prenela u Institut u Argoni, da bi danas ova dva naučnika postala potpredsednici privatne kompanije Hajsik (Hyseq). Kompanija se nalazi u malom kalifornijskom mestu Sani Vejl (Sany Vale), a ceo kraj je poznat kao Silikonska dolina. Primenom specijalnog softvera, koji su razvili Crkvenjakov i Drmanac, može da se identifikuje izuzetno brzo i efikasno redosled nukleotida u nepoznatom uzorku (SBH). Ova metoda pokazala se izuzetno efikasnom u pronalaženju razlika, npr. između tumorskog i zdravog tkiva. Kompanija planira da napravi katalog za prodaju baza podataka gena koji su odgovorni za određene bolesti. Već sada Hajsik ima ugovore s velikim farmaceutskim kompanijama za identifikaciju uzroka svih solidnih tumora. Sa Univerzitetom San Franciska pravi se pregled svih promena u različitim kardiovaskularnim oboljenjima. To su takozvani farmakogenomski projekti - na genomu zasnovana farmaceutska industrija.

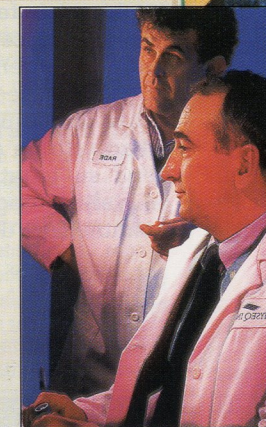
EVROPLJANIN: Kako je izgledao put od Raške do Silikonske doline?

Drmanac: Uzbudljivo, s mnogo mladalačkog zanosa i uz stotinu očekivanih i još više

neočekivanih prepreka. Vodio je od dečjačke želje za naučnim saznanjem, preko temeljne raščanske gimnazije, studija molekularne biologije na svetskom nivou na Fakultetu za biološke nauke u Beogradu, kloniranja prvog čovečjeg gena u Jugoslaviji u Institutu Galenika, otkrića i patentiranja (godinu dana ranije učinile su to tri druge laboratorije u svetu) mnogo bržeg načina za čitanje nasledne šifre. Put na Zapad išao je preko kratkog izleta do Engleske, raspoređivanja figura u američkoj nacionalnoj laboratoriji kod Čikaga i, konačno posle desetak godina rada na istom cilju, dobijanje radnog kapitala od nekoliko desetina miliona dolara u Silikonskoj dolini otvorenoj za nove tehnologije. Usput sam upoznao sistem kompanije i akcija.

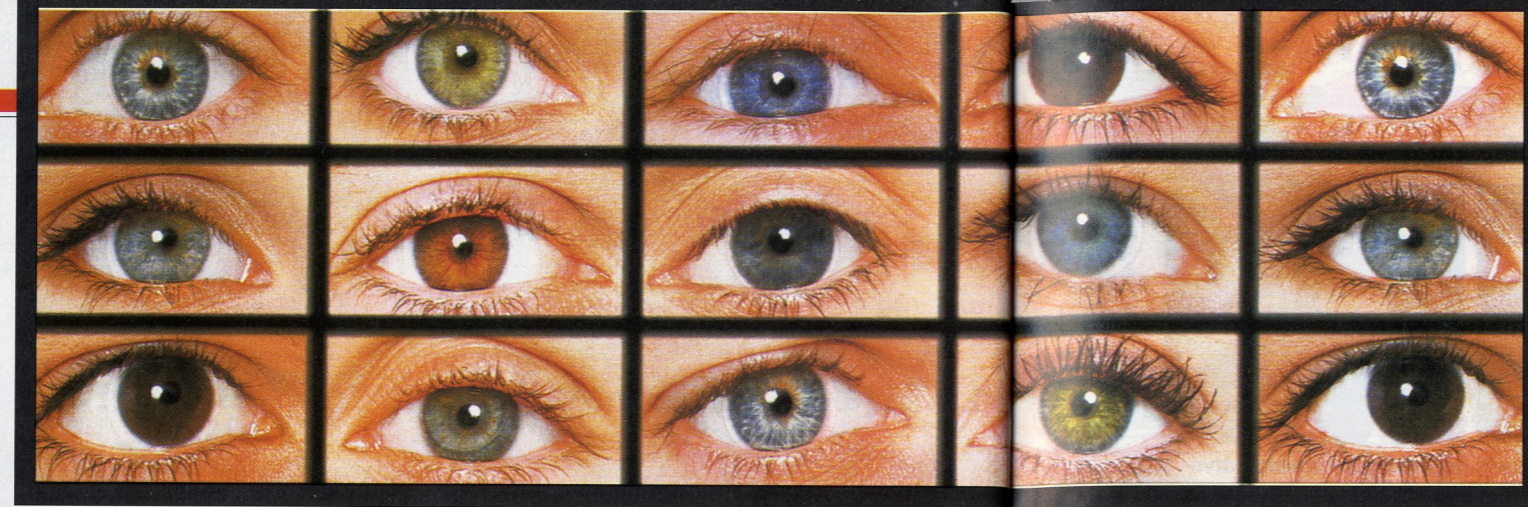
EVROPLJANIN: Koliko uspešni naučnici u Americi mogu da sarađuju sa domovinom?

Drmanac: Postoje velike mogućnosti, pogotovo uz kompjuterske kombinacije. Vreme je problem samo ako se na saradnju gleda kao na dodatnu obavezu. Moje rešenje je da uspostavim saradnju koja je produktivna, koja obavlja istraživanja ionako potrebna. Naučni rad je mnogo lakše integrisati nego druge aktivnosti.

PRIZNANJE: Za otkriće Radomira Crkvenjakova i Radoja Drmanca interesuju se veliki proizvođači lekova

kostiju. Za ovu specijalizaciju signal daju određeni geni. Ovi signali su tačno tempirani vremenski i prostorno. Slanje ovih signala treba da zamislite kao dobro organizovan sistem: njujorški aerodrom, elektrodistribuciju, veliko gradilište, možda čak i režisersku sobu CNN, gde naizgled sve teče glatko i mirno, a u stvari dramatičan je svaki momenat i svi su napeti i spremni da deluju. Svaka greška može da bude fatalna, morate da imate kontrolu nad svakim korakom i mogućnost za momentalnu ispravku. Baza podataka za ovaj sistem, za ovo gradilište koje počinje da radi prvog dana, kada je spermatozoid isporučio svoju DNK jajnoj ćeliji, i mora bez odlaganja da se završi dvesta sedamdesetog dana, bez proboja, bez naknadnih radova, pod krov i ključ u ruke, obe noge obe ruke, svaka trepavica i svaki noktić. Kontrolna soba sa bazom podataka za ovo gradilište nalazi se u DNK, u humanom genomu. Ukoliko se u genima koji učestvuju u ovom procesu javi greška, normalan razvoj biva poremećen i izostaje formiranje nekih delova tela, a najčešće katastrofa i smrt. Cela ova armija gena aktivno radi tokom tih prvih meseci našeg života i po rođenju se isključuje, uspava i većina se nikad više ne aktivira. Neki od ovih gena su identifikovani. Signali koje oni šalju mnogobrojni su i najčešće trenutni, tako da je molekularnim bio-

lozima bio jedan od najtežih zadataka da ih identifikuju.

Ono što je do sada poznato predstavlja samo kap u moru i identifikovanje svih gena koji učestvuju u razviću izgledalo je kao beznadežan poduhvat.

Istovremeno, mnogima je bivalo jasno da, ukoliko otkrijemo sve gene, rešimo humani genom, pravimo kvalitativan skok, da prelazimo u drugo vreme, u drugi prostor.

Posle niza revolucija koje smo imali u ovom veku, kao što su komunistička, industrijska, informatička, za sledeći vek sa sigurnošću može da se predvidi genomska revolucija.

Genom je skup svih gena neke individue, ukupna DNK neke individue. Genom, odnosno DNK neke individue, razlikuje se od genoma druge individue iste vrste za onoliko koliko se dve individue međusobno razlikuju. Pošto

svi ljudi imaju određene osobine po kojima se razlikuju od bilo koje druge vrste na Zemlji, možemo da govorimo i o humanom genomu, ukupnoj DNK humane vrste koja se razlikuje od DNK bilo koje druge vrste na zemlji.

Pre 15 godina shvatili smo da je postupak identifikovanja jednog po jednog gena od 100.000 do 150.000 humanih gena, posao koji će da nam oduzme ceo jedan vek, a već je kritičan broj ljudi koji odlučuje o upotrebi novca shvatio da ovo nije samo ostvarenje još jednog idealističkog naučničkog sna, već da je humani genom zlatna koka.

Posvećeni i upućeni čekaju momenat koji bi trebalo da je vrlo blizu, u kojem ćemo imati ukupnu sekvencu čovekove DNK, kada je u pitanju humani genom ili nekih biljaka, ili živo-

tinja ili mikroorganizama. Niko nije u stanju da sada kaže šta ćemo mi sve to biti u stanju da radimo kada nam na raspolaganju u kompjuteru bude kompletan redosled nukleotida naše DNK, odnosno kada humani genom bude dostupan svakome, kao što su sada Enciklopedija Britanika ili podaci sa Interneta. Ali, već sada se smatra da će posledice ovog saznanja dramatično uticati na medicinu, zdravstvo, pravo, obrazovanje i na mnoge druge vidove društvenog života.

Na primer, ukoliko ima pristup DNK sekvenci čoveka koji hoće da se osigura, socijalno osiguranje može tačno da utvrdi ili predvidi sve moguće predispozicije za bolest, na osnovu kojih će odlučiti o oceni osiguranja te osobe. Na taj način pojedinci će biti diskriminirani. U naučnofantastičnim filmovima ide se i dalje, pa se smatra da će se

PONUĐA: Izbor boje očiju, kose i kože prema katalogu

i radno mesto dobijati na osnovu podataka, odnosno prednosti na koje ukazuje nečija sekvenca DNK. Čak i kada pravite decu, mogu da vam određuju idealnog partnera za idelalnu DNK deteta, a ne da pravite decu na osnovu brzopleto date izjave posle dobrog vina na mesečini. Dakle, sve što će se dešavati kao posledica toga što smo ušli u samu srž sopstvenog bića nedvosmisleno će biti ozbiljna, dramatična prekretnica u razvoju ljudske vrste kao i drugih vrsta na čiji razvoj odavno nehumano delujemo.

Mi i naše potomstvo bićemo svedoci posledica koje će se odraziti mnogostruko, ali jedno sigurno znamo: ova genomska revolucija neće izazvati propast civilizacije. Svaki nov korak koji je čovečanstvo pravilo postavljalo je pred ljude iste sumnje. Pre 150 godina kada je počinjala industrijska revolucija, ljudi su bili svesni da će ona doneti novac, moć i slavu pojedincima, da će mnogo njih biti siromašno, ali da je matematički bilo predvidivo poboljšanje života većine. Zašto nešto slično ne bismo očekivali i od ove nove revolucije trećeg milenijuma. Ipak, ne možemo da tvrdimo da je usaglašavanje društva sa industrijskim tornadom išlo glatko, jer je tek posle 100 godina postignut minimum neophodne društvene kontrole nad industrijskim bujanjem. Isti problemi se očekuju i sa novom genomskom revolucijom. Zapadni svet u kojem genomika nije sutra, već preteće danas, i koji je već razvio neke metode slušanja javnog mnjenja, organizuje skupove na kojima se čuje mišljenje lekara, genetičara, kupaca, advokata, velikih menadžera i studenata o tome koje su društvene posledice Projekta humani genom.

Dok mi u Jugoslaviji još ne znamo da li nam treba genetičko inženjerstvo, u Evropi se premišljaju oko humanog genoma, u Americi veliki kapital i internacionalne korporacije stavljaju šapu na ovu zlatnu koku.

U sledećem veku novac će da se pravi iz detaljnog znanja humanog genoma, iz različitih mogućnosti koje pruža genetska baza humane raznovrsnosti, iz različitih mogućnosti koje će pružiti genetska baza ▶

[Kloniranje ovce]...→ DOLI

Ideja o kloniranju bazirana je na osnovnoj postavci molekularne biologije da svaka živa ćelija jednog organizma (čoveka, pšenice, ovce) sadrži molekule DNK kao nosioce neophodnih informacija za život i za obnavljanje života reprodukcijom. Ovi molekuli DNK su identični u svakoj ćeliji jednog organizma, jer su nastali kopiranjem DNK iz oplođene jajne ćelije. Normalno je da pretpostavimo da bismo iz svake ćelije bilo kog dela tela (mišić, crevo, mozak, koža) mogli da dobijemo ponovo ceo taj organizam. To znači: iz ćelije miša novog miša, iz ćelije žabe - žabu, iz ćelije hrasta - hrast. I ne bilo kakav, nego identičan hrast. Znači i iz bilo koje ćelije čoveka - identičnog čoveka, psihički i fizički. Problem je samo što u organizmu, iako sve ćelije imaju identičnu DNK, one isto ne izgledaju. Ćelije mozga, kože, bubrega i očnog sočiva dramatično se razlikuju. Različite ćelije nastaju u višećelijskom organizmu procesom specijalizacije (razlikuju se fizički i funkcionalno) koji se zove diferencijacija. Diferencijacija je najveća tajna molekularne biologije. Po oplodnji, fatalnom susretu jajne ćelije i spermatozoida, jedno vreme se embrion deli na identične ćelije i onda u određenom momentu počinju da se stvaraju različite ćelije, ćelije kostiju, krvi, kože i ostale, znači da kreće diferencijacija. Tajni signali za diferencijaciju nalaze se još u citoplazmi jajne ćelije u momentu oplodnje.

Dakle, da biste dobili komplikovanu strukturu kao što je organizam ovce, da bleji, daje mleko, ima četiri noge i rep, dovoljna bi bila DNK iz bilo koje ćelije i citoplazma ovčije jajne ćelije.

Ovakav eksperiment je urađen na žabi pre trideset godina. Međutim, nije ponovljen, a u prirodnim naukama ako ne možete da ponovite eksperiment, to nije naučni eksperiment. Sada su u Škotskoj istu stvar ponovili sa ćelijom ovce. Uzeta je jedna ćelija iz mlečne žlezde ovce i ubačena u citoplazmu jajne ćelije. I dobijena je ovca Doli.

I šta sad?

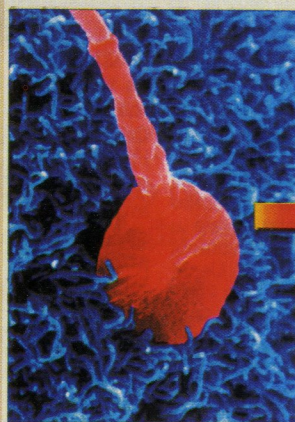
Prvo je velika novinska vest. Da bi bila i naučna, mora da se ponovi više puta i u više nezavisnih laboratorija.

Ovo je velika politička vest: Klinton, Evropska unija, Ujedinjene nacije, svi su zasedali, komisije i potkomisije za kloniranje debatovale i, na kraju, svi su se složili da nećemo da kloniramo čoveka. Za sada ćemo da kloniramo ovce.

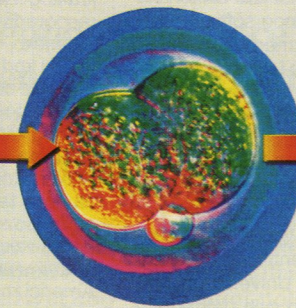
OVCA DOLI: Medijska senzacija, a ne potvrđen naučni eksperiment

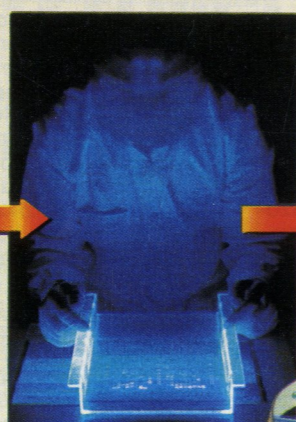
[Željeno dete iz laboratorije]...→ KAKO SE ODVIJA RAZVOJ

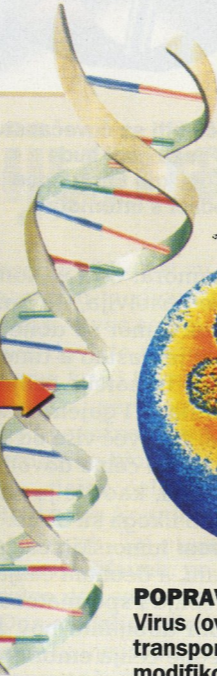
OPLOĐENJE: Spermata oca probija zid jajne ćelije i oploduje je. Nasledni materijal oca i majke se meša

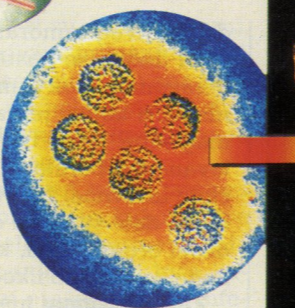
ŽIVOT PROKLIJAJA: Oplodena jajna ćelija vrši prvu deobu. U svakom delu nalazi se po jedna identična skupina hromozoma

RAZDVAJANJE: U dvoćelijskom stadijumu istraživači odvajaju jednu polovinu

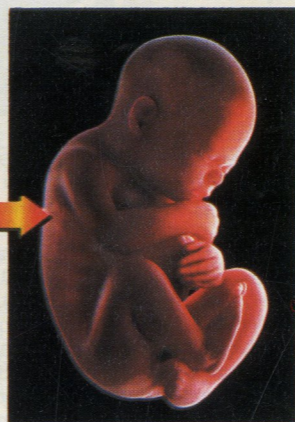
U naslednu supstancu se po želji unose geni

POPRAVKA DNK: Virus (ovde herpesa) transportuje modifikovanu DNK i pokreće mlado živo biće

PODELA: Embrion sa izmenjenim naslednim faktorom

DIZAJN BEBA: Inteligentnije, lepše i sposobnije potomstvo - prema gruboj genetskoj viziji Holivuda

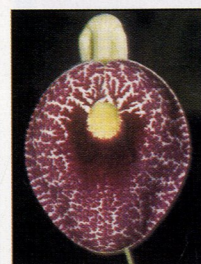
predispozicije na bolest. Da uopšte ne pominjemo sve mogućnosti primene genomike u biotehnologiji mikroorganizama, proizvodnji lekova, veterini, poljoprivredi...

Identifikovanjem svih humanih gena biće otkriveni i identifikovani svi pojedinačni geni koji, na primer, učestvuju u nastanku ili sprečavaju nastanak raka. Farmaceutska industrija ovu informaciju može da koristi za pravljenje niza lekova, poboljšanje tih preparata, testiranje i utvrđivanje koji je najbolji. Sve ovo, naravno, ukoliko ima početnu informaciju. Postavlja se pitanje ko će biti vlasnik početne informacije, i to je sada možda najveća bitka u SAD. Ko će sve moći da raspolaze informacijama dobijenim iz tri milijarde dolara vrednog projekta, kao i iz čitavog niza manjih projekata koje finansiraju velike internacionalne korporacije. Samo čovek, pojedinac.

Vi ili ja, iako je to naša DNK, vrlo verovatno nećemo o tome ništa da znamo. Na velikim berzama obraćaju se naši geni, i njihova vrednost rašće i opadati u zavisnosti od toga kako brokeri budu procenjivali profit koji će im oni doneti. Da li je moguće da će se pojedini naši geni paralelno sa kafom i naftom boriti za prvo mesto na Tokijskoj berzi? Da li smo sa otuđenog rada prešli na otuđenu DNK? Ali, istorija je pokazala da se nijedna dosadašnja revolucija nije okončala najcrnjim predviđanjima sa njenog početka. Nada ostaje, i za kraj ćemo citirati Ajnštajna: „Zašto ova divna primenjena nauka, koja nam štedi rad i čini život lakšim, donosi tako malo sreće. Jednostavan odgovor je: zato što još nismo naučili da je razumno koristimo.“

DR ZVEZDANA POPOVIĆ,

Autor je direktor Instituta za molekularnu genetiku i genetičko inženjerstvo u Beogradu

NASLEDNI MATERIJAL: Genetski materijal svih živih organizama - čoveka, drveta, miša, žabe, cveta...ima istu hemijsku formulu (DNK). Razlika je samo u različitom redosledu slova (nukleotida) A, T, G, C.

[Trudni]...→ MUŠKARCI

Svetsku javnost uzbudila je „beba iz epruvete“ engleskih lekara Edwardsa i Strep-toea. Njima je uspelo oplodjenje jajne ćelije *in vitro* - što znači van tela - u epruveti. Ovu oplodenu jajnu ćeliju su zatim usadili u telo jedne žene. Od tada postoji čitav niz izveštaja o „bebama iz epruvete“ iz čitavog sveta (Velika Britanija, Australija, Indija, Francuska i Savezna Republika Nemačka). Između ostalog, u Melburnu su čak rođeni blizanci iz epruvete.

Već sada postoje pokušaji zamrzavanja ljudskih embriona i njihovog „magacioniranja“ - na isti način kao što se radi u odgajanju životinja. Najmanje 12 ljudskih embriona duboko je zamrznuto u tečnom azotu u Australiji. Prvi pokušaji da se oni ožive prošli su uspešno: deca iz leda! Kako izgleda njihov duhovni život - ko bi se usudio to da kaže?

U SAD su već 1980. osnovane prve klinike za „bebe iz epruvete“ (npr. Norfolk u Virđžiniji). Banke za spermu su u SAD već stara priča i toliko su uznapredovale da se ljudska sperma može naručiti skoro preko kataloga: plave oči i svetla kosa mogu se naručiti isto kao i boja kože, visina i težina. Ostali podaci kao što su talenti, obrazovanje, struka i verska pripadnost davaoca sperme su se takođe mogli dobiti, ali bez ikakve garancije. I naravno, svaka greška je isključena. Izgleda da je veštačko oplodjenje dobar posao.

Od 1971. godine, na primer, u Njujorku postoji Idant - najveća banka sperme na svetu, iako su već 1953. godine prve tri „bebe iz leda“ bile usađene u probne majke na Univerzitetu u Arkanzasu. Procenjuje se da se u SAD oko 15.000 dece godišnje začne na veštački način - neka od njih spermom umrlih očeva. Naročito je zastrašujuća činjenica u ovoj oblasti što Nobelovac Vilijam Šokli (William Shockley) u Graham-banci za spermu u Kaliforniji sakuplja semenu tečnost samo visoko inteligentnih - kao neka vrsta poboljšavanja vrste, što liči na nacističke eksperimente.

Takođe u SAD već postoje pojedine žene kojima su druge žene nosile „njihovu“ decu. Ove „iznajmljene majke“ (dosada ih ima nekoliko desetina) veštački su oplodene spermom očeva, a ugovorom je regulisano pre-

DNK: Udvajanje molekula - mesto i vreme mogućih manipulacija

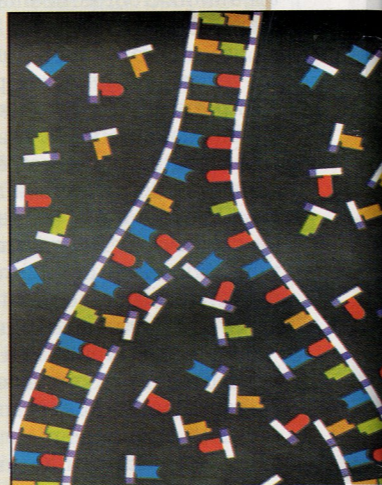
davanje odojčeta po rođenju.

Međutim, čuda nauke rađaju i druge plodove:

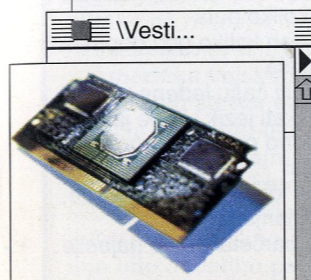
Po mišljenju australijskih naučnika Džefrija Torburna (Geoffrey Thorburna) i Ričarda Hardinga (Richard Harding) sa

Monaš-Univerziteta u Melburnu, nije moguće da veštački stvoreni embrioni budu usađivani u muškarce i zatim rođeni carskim rezom: trudni muškarci. Oba istraživača polaze od toga da materica predstavlja neku vrstu „savršenog akvarijuma“ koji bi se mogao simulirati i u telu muškarca. Kako embrion najkasnije od 95. dana trudnoće donekle samostalno reguliše svoj razvoj, moglo bi biti moguće - kao kod vanmaterične trudnoće u žena, gde dolazi od razvoja oplodnog jajašca van materice i povezivanja embriona sa unutrašnjim organima kao što je crevo - usađivanje embriona u utrobu muškarca. Karl Vud (Carl Wood), direktor programa „beba iz epruvete“ u Melburnu, izveštava da su već izvedeni uspešni pokušaji na miševima.

Naravno, odmah se postavlja pitanje; da li „dete-klon“ predstavlja sledeći korak? - kao što je pisac bestselera „Dete-klon Uri“ Hans Urluh Horster (Hans Ulrich Horster) opisao u svom novom romanu. Mikrobiolog Jirgen Kraft (Jurgen Kraft) iz Virčurga kaže na temu „kloniranja“ žaba i miševa iz jedne ćelije: „Kloniranje ljudi možda nije trenutno moguće. Međutim, ono je, nažalost, samo pitanje vremena.“ I genetičar Jan Murken (Jan Murken) iz Minhena smatra da je „dete-klon“ „sasvim u granicama realnog“. U masovnim razmerama ovo bi značilo mogućnost stvaranja na stotine Ajnštajna, Betovena ili Hitlera.

Trajnost OPTIČKOG DISKA je 100 godina na sobnoj temperaturi a broj brisanja veći je od milion

INTEL JEFTINIJU 20%

Intel će sniziti cenu Pentium II procesorima.

Analitičari kažu da će Intel objaviti sniženje cena čak do 20%.

Mada ovo sniženje nije tako naglo kao ono u prošlom kvartalu, nove cene pentijuma bi snizile cene konfiguracijama s tim čipovima za stotinu i više dolara.

„JAZZ“ JEFTINIJU 26%

Ajomega (Iomega) ove nedelje obara cenu svom džez drajvu 2GB (Jaz 2GB drives) za 150 dolara. Istovremeno, diskovi za njega koštaće 125 dolara umesto ranijih 169.

EVROPLJANIN e-mail

evrodesk@
dnevнитеlegraf.com

Čista optika

Pinaklov mikroapeks 4,6 GB (The Pinnacle Micro Apex 4.6GB), magnetsko-optički (MO) drajv disk dobrodošao je svakome čiji se hard disk puni brže od Misisipija u proleće. Za razliku od dosadašnjeg magnetsko-optičkog drajva, apeks može da nadmaši mnoge hard diskove u brzini čitanja i pisanja čineći ih praktično glavnim skladišnim medijumom za zahtevne audiovizuelne opšte potrebe i za velike baze podataka. Velike nacionalne biblioteke, arhivi i naučne institucije, kao i novinske agencije, mogu lako da manipulišu dokumentima, fotografijama i ostalim multimedijalnim fajlovima, koje u svakom trenutku mogu da ažuriraju.

Ne treba očekivati da će se svi zapisani podaci moći koristiti odjednom. Apeks može da smesti do 2,3 GB po-

dataka na svaku stranu optičkog diska; morate izvaditi i prebaciti disk da biste pročitali informacije s druge strane. Iako drajv koristi optičke diskove koje proizvodi samo Pinakl, on je vertikalno kompatibilan sa standardnim industrijskim diskovima od 2,6 GB (1,3 GB na svakoj strani).

Eksterna verzija apeksa staje 1,895 američkih dolara, međutim, pakovanje uključuje jedan optički disk od 4,6 GB (koji se odvojeno prodaje za 169 dolara), i adaptek AHA-1540 CP ISA tu fast SCSI host adapter (Adapter AHA 1540 CP ISA-to-Fast-SCSI hostadapter) i jedan kabl SCSI-2.

Da biste uključili apeks, treba samo da ubacite karticu

„PINNACLE MICRO APEX“: Eksterni optički drajv kapaciteta 4,6 gigabajta po ceni od 1.895 dolara

adapter SCSI, instalirate softver EZ-SCSI i priključite napajanje i kabl SCSI. Dugme za izbacivanje i motorizovani mehanizam za izbacivanje i ubacivanje omogućavaju jednostavnu promenu diskova.

Pedantnim korisnicima, koji više vole da posmatraju svoje uređaje za skladištenje dok rade, dopašće se novi svetleći displej LCD s informacijama, koji pokazuje trenutno stanje, vrstu medija koji je ubačen, da li je uključena verifikacija pisanja i druge informacije.

Sajber terorizam

U najnovijem upozorenju Pentagona o mogućem sajber-terorizmu, jedan viši zvaničnik američkog ministarstva odbrane rekao je na forumu predstavnika vojne industrije da su upadi tinejdžera u kompjuterske sisteme „prava opasnost“ za nacionalnu bezbednost.

Žak Gansler (Jacques), podsekretar ministarstva odbrane za akviziciju i tehnologiju rekao je da pored korišćenja savršenijih tehnika kompjuterskog modeliranja i simulacije za pomoć u obuci pilota i tenkista, projektovanja i izgradnje ratnih aviona i podmornica, borci Pentagona moraju biti kadri da se bore u informacionom ratu da bi postigli, kako je rekao, „informatičku superiornost SAD“.

Gansler je govorio i o nedavnom uputstvu predsednika Klintonu o većoj sposobnosti Sjedinjenih Država za odbra-

nu svoje pretežno automatizovane infrastrukture od upada sa strane. Podižući pitanje bezbednosti informativnog sistema na nivo nacionalne bezbednosti, predsednikovo Uputstvo 63 takođe znači i milijarde dolara za nove ugovore u oblasti odbrane.

Prošle zime, serija upada u američke vojne kompjutere prouzrokovala je bujicu upozorenja da su Sjedinjene Države ranjive na upade u kompjuterski sistem. Kasnije se utvrdilo da su oni delo jednog tinejdžera iz Izraela, Ehuda Tenebauma.

Analitičari se slažu da Tenebaum, koji je regrutovan u izraelskoj armiji, nije uspeo da proдре u klasifikovane vojne ili istraživačke kompjuterske sisteme.

PRIPREMIO: D. ZDRAVKOVIĆ

NOVA TEHNOLOGIJA

Dva u jednom

Srećnicima koji imaju dve telefonske linije odasad je na raspolaganju novi proizvod. Dajmond multimedia suprasonic II (Diamond Multimedia Suprasonic II), dvostruka modem kartica sa tehnologijom šatgan (Shotgun), omogućava brzinu do 112 KBPS prilikom skidanja multimedijalnih fajlova s Interneta.

Ovaj proizvod oslobađa korisnike teških instalacija i noćnih mora pri konfigurisanju koje ide s ugradnjom linije ISDN. On ujedinjuje dva snažna modela od 56K na jednoj ploči, koristi jedan slot ISA i jedan IRQ pri povezivanju dveju telefonskih linija.

MUZEJSKI EKSPONAT: Zameci ribe, čoveka i kokoši imaju umnogome sličan izgled

MEDICINA

Štucanje

Sve i svašta izaziva štucanje, retko šta ga efikasno zaustavlja, a najsigurniji lek su san i operacija

Da li ste ikada imali napad singultusa? Odgovor je potvrđan, čak i da nikada niste čuli za tu reč. Singultus je medicinski naziv za štucanje, nepredvidivu i neprijatnu pojavu, koja uglavnom počinje bez posebnog razloga i najčešće sama od sebe nestaje posle nekoliko minuta.

Medicinski, štucanje izaziva iritirana dijafragma zbog nadražaja nerava koji vode do nje. Nadražaj može biti lokalni, iz bilo kog dela tela ili iz dela mozga u kome se nalazi centar za štucanje. Svako stanje koje nadražuje dijafragmu ili njen nerv *phrenic* može uzrokovati

Čarli Ozbourn počeo je da štuca 31. jula 1922. godine, a prestao je tek 1991, nekoliko meseci pre nego što je umro u 98. godini. Statističari tvrde da je štucnuo 435 miliona puta

duže ili kraće štucanje. Pravila nema! Najčešće, štucanje je redovna posledica srčanog napada, zapaljenja pluća koje zahvata i dijafragmu, operacije grudni i abdomena. Takođe, štucanje je čest postoperativni simptom i verni pratilac trudnoće.

Druga grupa uzročnika štucanja, kojoj podležu i zdravi ljudi, jeste takozva-

na kategorija bez dobrog povoda, različita kod svakog čoveka. Otrova isparenja, poput duvanskog dima, često izazivaju štucanje nepušača; vruća i začinjena hrana češće uzrokuje singultus nego hladna i nezačinjena. Gazirana pića, uzbuđenje, trema, smeh, naglo buđenje, čupanje obrva, tesna kragna, samo su neki od mogućih razloga za napad štucavice.

Gastrolozi se slažu da je mnogo lakše odrediti zašto je neko počeo da štuca nego kako štucanje zaustaviti.

Iako najčešće prestaje veoma brzo (obično za dva i po minuta), štucanje nekada može da potraje satima, čak danima i nedeljama.

Postoje slučajevi, doduše izuzetno retki, kada su pacijenti štucali neprekidno, čak i posle hirurške operacije. Njima jedino preostaje nada da će štucanje najednom prestati samo od sebe. Ili ako mogu da što više spavaju, jer samo 0,001 odsto ljudi na svetu ume da štuca u snu.

MAJA SLAVNIĆ

Bob Živković

NARODNA TERAPIJA

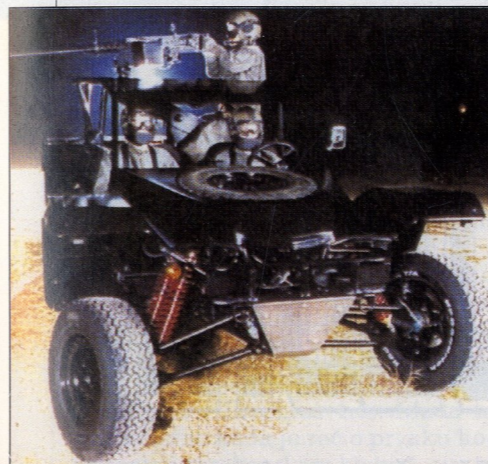
1. Iznenada i bez upozorenja snažno udariti osobu koja štuca, najbolje u predeo gornjeg dela leđa
2. Visoko podignuti desnu ruku uvis, te triput udahnuti vazduh bez izdisaja. Ukoliko štucanje ne prestane, ponoviti nekoliko puta
3. Zadržavati dah koliko god dopušta kapacitet pluća
4. Naikap popiti čašu ledene vode
5. Polako pritiskati jezik i očne jabučice neposredno posle svakog perioda štucanja
6. Popiti tačno devet gutljaja vode, bez zaustavljanja
7. Pojesti pola parčeta hleba, najbolje okrajak
8. Progutati kašičicu šećera
9. Progutati kašičicu zašećerenog sirćeta
10. Duboko disati u papiru kesu, izbegavati plastične jer se lepe za nos
11. Uplašiti osobu koja štuca, najbolje je prepasti je iz mraka
12. Iz prve pogoditi koja vas osoba spominje, naknadni pokušaji ne važe.

Pobesnili džip

Još otkada su britanske specijalne snage za terorističke akcije u dubini protivničke teritorije u severnoj Africi uspešno koristile džip vilis snabdeven mitraljezima, zapadne konstruktore nikako ne napušta manija da montiraju svakakvo oružje na slična vozila.

Američka vojska svoje džipove hamvi koristi za **lov na tenkove i avione**. Na to vozilo montiraju se bacači granata, bestrajni topovi, vodene protivoklopne rakete, teški mitraljezi i rakete zemlja-vazduh malog dometa.

Korporaciji Čino (Chenoweth) ni to nije bilo dovoljno pa je napravila ALSV (Advanced Light Strike Vehicle). Da li je reč o originalnom rešenju ili je konstruktor drsko prekopirao neko od

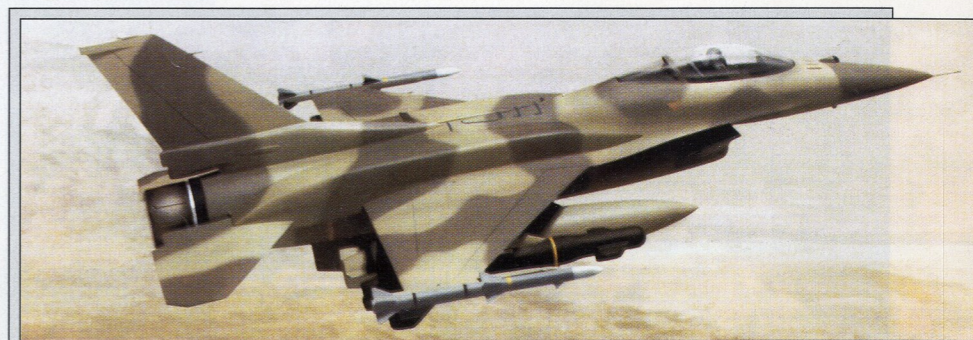

OTPORNOST: Amortizeri ALSV mogu da izdrže njegovo izbacivanje iz transportnog aviona u brišućem letu

vozila iz filma „Pobesnili Maks“, nije poznato.

Naoružan mitraljezom kalibra 12,7 milimetara na obrtnom postolju, ALSV ima maksimalnu brzinu od 130 kilometara na sat. Kome to nije dovoljno, mitraljez može da zameni automatskim bacačem granata kalibra 40 milimetara i da montira po jedan mitraljez kalibra 7,62 milimetra sa svake strane, za vozača i suvozača.

Nije poznato da li se na tržištu pojavila i **civilna verzija ovog vozila**. To bi posebno interesovalo jugoslovenske kupce, pre svega zbog toga što ALSV dobro podnosi rupe na putevima. Naime, amortizeri ovog vozila projektovani su tako da trpe izbacivanje iz transportnog aviona u brišućem letu.

F-16 za UAE

F-16: Proizvođač tvrdi da je on najposobniji višenamenski borbeni avion

Krunski princ Abu Dabija i zamenik glavnog komandanta Oružanih snaga Ujedinjenih Arapskih Emirata šejk Kalifa Ibn Zajid al Nahjan objavio je da njegova zemlja kupuje 80 lovačkih aviona F-16. Proizvođač, korporacija Lokid-Martin (Lockheed Martin) će, prema ugovoru vrednom sedam milijardi dolara, Ratnom vazduhoplovstvu Emirata isporučiti najnoviju verziju aviona F-16, nazvanu blok 60 (Block 60).

Emirati će tako dobiti F-16 koji ima potpuno novu elektronsku opremu, ali i oblik. Naime, novi F-16 spolja se od svojih prethodnika razlikuje po

tome što ima dva ispuščenja s gornje strane trupa. U njima se nalaze **dodatni rezervoari za gorivo**, što će drastično povećati dolet ovog aviona.

Kada je o elektronicima reč, F-16 blok 60 imaće potpuno nov radar, centralni kompjuter i najmodernije navigacione i komunikacione sisteme. Predviđeno je da se ugradi potpuno nov paket senzora koji uključuje i termoviziju.

Proizvođač tvrdi da će novi F-16 blok 60 biti najposobniji višenamenski borbeni avion. Ujedinjeni Arapski Emirati prve primerke dobiće 2002. godine.

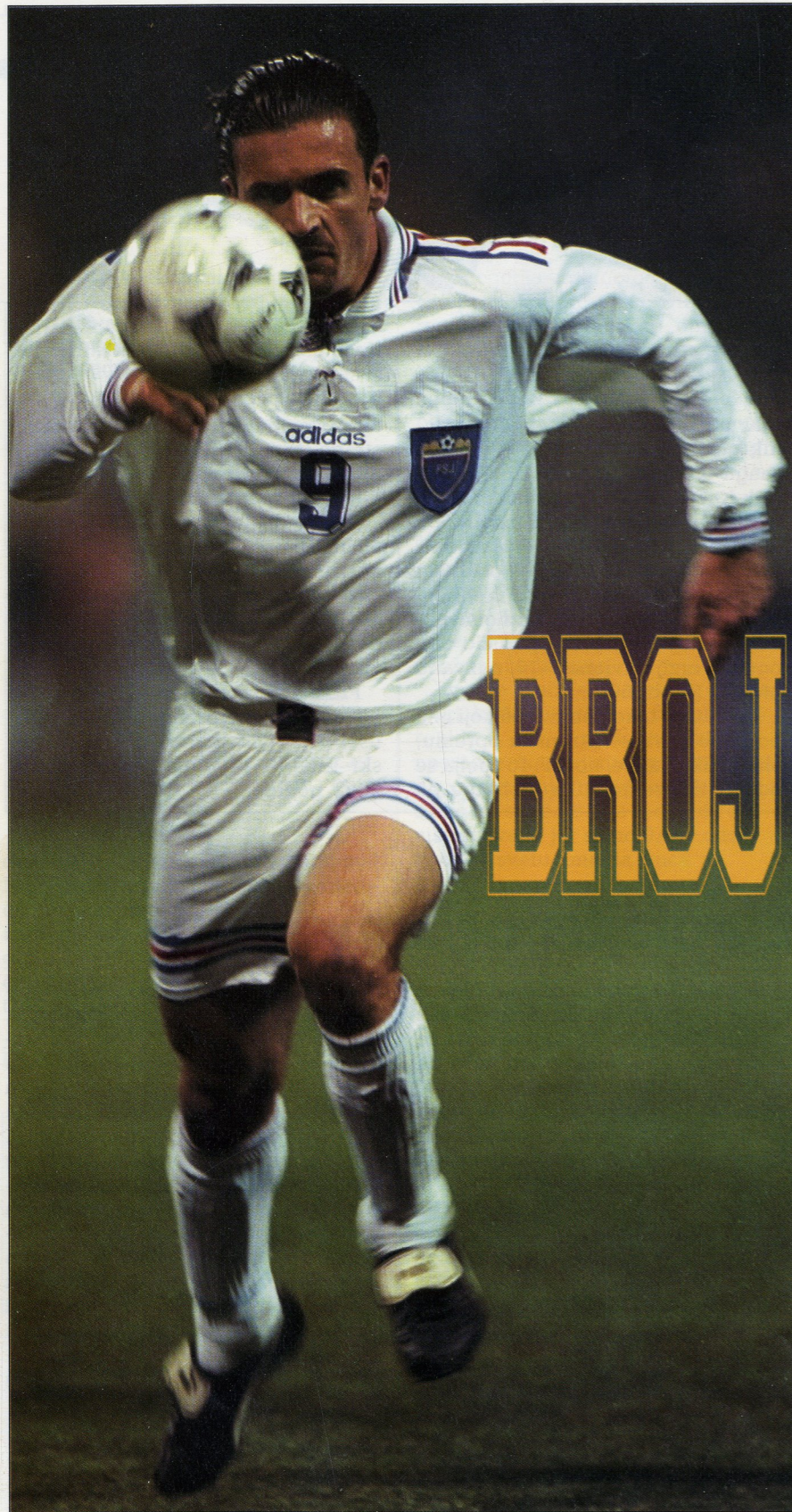
Eurofajter nekompletan

Luftvafe (Luftwaffe) će dobiti lovce eurofajter (Eurofighter) EF2000 bez nekih podsistema. Procenjuje se da će takve avione nemački piloti moći da koriste isključivo za trenažne letove, nikako za borbene misije. Evropskom lovcu **nedostajace termovizija, uređaj za pasivno otkrivanje ciljeva**. Is-

to tako, novi avioni Luftvafe neće imati ni uređaj za elektronsko ometanje, što posebno zabrinjava visoke nemačke vojne krugove. Postoje indicije da bi i u slučaju da se odobri novac za kupovinu pomenutih uređaja, krajnja suma bila dovoljna za samo 68 aviona, što je manje od polovine ukupnog broja eurofajtera koje je naručila Luftvafe. To nije sve, otkriveno je da prvih 16 aviona koje će Nemačka dobiti neće imati operativni status. Pored toga što neće imati kompletan elektronski sistem, ti eurofajteri imaju ograničenu nosivost, a maksimalno opterećenje u letu biće limitirano. I pored toga, zvančnici Luftvafe i dalje smatraju da im je EF2000 neophodan.

SIROMAŠTVO: Bogata Luftvafe ima novca za manje od polovine potrebnog broja eurofajtera

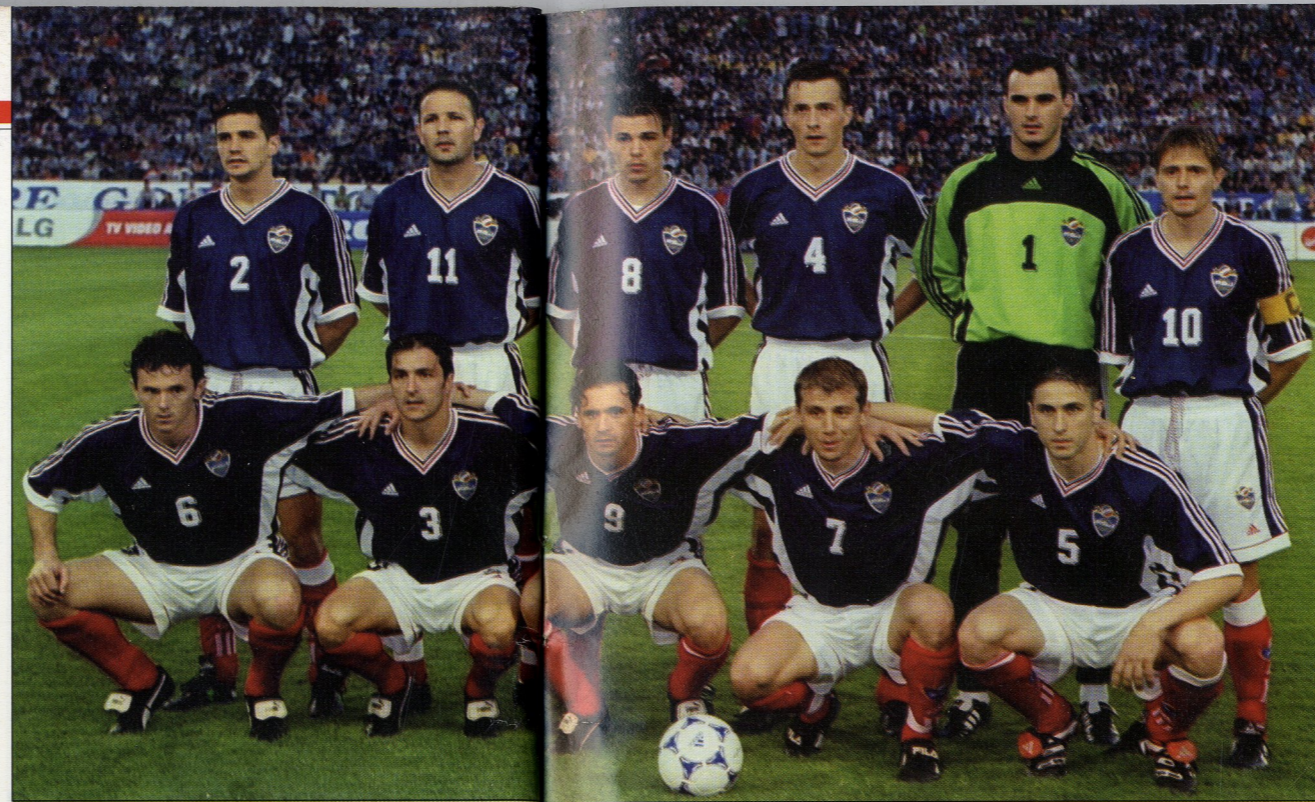

BROJ

PREDRAG MIJATOVIĆ

JEDAN

U našem nacionalnom timu na SP igraće i jedan od najboljih fudbalera današnjice - čovek izuzetne inteligencije i morala - ali to neće biti dovoljno za uspeh. Osobe poput Predraga Mijatovića veoma su zahtevne: one traže društvo sebi ravnih. Ima li dovoljno takvih u našoj „ekspediciji za Francusku“? Ima!

ZAVISNOST: Mijatović sada može da računa na potpunu plavog tima - Mihajlovića, Jugovića, pa čak i Piksija i Sava Miloševića

KRUG: Mijatović spada u uski krug onih majstora koje krasi snažni voljni element, koji ih deli od šarlatana koji žive od jednog poteza

Dva gola koja je Predrag Mijatović postigao u „pripremnom periodu“ pred SP veoma su indikativna po razumevanje igračke suštine ovog vanserijskog fudbalera. Jedan od tih golova odlučivao je sve, drugi nije odlučivao ništa.

Prvi je onaj koji je Mijatović dao u finalnoj utakmici ovogodišnje Lige šampiona, omogućivši time Realu da, posle trideset dve godine, titulu evropskog klupskog šampiona vrati u Madrid (Real - Juventus 1:0). Mada to zvuči čudno kada je reč o prvaku kontinenta i „kraljevskom klubu“, ovo je bila slaba Realova sezona: u nacionalnom prvenstvu tek je četvrti, a Barse-lona, novi španski prvak i tradicionalni rival, nanela mu je u finišu takmičenja gotovo ponižavajući poraz.

To pokazuje da Mijatović spada u uski krug onih savremenih majstora „najvažnije sporedne stvari na svetu“ koje krasi snažni „voljni element“ moralne čvrstine, onih koji su prave ličnosti u vreme kada je fudbal, koji se iz sfere sporta seli u sferu šou-biznisa, naklonjeniji šarlatanima, ili osobama od „jednog poteza“, zablavljačima. Besmisleno je u tome tražiti neku „genetsku pozadinu“, nešto iz Marka Miljanova ili Njegoša. Pomenuta karakteristika proizlazi iz

ŽIVOT → **PREDRAG MIJATOVIĆ**

ROĐEN: 19. januara 1969. godine u Titogradu (Podgorica)

KARIJERA: Počeo da igra fudbal u pionirima OFK Titograd sa 14 godina, posle dve godine prešao u Budućnost. U prvom timu Budućnosti igrao od 1987. do 1989. godine. Na kraju jesenjeg dela sezone 1989/90. prelazi u Partizan iako je malo pre toga potpisao predugovor sa splitskim Hajdukom. U Partizanu igra do 1993. godine, kada prelazi u Valensiju. Posle tri sezone provedene u Valensiji prelazi u Real Madrid, zbog čega je u gradu Valensiji, s obzirom na to da je Peđa bio ljubimac navijača, protestovalo lokalno stanovništvo. Ove sezone navršava se druga godina ugovora, koji ga za Real veže do 2002. godine. U anketi „Frans fudbala“ za 1997. godinu na listi najboljih fudbalera sveta zauzeo drugo mesto iza Brazilca Ronalda.

TROFEJI: Prvi trofej u karijeri Mijatović je osvojio 1987. godine, kad je s omladinskom reprezentacijom Jugoslavije u Čileu osvojio titulu prvaka sveta. S Partizanom je osvojio samo dva trofeja - Kup 1992. i titulu prvaka Jugoslavije 1993. godine. U prvoj sezoni u Realu osvojio je titulu prvaka i Superkup Španije, a ove sezone njegovim golom Madridani su postali klupski prvaci Evrope posle 32 godine.

AUTOMOBIL: Mercedes kabrio
PORODICA: Razveden, bivša supruga Elena Mijatović, poznatija kao kćerka modne kreatorke Verice Rakočević. Iz braka s Elenom ima dva sina: Luku i Andreju.

BROJ NA DRESU: Osam
REPREZENTACIJA: Debitovao 23. avgusta 1989. godine protiv Finske (2:2). Dosad (bez utakmica s Mondijala) za reprezentaciju nastupao 30 puta i postigao 15 golova. U kvalifikacijama za Svetsko prvenstvo u Francuskoj bio najbolji strelac jugoslovenske reprezentacije s 14 postignutih golova.

VISINA I TEŽINA: 178 centimetara, 73 kilograma

Mijatovićevog odnosa prema igri, prema poslu. On je profesionalac jer poseduje samopoštovanje, svest da je fudbal njegova emanacija, ono što ga izuzima iz sveopšte životne beznačajnosti.

Otuda Mijatović, koga su počele da „posećuju“ povrede, nije rešenje svoje golgeterske insuficijencije u Ligi šampiona, koja mu je mogla smanjiti rejting, potražio „bekstvom u bolest“: od njega nikada nećete čuti da ne može da igra jer ga „boli (neka) žilica“. A igrao je uprkos tome što je imao mnogo privatnih problema (razvod, bolest sina). Sećam se prošlogodišnje utakmice sa Barselonom, koja je pala baš u dan kada je Peđin sin imao tešku operaciju. Čak je i surovi trener Kapelo, koji nikada nije imao milosti za probleme jednog Savićevića, ostavio Mijatoviću da sam odluči hoće li na toj utakmici nastupiti. Peđa je rešio da igra. Onda se dogodila scena kakvih je bilo malo u fudbalskoj istoriji. Dvadeset i jedan igrač, dakle, i svi fudbaleri Barcelone - prišli su Mijatoviću jedan po jedan da mu stisnu ruku ili da ga poljube. Oni su znali da se taj nije skinuo u gaće da, u odsudnom trenutku, ostane veran glupavom pravilu kako *the show must go on*. Nešto

FINALE: Mijat je morao postići gol u finalu Kupa evropskih šampiona, sve ostalo bi bilo ravno lošem čudu

je drugo bilo u pitanju. Čitav jedan život, suprotstavljanje fatumu. Predrag Mijatović je na toj utakmici bio najbolji na terenu.

Drugi pomenuti Mijatovićev gol u „pripremnom periodu“, onaj na utakmici sa nacionalnim timom Nigerije, bio je takmičarski nevažan, možda i bespotreban. Mada je u tom trenutku rezultat bio samo 1:0, utakmica je bila „pod kontrolom“. Komentator Eurosporta, koji jugoslovenski fudbal poznaje bolje od mnogih ovdašnjih „stručnjaka“, stalno je isticao da bi naš državni tim, sudeći po situaciji na terenu i po šansama, morao voditi sa pet-šest golova prednosti. Otuda se čini da je pogodak o kome govorimo plod uspananosti nigerijskog golmana, koji se u tom fatalnom trenutku prepustio maštanju o bogatom ovogodišnjem rodu banana u svom rodnom selu. Ali, ne. On je imao loptu u nogama i dobar pregled, pa su šanse da mu je neko može oteti bile 1:1000. Jedino što nije računao sa onim - Mijatovićem - koji će zaigrati na tu minimalnu šansu, procenjujući da će nigerijski golman učiniti ono što jedino ne sme da učini, to jest okrenuti mu leđa. Takav Mijatovićev potez proizišao je sigurno

RACIO: Mijatovičeva igračka racionalnost vidi se u tome što izbegava status fah-idiota

no iz igračke intuicije, ali je u njemu bilo i realne procene.

Mijatovičeva igračka racionalnost vidi se po tome što, mada izraziti napadač, izbegava status fah-idiota. On je izvanredan „asistent“, odličan je kada se povuče u srednji red, a verovatno zna i da posvršava neke poslove u odbrani, zlu ne trebalo. Jedino, zbog visine, ne može da bude golman. Je li, dakle, Mijatović ono što se oduvek zove „olraund“ igrač. Ne. On je „totalni igrač“. Na prvi pogled, učiniće se da je ova „razlika u diferenciji“ nategnuta, sasvim veštačka.

Fudbal danas i jeste totalan zato što je „olraund“.

Ali, generalno uzevši, „olraund“ igrač je čovek zadatka, onaj koji - po instrukcijama sa klupe - zaptiva „tupe“, i on se „pomera“ u skladu sa postojećom situacijom na terenu, nastojeći da je promeni: ako se rezultat „juri“, pridružuje se špicu, a kada se rezultat brani, preuzima funkciju „poslednjeg čoveka“. Mijatović pripada drugačijem igračkom soju: njegovo „pomernje“ nije uslovljeno igrom, ono uslovljava igru ili, u najmanju ruku, predviđa njen skori razvoj. Umesto „poteza više“, „faza unapred“.

To je, razume se, stvar inteligencije. Velika je predrasuda da su sportisti - fudbaleri naročito - glupi ljudi, neki od njih čak na ivici debilneta. Njihova je inteligencija, isto kao i inteligencija slikara ili pisca, „transformisana“ i nalazi se u nogama. Izreka

INTELEGENCIJA: Fudbaleri razvijaju posebnu vrstu inteligencije - njihova jedina pamet je u onome šta urade sa loptom

„glup k'o slikar“ nije lišena formalnog osnova - većina slikara, pa i neki od najvećih među njima, teško sastavlja složenu rečenicu, ne zna da pliva i treba im mnogo napora da se sete kako se uključuje šporet. Ali, šta to govori o njihovoj umetnosti? Apsolutno ništa. Tako i fudbaleri, mada ništa ne čitaju, razvijaju posebnu vrstu inteligencije, koja je - bez obzira na to što smo jaki „u teoriji“ - nedostupna Miljanu Miljaniću i mojoj malenkosti. Što se mene tiče, sasvim mi je nevažno što neke šeprtlje mogu biti izvrsni poznavaoi Hičkokovih filmova. Jedino njihova pamet je u onome što urade sa loptom.

Kod Mijatovića - usudujem se da primetim - postoji i određeni „višak“: on je, i izvan terena, natprosečno inteligentan mladić - smisljeno govori, elegantan je, ima svoje „političko ja“ (umesto da se, poput mnogih šonja, vadi kako ne meša sport i politiku, on je, zajedno sa Dejom, javno podržao Mila Đukanovića), a mangupe koji se prave mnogo pametni - poput onih mađarskih novinara koji su mu „pipali“ nacionalno poreklo - bez pardona šalje na određeno mesto. Prevladao je, kako vidimo, čak i svoju slabost prema briljantinu. Njegova madridska kuća poseduje eleganciju „u trendu“, no sa primesama onog ukusa koji se „čuje“ nadaleko, pa se sa sigurnošću može pretpostaviti da će Peđa, ako bude među najboljima u Francuskoj, pristupiti njenom renoviranju.

Hoću li ja, mož' biti, da kažem kako on, u potaji čita Hegela i Prusta?! Mislim da je dokaz njegove inteligencije i to što još nije izjavio da se bavi Hegelom i Prustom, mada bi to mogao.

To u ovom trenutku ne bi unapredilo njegovu igru - znači, besmisleno je. Njegova igra postaje sve bolja zato što u nju, osim prirodene inteligencije u nogama, „investira“ i taj „genetski višak“, a to ga, iz dana u dan, čini sposobnim da se - kada ode u penziju - dohvati Hegela i Prusta, ako ne bude imao preča posla. I nikad se neće baviti politikom.

Ova priča - puna namernog preterivanja - dobija svoju poentu tek kada se poveže sa ranije opisanim *back groundom* onog Peđinog gola u finalnoj utakmici Lige šampiona. Jednostavno, bez inteligencije nema ni morala. Igrači koji, prividno neobjašnjivo, „padaju“ u utakmicama odluke nisu moralno slabi zato što su loši ljudi ili netaalentovani fudbaleri, nego otud što su napustili svoju (igračku) inteligenciju. Njihovo nepoštovanje tog faktora očituje se kao moralni pad, kako u igračkom, tako i u ljudskom smislu.

To je, premda zvuči krajnje paradoksalno, glavno (spoljnje) ograničenje Predraga Mijatovića. Nekadašnje svetske zvezde bile su poput kraljeva i njihov pravi sjaj video se kroz odraz

„okruženja“ - vodonoša, fudbalskih kepeca i nišćih duhom. Mijatović u principu može sve sam, ali - takođe u principu - on traži društvo sebi ravnih. Zato je bio bolji u Partizanu nego u Budućnosti, u Valensiji nego u Partizanu, a u Realu deluje kao neko ko nikada nije igrao u Budućnosti, Partizanu i Valensiji, inače klubovima dostojnim svakog poštovanja. Ako od Mijatovića, u najvećem, zavise naša igra i naš uspeh na SP, onda Mijatović zavisi od odnosa „ostatka tima“, koji je, u ne toliko davnoj prošlosti (na primer, u utakmici sa Slovačkom) znao da ga „ruši“ tako što se pravi da ga ne primećuje. Na sreću, ta vremena su prošla: Mijatović može sada da računa na potpunu potporu Mihajlovića, Jugovića i mnogih drugih, pa čak i Piksija i Sava Miloševića. A Savićević? Svašta sam rekao o tom čoveku, osim da nije inteligentan, da nije fudbalski „genije“. U času kada je sve to stavljeno na kocku, on je konačno odlučio da se posluži tim svojstvom. Zato mislite o tome. Savićević će biti moralna gromada ovog takmičenja! Od njega, konačno, sve zavisi. Ovaj tekst takođe. ■

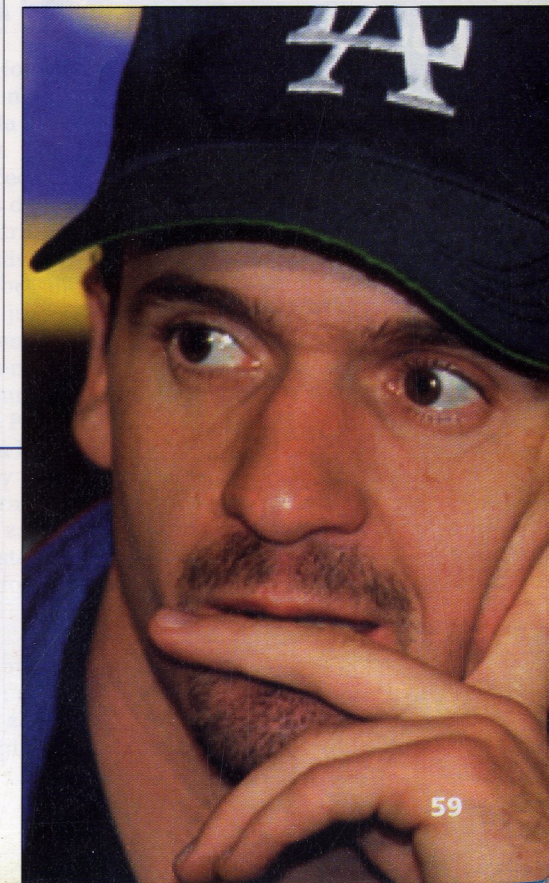
BOGDAN TIRNANIĆ

PROFESIONALAC: Svest da je fudbal njegova emanacija dokazuje da je Mijatović profesionalac koji poseduje samopoštovanje. Zato nije čudno što će od njega, u najvećem, zavistiti naša igra i naš uspeh na Svetskom prvenstvu

FRANCE 98

OVDE PIŠE VOJA ŽANETIĆ

Himna

Došlo mi skoro da se smejem kad sam video jedanaest ljudi u dresovima „najdražih boja“ postrojene uz zvuke „duh naših dedova“ himne. Kakva ironija. Na melodiju nasledenu od zemlje koja više ne postoji, stoje mirno ljudi koji u njoj više ne žive. Reprezentacija Jugoslavije u dobrovoljnom egzilu pozdravlja pesmom „Hej Sloveni“ rodake i prijatelje u domovini. Mi smo dobro i zdravo, što i vama želimo.

Ponos naše nacije, ljudi za čiju smo pobjedu u stanju satima da pritiskamo automobilsku sirenu u trijumfalnim šetnjama kroz grad, uglavnom su ljudi koje za ovu zemlju odavno vezuju samo vrlo kratki telefonski razgovori sa bližnjima u rodnom kraju. „Kako je tamo? Opet su pobedili Miloševići? Ništa, onda, poslaću vam još para...“ Slušalica se potom brzo spušta, jer se tako najlakše uspostavlja duševni mir koji ti pruža činjenica da živiš i radiš u nekoj Španiji ili Italiji, a ne tamo odakle ti je stizala telefonska kuknjava. Klik.

U vremenima u kojoj je svaka pobjeda nečega što ima predznak jugoslovensko retka, te samim tim dragocena, valjda u oduševljenju zbog potencijalnih uspeha nekako ispuštamo iz vida činjenicu da eventualni trijumf uopšte nije jugoslovenski. Naprotiv. Jedanaest pojedinaca koji su košarkaškim ili fudbalskim povodom obukli plave dresove nemaju apsolutno nikakve veze sa nama. Vrhunsku formu održavaju u stranim klubovima, gde im masera, lovni i trenera ne obezbeđuju ministri, članovi vlade, ili osobe koje ne mogu u inostranstvo, nego neki normalni ljudi. Stranci, dakle.

Čuo sam nebrojeno puta da su naši reprezentativci izuzetno psihički stabilne ličnosti, što je dodatni plus u njihovoj igri. Normalno. Da žive ovde, bili bi psihotični kafanski političari, kao što smo mi, te bi sa psihičkom stabilnošću mogli da se oproste. Zamislite reprezentaciju Jugoslavije koja gleda Dnevnik

Da se reprezentacije Jugoslavije sastavljaju po načelima po kojima se bira ostala ovdašnja elita, fudbal bi igrali čopavci, a košarku patuljci

RTS i potom odlazi na teren da igra protiv stranih moćnika i fudbalskih reprezentacija zemalja članica Kontakt grupe. Klinsman vodi loptu, a za njim trči Piksi i na lošem engleskom mu objašnjava istorijske preuslove za uspostavljanje dijaloga na Kosovu. Pa ko nas ne bi izbacio iz takmičenja samo da ne mora više to da sluša...

Svaka, dakle, pobjeda reprezentacije Jugoslavije, nakrcane psihofizičkim strancima, faktički predstavlja poraz ove države i principa na kojima ona počiva. Decenija i više totalne i dosledne negativne selekcije očistila je prostor na kome živimo od svega što valja. Sportisti, naučnici, inženjeri, biznismeni i radnici koji nešto vrede već odavno „preko grane“ predstavljaju sami sebe, a ne zemlju u kojoj im je izdan krsni list. Da se reprezentacije Jugoslavije sastavljaju po načelima po kojima se bira ostala ovdašnja elita, fudbal bi igrali čopavci, a košarku patuljci, a svaki poraz bi se, mazohistički samouvereno, pripisivao zaveri stranih sportskih sila i nepravednosti sistema takmičenja. Jedino što bi bilo isto bila bi himna, na koju se miruje pre početka igre, a na početku ovog teksta.

...Mi stojimo postojano, kano klisurine.

PORNO INDUSTRIJA

Dnevno 20 filmova

Američki producenti porno filmova napravili su 1997. godine obrt od neverovatne 4,2 milijarde dolara, tek nešto manje od fabrike snova u Holivudu, čiji je promet iznosio 5,9 milijardi.

Industrija seksa u SAD obrne godišnje devet milijardi dolara: to je novac od strip barova, telefonskih vrućih linija, raznih seksualnih pomagala i časopisa.

Centar porno filmova je kalifornijska dolina San Fernando, gde se godišnje snimi neverovatnih sedam hiljada naslova ili 20 dnevno. Holivudski studiji u isto vreme izbace na tržište svega 300 filmova za veliki i mali ekran.

Prosečna proizvodna cena jednog porniča je 25.000 dolara a snimanje traje dva-tri dana. Pojedini luksuzni filmovi koštaju, međutim, i po 150.000 dolara.

Porno industrija svake godine dodeljuje i porno „Oskar“ u 90 kategorija.

Najveći neprijatelj porno filmova odavno više nisu zakoni i policija, već, naravno - sida. Pošto je opaka bolest u sprezi s drogom i alkoholom usmrtila neke od najvećih zvezda, to su se četiri najveća porno producenta dogovorila da se scene seksa više neće snimati bez kondoma.

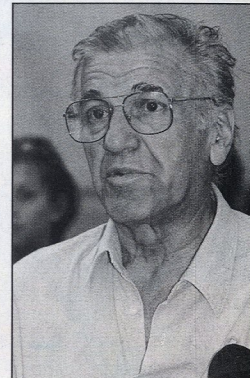
KONKURENCIJA: San Fernando ugrožava Holivud

Kineski Valter

Jugoslovenski glumac Velimir Bata Živojinović mogao bi uskoro da postane zvezda kinesko-jugoslovenske serije za koju je nedavno potpisan protokol o saradnji u Šangaju.

„Kinezi su raspoloženi da prave gigantsku seriju o svojim novinarima koji su za vreme rata bili izveštači iz Bosne“, kaže Živojinović. „Oni imaju svoje viđenje cele priče, biće tu dosta dramaturških obrta, ljubavnih scena...“

Po Živojinovićevim rečima, kineski producenti planiraju da snime najmanje pedeset epizoda, za režiju će biti zadužen njihov čovek, a scenario će zajedno pisati jugoslovenske i kineske kolege. Glumačka podela još je neizvesna, a jugoslovenski koproducent najverovatnije će biti Radio-televizija Srbije.

BATA ŽIVOJINOVIĆ: Povratak u Sarajevo

COMPUTERS

OVERline

group

Vlajkovićeve 15

(011) 323.08.80
324.63.64

ACCESSORIES

Rat na filmu

Peti međunarodni filmski festival na Paliću biće svečano otvoren 24. jula jugoslovenskom premijerom filma „Večnost i dan više“, ovogodišnjeg pobednika Kanskog festivala, grčkog režisera Tea Angelopulosa.

Za osam festivalskih dana predviđeno je šest filmskih programa, i to: „Nacionalni film“, „Internacionalni film“, „Rat u bivšoj SFRJ“, „Novi mađarski film“, „Slovenačka kinematografija“ i „Dan Miroslava Antića“. Najbolji domaći i inostrani film biće nagrađeni nagradom „Aleksandar Limfka“ a za gran pri festivala takmičiće se obe produkcije. Konačna lista filmova još nije saopštena, ali su najavljeni gotovo svi filmovi iz prošlogodišnje domaće produkcije i dobar deo filmova sa festi-

RADOSLAV ZELENOVIĆ: Šta je novo u Sloveniji i Mađarskoj

vala u Kanu.

Selektor ovogodišnjeg paličkog festivala je Radoslav Zelenović, a predsednik Saveta festivala (koji čine Mikloš Jančo, Darko Bajić, Serđo Germani Grmeki, Goran Rebić) Milena Dravić.

Organizatori, pored domaće publike i filmskih radnika, očekuju i delegacije iz Slovenije, Italije i Nemačke.

Hlađenje džezom

Pod sloganom „Hot Summer, Cool Jazz“, koncertom Bluz braders benda (Blues Brothers Band) 30. juna u Centru „Sava“, počće „Laki strajk samertajm džez festival 98“ (Lucky Strike Sammertime Jazz Festival 98).

Posetioci ovogodišnjeg džez festivala do 6. jula slušaće i gledati velikane svetske džez i bluz scene: Džo Zavinul (Joe Zawinul), Maseo Parker (Maceo Parker), Tanja Marija (Tania Maria), Mekoj Tajner (Mcoy Tyner), Piter Grin (Peter Grin). Festival će 6. jula zatvoriti američki saksofonista Branford Marselis (Branford Marsalis).

Organizatori u Centru „Sava“, pod pokroviteljstvom „Laki strajka“, organizuju nagradnu igru za posetioce, a nagrada je gitara gi-

VELIKANI U BEOGRADU: Džo Zavinu, Mekoj Tarner, Piter Grin...

bson, jedna od najskupljih na svetu. Tokom koncerta biće otvorena i letnja bašta, gde će, kako organizatori kažu, gosti imati priliku da upoznaju slavne učesnike.

OSMANLIJE POD BEČOM: „Može li se napisati istorija Evrope bez Turske? Čak i u najgore vreme Otomanske imperije, Turska je nazivana ‘bolesnikom Evrope’ a ne ‘bolesnikom Azije’“, Hikmet Çetin, predsednik turskog parlamenta

MOĆ: Promocija najveće turske zastave na stadionu u Istanbulu

Turska NATO

Kad bi se danas pitanje ekspanzije NATO našlo na glasanju u turskom parlamentu, većina poslanika sigurno bi rekla „ne“ prijemu Češke, Mađarske i Poljske. Od Turske se, kao jedne od 16 članica ovog vojnog pakta, očekuje da u parlamentu izglasa odobrenje za prijem novih članica u NATO.

Razlog za negativan stav Turske prema ekspanziji NATO je, kako neki tvrde, umanjeno značaja južnog krila alijanse, čiji je Turska deo. „Pažnja će još jednom, kao za vreme hladnog rata, biti pomerena na centralnu Evropu a ovaj deo će postati periferan“, reči su Kemrana Inana, potpredsednika Otadžbinske partije.

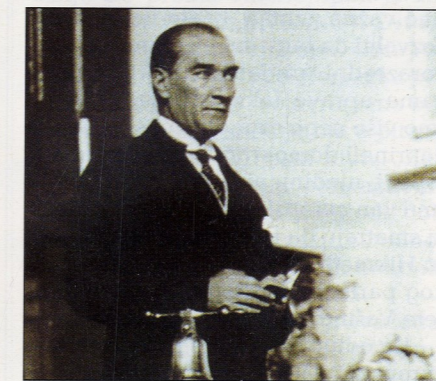
Ipak, smatra se da pravi razlog turskog protivljenja leži u razočarenju Ankare zato što je Evropska unija odbila da je primi u svoje redove. „Češka, Poljska i Mađarska dobiće za nekoliko godina pun status dok za nas proces prijema traje mnogo duže“, reči su jednog razočaranog turskog parlamentarca.

Turska i dalje ekspanziju NATO vidi kao svoj adut u cenjanju sa EU kao i u jačanju svoje uloge u Zapadnoevropskoj uniji (WEU, Western European Union), evropskoj vojnoj organizaciji. S druge strane, Turska bi, iz „bezbednosnih razloga“, u prvom talasu više volela da vidi Albaniju, Rumuniju i Bugarsku kao nove članice.

SULEJMAN DEMIREL: „Da li je potrebno da Turska postane hrišćanska zemlja da bi bila primljena u EU? Mislio sam da je doba krstaških ratova prošlo“

KEMAL ATATURK:
Tvorac moderne Turske

TURSKA

Golijat vezanih ruku

Snovi o gigantskom carstvu od Jadrana do Kineskog zida blede: Ankara nije primljena u EU, nove centralnoazijske zemlje neće u zajedničku državu, s prijemom novih članica južno krilo NATO gubi značaj

Svojevremenu izjavu sadašnjeg turskog predsednika Sulejmana Demirela da je raspadom Sovjetskog Saveza stvoren gigantski turski svet koji se proteže od Jadrana do Kineskog zida, mnogi su protumačili kao najavu ulaska Turske u svetsku političku arenu na velika vrata.

No, nestankom SSSR Turska je prevashodno zadržala značaj u regionalnim okvirima. Nakon krize u Persijskom zalivu, Amerika je promovisala

Tursku kao svog drugog po značaju partnera u regionu, nakon Izraela. Turska je po tom scenariju trebalo da bude sekularni i demokratski model za novonastale države u centralnoj Aziji i Kavkazu da bi sprečila uletanje novih režima u čeljusti religioznog fundamentalizma pod palicom Irana, koji bi te zemlje otudio od Zapada.

U svakom slučaju, Ankara je svoju novu ulogu uzela ozbiljno: da bi učvrstila vezu s centralnoazijskim državama,

Političke partije PROFILI

Turski parlament ima 550 poslaničkih mesta. Nekadašnji Refah, a današnji Fazilet najjača je turska partija sa 142 poslanika u parlamentu. Predsednik Fazileta je Ismail Alptekin, Erbakanov advokat i dugogodišnji saborac. Liderstvo mu visi o koncu zbog mlađe garniture Refaha koja želi da osvoji partijsku vlast. Politička pozicija: politički islam, popularno: „islamski fundamentalizam“.

Otađbinska partija (partija desnog centra) koju predvodi turski premijer Mesut Jilmaz ima 139 poslanika. Treća po snazi, takođe stranka desnog spektra, jeste Partija pravog puta sa 92 poslanika. Predvodi je zgodna i korumpirana Tansu Čiler, koja je trenutno pod parlamentarnom istragom zbog finansijskih špekulacija za vreme svog premijerskog mandata.

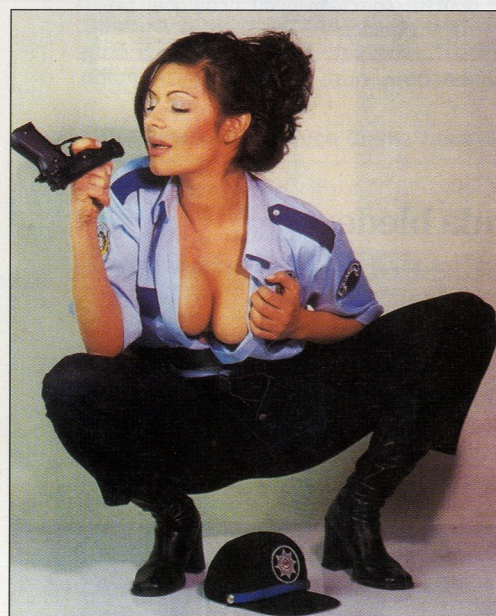
Četvrta po snazi je Demokratska partija levice (DSP) koju predvodi Bulent Edzevit, potpredsednik vlade i jedini pesnik u turskoj politici. DSP u parlamentu ima 62 poslanika. Za vreme njegove vlade krajem sedamdesetih, odnosi između Jugoslavije i Turske su cvetali. Najverovatnije iz tog perioda datira uzrečica da su najbolji prijatelji Turske Jugoslavija i Pakistan (Pakistan je ostao na listi).

Peta po broju predstavnika u parlamentu je Republikanska narodna partija Deniza Bajkala, partija levog centra sa 56 poslanika. Sem što Jilmazovu manjinsku vladu podržava spolja, Bajkal gaji imidž skromnog levičara, pa zato sam vozi tursko narodno vozilo tofaš, lošu kopiju fijata. Suprotno većini turskih političara, nema vilu ni u Bođrumu, luksuznom turskom letovalištu, ni na obali Bosfora u Istanbulu.

verski identitet, rivalstvo između Ankare, Moskve i Teherana nateralo ih je da vode izbalansiranu politiku prema sva tri centra. „Prirodna gravitacija“ ka Turskoj, koja se očekivala od Tadžikistana, Kazahstana, Uzbekistana, Turkmenistana i Azerbejdžana postojala je samo u prvo vreme samostalnosti, iako Turska za sve njih i dalje ima značaj velikog brata.

„Ako je nekada i postojala iluzija da bi nastankom tih država mogla da se iznedri jedna zajednica turskih država, sada, posle sedam godina njihove nezavisnosti, ta ideja je sve dalja“, rekao je Šukru Elekdağ, nekadašnji državni sekretar Turske, nakon nedavne turneje po centralnoj Aziji.

Ipak, prošlogodišnji govor Strouba Talbota (Strobe Talbott), zamenika američkog državnog sekretara na Univerzitetu „Džons Hopkins“ (Johns Hopkins) u Americi, još jednom je jasno naglasio koliki značaj SAD pridaju centralnoj Aziji i Kavkazu. Talbot je ukratko ponovio da novonastale centralnoazijske države jesu sfera američkog interesa, i da Amerika ulazi u otvoreno takmičenje s Rusijom oko nakhonosti tih režima. Iz tog govora turski politički stratezi izvlače sledeće zaključke: Turska ne samo što i dalje ostaje važan partner Amerike na ovom terenu već, u svetlosti sve srdačnije tursko-izraelske vojne saradnje, njeno

MODERNIZAM: Pevačica Sevdia Demirel reklamira policijsku uniformu. Potom je uhapšena zbog posedovanja kokaina

TANSU ÇILER: Da li će bivša premijerka završiti na robiji

mesto postaje nezamenljivo.

Umesto azijske zemlje „evropske vokacije“, kako je vide mnoge članice EU, Turska sebe doživljava kao zapadno orijentisanu, sekularnu i demokratsku državu čiji su koreni u sasvim dovoljnoj meri evropski. Zato je decembarско odbijanje Evropske unije da Tursku primi u svoje okrilje u Ankari primljeno s nezadovoljstvom.

„Politički, ekonomski i vojno, mi smo važna zemlja, i zato ne možemo dozvoliti da budemo tretirani kao drugorazredni građani, a EU se prema nama upravo tako ponaša. Mi, koji smo više nego druge evropske zemlje doprineli demokratizaciji Istočne Evrope i ujedinjenju Nemačke, ostali smo van evropskog kluba zato što neki smatraju da tu ne pripadamo“, reči su Hikmeta Çetina, predsednika turskog parlamenta, tokom nedavne posete Vašingtonu.

„Ko odlučuje o tome koja je zemlja evropska? Može li se napisati istorija Evrope bez Turske? Čak i u najgore vreme Otomanske imperije, Turska je nazivana 'bolesnikom Evrope' a ne 'bolesnikom Azije'“, dodao je Çetin.

„Carinskom unijom s Turskom Evropa je dobila ono što je htela - veliko tržište koje može da proguta sve što se na njega doveze. Zašto bi sada Evropa plaćala ono što je već besplatno dobila“, komentarisao je jedan zapadni diplomata odnose Turske i EU.

Ipak, turski politički vrh ne odustaje od ideje evropske integracije. Kako bi to opisao poznati novinar uglednog turskog dnevnika „Sabah“ Džengiz Çandar, koji se inače nalazi na poslednjoj listi za odstrel kao osumnjičeni za saradnju sa PKK (Kurdsko radnička partija), Turska ima sledeće razloge za „forsiranje“ EU:

„Zatvaranje vrata EU Turskoj ne utiče samo na Tursku. To podstiče zemlje poput Gruzije, Armenije i Azerbejdžana da traže ulaz u Evropu preko Rusije, što je trebalo da bude turska prednost. Takođe, to pomera turs-

Turska VOJNA SNAGA

Po broju vojnika Turska je druga vojna sila NATO. Ima 639.000 aktivnih vojnika, a od toga je 528.000 onih koji su na odsluženju vojnog roka (traje 18 meseci). Primera radi, Italija, koja je po broju stanovnika slična Turskoj, ima oko 300.000 aktivne vojske.

Vojne intervencije na jugoistoku zemlje s povremenim invazijama severnog Iraka omogućavaju turskim trupama bolji trening u odnosu na druge. Pored toga, turski trening podrazumeva i pripremu za gerilsko ratovanje i za kvaziratni scenario.

Ako bi se poredila ratna vazduhoplovstva Turske i Italije, prevaga je na turskoj strani. Od modernijih letelica, Turska raspolaže sa oko 200 aviona F-16, dok italijansko ratno vazduhoplovstvo ima osamdesetak F-104, starih dvadeset pet godina. Turska vojska hoće da nabavi 40 najmodernijih američkih letelica F-15 i 145 borbenih helikoptera.

Najslabija tačka turskih oružanih snaga jeste mornarica. Njene pomorske snage slabije su i od neuporedivo manje Grčke.

Plan da u narednih 25 godina ulož i 150 milijardi dolara u oružje i modernizaciju, već respektivnu vojnu snagu Turske, staviće na još značajnije mesto. Planirana nabavka oružja, po rečima vojnih zvaničnika, trebalo bi da poveća mobilnost trupa.

Turska DRŽAVNI UDARI

Ako se ne računa poslednji takozvani civilni (plišani) puč maja 1997, kada je Nedžmetin Erbakan, lider Refaha, skinut s premijerske stolice, turska vojska je tri puta intervenisala, i to skoro u ravnomernim razmacima. Prvi puč je izvršen 1960, drugi 1971. a treći 1980. godine. Sva tri puta vojska je, nakon drakonskih mera „zavođenja reda i mira“, vraćala vlast civilima. No, mnogi smatraju da je vraćanje u kasarne više kozmetičkog karaktera. Najvažnije političke odluke još se donose na jednomesečnim sastancima Nacionalnog saveta bezbednosti Turske kojim dominira vojni vrh.

Turska EKONOMSKA SNAGA

„Brzi ekonomski razvoj Turske oduzima dah“, rekao je jedan japanski biznismen. Po nedavnoj oceni američkog ministarstva za trgovinu, Turska se nalazi među deset najvećih tržišta u razvoju. Godišnji privredni rast ove zemlje je sedam odsto, a trgovinska razmena oko 80 milijardi dolara. Prošlogodišnji prihod po stanovniku iznosio je oko 5.000 dolara.

Tajna turskog ekonomskog uspona leži u sve jačem privatnom sektoru čiji je sponzor na početku bila država. Idejnim tvorcom tržišne ekonomije smatra se Turgut Ozal koji je došao na vlast 1983. godine, nakon što je vojska odlučila da se povuče u kasarne. Ozalov veliki uzor bila je Margaret Tačer.

No, sa stanovišta razvijenih zemalja, Tursku čeka još dugi put. Primera radi, Grčka koja je pri dnu evropske liste ima godišnji prihod po glavi stanovnika oko 9.000 dolara.

Tamna strana medalje je visoka inflacija, koja je prošle godine po zvaničnim izvorima bila 91 odsto. Jilmazova vlada ipak se nada da će ove godine uspeti da smanji inflaciju na manje od 50 odsto godišnje.

Drugi problem je veliki raskorak između siromašnih i bogatih. Dvadeset odsto populacije poseduje 80 odsto bogatstva Turske. Turska vojska nedavno je upozorila politički vrh da je razmena u prihodu prešla odnos deset prema jedan, što po vojnim procenama otvara vrata mogućem socijalnom revoltu.

Turci DIJASPORA

Turska dijaspora uglavnom gravitira prema Evropi. Najviše je onih koji žive u Nemačkoj (oko dva miliona) i Austriji (oko 300.000). Na trećem, četvrtom i petom mestu su Belgija, Francuska i Holandija. Inače, turski građani na privremenom boravku u inostranstvu znatno su uticali na ekonomski razvoj zemlje. S druge strane, politički islam kao pokret iznedrio se na tom izvoristu. S tog terena Fazilet i danas crpe znatnu finansijsku pomoć.

Meta NOVINARI

U poslednjih šest godina u Turskoj je ubijeno 28 reportera, 493 su privedena, 154 novinara su uhapšena, 14 je kidnapovano, 599 publikacija je zaplenjeno a 145 je zabranjeno.

Po podacima turskog Udruženja novinara, samo u 1997. godini vlasnik jedne radio-stanice je ubijen, tri novinara su napadnuta oružjem, 96 novinara je privedeno a 16 njih je uhapšeno. Takođe u 1997, 11 novinara napala je policija. Kako navodi američka Fondacija za ljudska prava, u turskim zatvorima trenutno se nalazi sedamdesetak novinara.

Kurdi POBUNA

Kurdi su nakon Turaka druga po veličini etnička zajednica u Turskoj. Po turskom brojanju, Kurdi čine oko 10 odsto stanovnika Turske, kojih po poslednjem popisu ima 63 miliona. Druga strana smatra da je barem 20 odsto turskog stanovništva kurdskog porekla.

Iako se kurdsko pitanje često vezuje za jugoistočni deo zemlje, gde Kurdska radnička partija uglavnom izvodi svoje operacije, mnogi Kurdi žive van te oblasti, najviše u Istanbulu i na zapadu zemlje.

U svakom slučaju, najpoznatiji Kurdi s prave strane su Hikmet Çetin, nekadašnji ministar inostranih poslova a sadašnji predsednik turske skupštine, i Turgut Ozal, bivši turski predsednik koji je ponosno isticao svoje kurdsko poreklo.

Kurdska radnička partija osnovana je 1974. godine i njeni počeci vezani su za marksističko-lenjinističko delovanje. Politički cilj PKK je osnivanje kurdske države na jugoistoku zemlje, gde većinom žive Kurdi.

Procenjuje se da PKK ima oko 15.000 vojnika.

Po izveštajima turske tajne službe, 11 kampova PKK za obuku nalazi se u Iranu, sedam u Jermeniji, jedan na Kipru i četiri u Grčkoj. U Iranu se oporavljaju ranjeni članovi PKK. Ukovodstvo PKK uglavnom boravi u Siriji, odakle Abdulah Odzalan Apo, prvi čovek PKK, koordiniše svoj rad na stvaranju države. Po mišljenju turskog predsednika Sulejmana Demirela „ne postoji kurdsko pitanje nego samo pitanje kurdskog terorizma“.

PLEN: Oružje koje su od Kurda zaplenile turske jedinice posle upada na teritoriju Iraka

ko-ruski balans na Kavkazu u korist Rusije. Otud, otvorena vrata Evrope Turskoj su veoma važna ukoliko Ankara i dalje želi da igra geostratešku ulogu u regionu.“

Iako je Grčka viđena kao glavni krivac za blokiranje turskog prijema u EU, neki misle da je Atina dobrovoljno prihvatila ulogu lošeg policajca. Kako tvrdi turski premijer Mesut Jilmaz, glavni krivac za dvolično ponašanje EU prema Turskoj ipak je Nemačka. Da Bon želi Tursku u Evropi, ona bi već odavno bila njen član. Ankara je očekivala da će Nemačka odigrati ulogu koju je svojevremeno odigrala Francuska kada je bio u pitanju prijem Grčke u evropski klub. „Zato smo toliko razočarani Nemačkom“, reći će Hikmet Çetin. To takođe dobrim delom objašnjava zašto su odnosi Bona i Ankare u poslednjih nekoliko meseci na veoma niskoj tački.

Nepoštovanje ljudskih prava jedan je od najvažnijih razloga za odbijanje turske kandidature u EU. Ipak, turski politički vrh smatra da je to samo opravdanje za evropsko „ne“ Turskoj.

„Da li je potrebno da Turska postane hrišćanska zemlja da bi bila primljena u EU? Mislio sam da je doba krstaških ratova prošlo“, izjavio je turski predsednik Sulejman Demirel nakon turskog debakla u Luksemburgu.

Zato, kada je reč o ljudskim pravima, Ankara evropske kritike smatra ako ne neosnovanim a ono preteranim.

„Nažalost, Turska je suočena s dvostrukim standardima. Turska vojska u poređenju s mnogim evropskim mnogo više poštuje ljudska prava“, misli general Çevik Bir, zamenik načelnika generalštaba turske vojske. Ili, kako bi to rekao Mehmet Kedžeçiler, član Otadžbinske partije: „Sobe za mučenje deo su prenete evropske kulture a ne naše“.

U tom smislu, Ankara ne uzima preterano ozbiljno evropske zahteve, pa i dalje lobira za svoj „slučaj“ u nadi da će skorašnji samit EU u velškom gradu Kardifu možda promeniti balans u njenu korist. No, po mišljenju ovdašnjih uglednih analitičara, šanse za turski ulaz u klub odabranih skoro su zanemarljive.

Od toga da li će Evropa Tursku ozbiljno shvatiti kao svog partnera zavisi i turska politika prema Balkanu. U slučaju da Turska bude ispuštena iz procesa evropske integracije, njena balkanska politika biće više u liniji s američkom.

„Konačno, turska politika prema Bosni najbolji je primer za tu tezu. Ankara, koja je do Ozalove smrti aprila 1993. snažno podržavala Sarajevo, s Tansu Çiler preuzela je evropski ▶

GENERAL ISMAIL KARADAJ: Covek broj 1 u Turskoj

ŞİMDİM SAKIK, KOMANDANT KURDSKE RADNIČKE PARTIJE: Mnogo poznatiji Kurdi od njega su Hikmet Çetin, predsednik turske skupštine i Turgut Ozal, bivši predsednik Turske

SVETA SOFIJA: Turska je trebalo da bude sekularni i demokratski model za novonastale države u centralnoj Aziji i protivteža religioznom fundamentalizmu Irana

vokabular nadajući se da će je 'proevropska' linija prema Bosni približiti cilju, uključenju u EU", smatra Hasan Unal, profesor na Univerzitetu „Bilkent“ u Ankari.

Ipak, mnogi turski analitičari složice se da je s okončanjem hladnog rata Turska videla Balkan kao svoju sferu interesa. Rivalitet s Grčkom, zabrinutost za sudbinu devet miliona muslimana na Balkanu s kojima Turska ima jake istorijske, kulturne i verske veze, i značaj stabilnosti u regionu naveli su Ankaru na aktivniju ulogu. Otud, Turska izuzetno pažljivo prati dešavanja na Kosmetu.

Iako turska javnost sa simpatijama gleda na zahteve za nezavisnost Kosova, delom zahvaljujući i petomilionskoj zajednici Albanaca koja živi u Turskoj, turska zvanična politika i dalje podržava teritorijalni integritet Jugoslavije. Kako je pred svoj odlazak u Beograd početkom marta rekao Ismail Džem, turski ministar spoljnih poslova: „Poštujemo jugoslovenski teritorijalni integritet i pravo da brani svoje granice. Ali, isto tako ne možemo biti indiferentni prema represiji i ubijanju na Kosovu“.

Takođe, svaka ratna avantura na Balkanu u koju je uvučeno muslimansko stanovništvo dovodi Ankaru u nezgodnu poziciju jer se od nje očekuje da brani prava te zajednice. Zato ratno zahuktavanje na Kosmetu sigurno neće biti blagonaklono primljeno u Ankari, jer taj konflikt uvek može da se izrodi u širi regionalni sukob u koji bi Turska bila uvučena.

A samim tim, svaka ozbiljnija nestabilnost na Balkanu ugrozila bi tursko-bugarske odnose. Značaj Bugarske za Tursku kao koridora za Evropu (60 odsto turske trgovine otpada na EU) s jedne strane, i zajednica od skoro milion i po Turaka u toj zemlji, podstaklo je Ankaru da traži kanale za što us-

pešnju saradnju sa Sofijom. U poslednjih deset godina, tursko-bugarski odnosi znatno su se razvili. Proterivanje oko 300.000 Turaka iz Bugarske skoro da je zaboravljeno, pa je danas Bugarska posle Rumunije najvažniji ekono-

Turska POGLED NA BALKAN

„Pravoslavna alijansa“ kontra „islamske transverzale“

Osim što su nekoliko puta skoro zaratile zbog Kipra i ostrva u Egeju, zaključno s 1996. godinom, grčko-turski odnosi su u poslednje tri decenije pod visokim naponom. Turska Grčku vidi kao jednu od glavnih prepreka za ulaz u EU. Atina već tri godine snagom veta blokira pomoć EU koja je Turskoj dodeljena za bržu integraciju u carinsku uniju.

Otvoravanje zvaničnog predstavnništva PKK u Atini prošle nedelje, pod parolom da je Atina samo zabrinuta za ljudska prava na jugoistoku Turske, navelo je Ankaru da ponovo optuži Grčku za podriivanje turske države.

Od početka jugoslovenske krize, dve strane međusobno se optužuju za ekspanzionističke pretenzije prema regionu. Dok Turska grčko-jugoslovensku saradnju vidi kao formiranje „pravoslavne alijanse“ u čijoj pozadini stoji Rusija, Atina stalno optužuje Ankaru za pokušaj formiranja „islamske transverzale“, koja bi se protezala od Turske, Kosova, Sandžaka, sve do Bosne.

VOJSKA I STUDENTI: Nepoštovanje ljudskih prava jedan je od najvažnijih razloga za odbijanje turske kandidature u EU

mski partner Turske na Balkanu.

Iako su poslednju inicijativu Ankare da se formiraju balkanske trupe za brzo delovanje zvanično podržale Bugarska, Rumunija, Makedonija i Albanija, ona nije dobro primljena u Atini. Pored toga, na iznenađenje Ankare, i Bugarska i Rumunija, umesto prvobitne zamisli da baza za te balkanske trupe bude na turskoj teritoriji, u Edirneu, sada lobiraju da centar bude u njihovim zemljama. Ovdasnji stratezi sumnjaju u budućnost projekta u slučaju da Grčka ne bude uključena kao zemlja koja ima veliki uticaj na Balkanu. Poziv Grčkoj je upućen, no Atina se protivi turskoj vodećoj ulozi.

Kako navodi godišnji izveštaj Stejt departmenta o ljudskim pravima, u Turskoj se i dalje primenjuje antiteroristički zakon iz 1991, sa širokom i nepreciznom definicijom terorizma. Tužiocu takođe koriste 312. član krivičnog zakona (podsticanje na rasnu i etničku mržnju), 159. član (uvrede parlamenta, vojske, republike i sudstva), Zakon o zaštiti Ataturka i 16. član Zakona o štampi kojim se ograničava sloboda govora.

Po podacima turskog Udruženja za ljudska prava, u turskim zatvorima nalazi se oko 10.000 političkih zatvorenika, uglavnom osuđenih zbog „terorističkih aktivnosti“ (saradnja sa PKK). Turska je i dalje na optuženičkoj klupi zbog oštrih presuda za političke disidente. Iako smrtna kazna nije izrečena od 1984, tužiocu često traže najoštriju kaznu, koja se kasnije obično preinačuje u doživotnu robiju.

Koliko su ozbiljne kazne za nedozvoljenu političku delatnost u Turskoj, pokazuje slučaj studenta Alija Serkana Erolua. Ankarski sud državne bezbednosti i njen tužilac tražili su da ovaj mladić bude osuđen na smrt zbog optužbe da je saradivao s militantnom levičarskom grupom Revolucionarnom narodnom oslobodilačkom partijom-frontom (DHKP-C) i da je tokom protesta ukrao pištolj od policajca.

Ipak, od dolaska Mesuta Jilmaza na vlast juna 1997, 14 urednika oslobođeno je iz zatvora. Po turskom zakonu, urednici se još smatraju odgovornim za tekstove koji se objave u njihovim rubrikama. Sud u Ankari takođe je ove godine oslobodio vođe 19 nevladinih organizacija i političkih partija koje su bile osuđene zbog ilegalnog okupljanja. ■

BRANKA ANDELKOVIĆ

PRECISION
MOVEMENTS

MAESTRO JEWELERS

W
BY
RAYMOND WEIL
GENEVE

BEZNADE: Životni vek izbeglica u SRJ smanjen je za sedam do deset godina, a sve češće izbeglice same sebi oduzimaju život.

HRVATSKA

Sankcije jeftinije od Srba

Prema procenama ekonomista, povratak Srba koštao bi nekoliko milijardi dolara. Već ima onih koji tvrde da su sankcije jeftinije i efikasnije

Međunarodna zajednica je vrlo ambiciozno proglasila 1998. godinu godinom povratka svih osoba koje su zbog rata na prostoru bivše Jugoslavije napustile svoje domove. No, sudeći po izuzetno sporom povratku izbeglica u BiH, a naročito u Hrvatsku - ta godina mogla bi da postane decenija.

Najviše kritika iz vodećih zemalja sveta upućeno je na račun vlasti u Zagrebu, koje raznim administrativnim preprekama onemogućavaju povratak izbeglih Srba, kojih samo u SRJ, prema različitim procenama, ima između 250.000 i 400.000. Hrvatska vlada je početkom maja pod jakim međunarodnim pritiskom i direktnom pretnjom ograničenim sankcijama donela doku-

ment pod nazivom Obavezno uputstvo o primeni procedure za povratak osoba koje su napustile Republiku Hrvatsku, koji bi trebalo da posluži da se Srbi jednostavnije i brže vrata u Hrvatsku.

Izbeglicama, koje su u ratu izgubile dokumenta i zbog toga imale silne probleme da dobiju hrvatsko državljanstvo, tom uredbom omogućava se i da na osnovu bilo kakvog ličnog dokumenta iz bivše SFRJ (vozačka ili lovačka dozvola, čak i zdravstvena knjižica) dokažu da su živele na teritoriji Hrvatske i da imaju pravo na državljanstvo te zemlje. Uz to, kako je na nedavnoj konferenciji za novinare u hrvatskoj ambasadi u Beogradu najavljeno, rok za dobijanje hrvatskih dokumenata trebalo bi da bude skraćen na najviše tri meseca. Međunarodni faktori pozdravili su ovu uredbu hrvatske vlade s evidentnom uzdržanošću.

Ne samo da su, dok je donošen ovaj dokument, međunarodni predstavnici doživeli uobičajene „balkanske“ smicalice (s vladom dogovore jedno, a u javnosti se pojavi nešto sasvim drugo) već je taj papir formalni preduslov za povratak, koji bi trebalo da se konkretizuje krajem juna usvajanjem Plana povratka izbeglica u Saboru Hrvatske.

Šta će oni doneti i kako će izgledati,

BROJEVI

Procene koliko je Srba izbeglo ili napustilo Hrvatsku veoma su različite. Međunarodni izvori, poput UNHCR, barataju podacima 250.000 - 300.000, jugoslovenske vlasti i izbeglička udruženja tvrde da ih ima najmanje 350.000, hrvatski izvori navode tek oko 140.000.

Svojevremeno su službeni hrvatski krugovi izjavljivali da nešto više od 30.000 Srba želi da se vrati (od toga samo oko 3.500 hrvatskih Srba koji su izbegli u Republiku Srpsku, a ostali u SRJ). Poslednji podaci hrvatskog ministra Granića, koji se pozvao na UNHCR, govore o 13.000 ljudi. Udruženje za pomoć izbeglim i prognanim licima u SRJ tvrdi da oko 60 odsto izbegličke populacije želi da se vrati u Hrvatsku.

Prema podacima iz istočne Slavonije, broj Srba koji je napustio to područje prešao je 60.000. Od toga je više od 40.000 srpskih izbeglica koje su tu došle iz drugih krajeva i više od 20.000 domicilnih Srba. Od izbeglih Srba koji su napustili istočnu Slavoniju, samo se trinaestak hiljada vratilo u svoja bivša prebivališta u Hrvatskoj. Blizu 30.000 ovih ljudi otišlo je u treće zemlje. Dosad se u istočnu Slavoniju vratilo samo oko 17.000 hrvatskih izbeglica od oko 82.000, koliko ih je registrovano s ovog područja.

ŽIVOT: I kada uspeju da prođu sve administrativne prepreke, povratnici u Hrvatsku još ne znaju od čega će živeti

Sonja Biserko, predsednik Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji

još je velika nepoznanica, a konačni odnos međunarodne zajednice prema Hrvatskoj zavisice upravo od tog plana i njegovog sprovođenja.

Potpredsednik hrvatske vlade i ministar inostranih poslova dr Mate Granić je, govoreći pre nekoliko dana o tom „Damaklovom (izbegličkom) maču“ koji Hrvatskoj visi nad glavom, rekao da će Plan biti dovršen do 20. juna i da će hrvatski Sabor o njemu raspravljati i usvojiti ga neposredno pred zasedanje Ministarskog saveta EU u Briselu 27. juna, na kojem bi važna tačka dnevnog reda trebalo da bude i Hrvatska.

„Hrvatska će tako izbeći sankcije“, tvrdi Granić.

Nije sigurno da li će se Granićeve prognoze ostvariti, jer pored načelnih

SPAS: Mate Granić obećao da će Hrvatska doneti plan o povratku izbeglica pre nego što joj Evropa uvede sankcije

primedbi na uredbu hrvatske vlade o povratku izbeglica, međunarodne humanitarne organizacije i ovdašnja izbeglička udruženja imaju i vrlo konkretne zamerke.

Milorad Muratović, predsednik Udruženja za pomoć izbeglim i prognanim licima u SRJ, kaže za „Evropljanin“ da se ne može prihvatiti stav hrvatske vlade o „pojedinačnom povratku osoba koje su napustile Hrvatsku“. „Mora se obezbediti povratak svim osobama koje to žele, bez obzira na to koliko ih je“, tvrdi Muratović. On smatra da je procena vlade u Zagrebu, po kojoj u Hrvatsku želi da se vrati oko 24.000 izbeglih Srba, što je manje do 10 odsto, krajnje proizvoljna i da je taj broj između 60 i 70 odsto izbegličke populacije.

Mons Niberg (Nieberg), portparol beogradske kancelarije UNHCR, koja je u poslednje dve godine organizovala povratak 1.400 Srba u Hrvatsku, smatra uredbu hrvatske vlade pozitivnim pomakom, ali i naglašava da se hrvatska dokumenta i dalje mogu dobiti uz sporu i komplikovanu proceduru, a kao naročito sporan ističe stav vlade u Zagrebu o „pojedinačnom povratku“ koji bi, kako tvrdi, proces repatrijacije izbeglica mogao produžiti za sto godina. Dok izbeglice čekaju da se diplomatsko-politička preganjanja oko povratka u zavičaj okončaju, njihov položaj u Jugoslaviji gotovo da je beznađežan. Od oko 700.000 registrovanih izbeglih osoba, više od 50 odsto je iz Hrvatske, a petina tog broja smeštena je u izbegličke kampove, koji dobijaju simboličnu humanitarnu pomoć.

„**Veliki problem** je u tome što vlasti u Hrvatskoj i Jugoslaviji ne „osećaju“ problem izbeglica i što ih koriste samo kao sredstvo u političkoj borbi. Zato i ne žele da uključe izbeglička udruženja u pregovore o povratku“, tvrdi Muratović. Prema procenama hrvatskih ekonomista, Hrvatsku bi povratak Srba koštao nekoliko milijardi dolara, a već ima onih koji tvrde (kao lider ekstre-

PROCENE: Samo u SRJ izbeglo je između 250.000 i 400.000 Srba iz Hrvatske

POVRATNICI

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji nedavno je zajedno sa UNHCR omogućio da se 24 osobe vrata u Knin. To je prva grupa koja će se u okviru projekta „Hoću kući“ vratiti u Hrvatsku. Putovanje je prošlo bez ikakvih problema, mada povratnici na polasku nisu bili veliki optimisti.

M. K. iz Knina (53 godine):

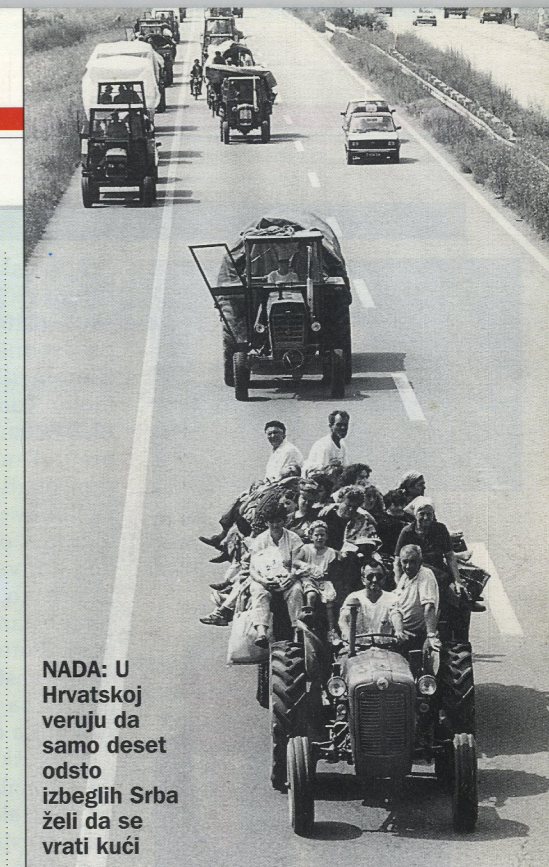
Bio sam tri puta u Kninu za poslednje dvije godine. Nisam imao nikakvih problema, dobio sam penziju i odlučio da se vratim za stalno. Ni sam ne znam koliko je to pametno. Moja kuća nije srušena, ali je veoma oštećena, nedostaju vrata i prozori i nema struje. U Helsinškom odboru za ljudska prava obećali su da će nam međunarodne humanitarne organizacije obezbijediti sredstva za popravku kuća, ali... vidjećemo. Najteže je ponovo uvesti struju u domaćinstva. Gledao sam svojim očima šta rade ljudima koji su se na svojoj ruku vratili. Majstori „Elektro Knina“ za priključak na mrežu naplaćuju vam 3.000 kuna, a sutra vam donesu račun na 300 kuna, sve ostalo ide u njihov džep. Kada se žalite njihovim šefovima, smiju vam se u lice. Niko od nas nije siguran da će ostati u Kninu. Ako se prema nama vlasti budu ponašale kao prema Srbima u Drvaru, onda nam tamo nema budućnosti. Ali, s druge strane, nema nam sreće ni u Srbiji. Ova država nije za nas ništa učinila. Mesečno dobijamo po litar ulja, kilogram šećera i tjestenine. Ko od toga može živjeti mjesec dana?

Ne zna se gdje je gore - ovdje ili tamo. Da je ova država malo više pružila izbeglicama, ne bi se ljudi vraćali u Hrvatsku. Ovak, čim se ovdje pomenu izbeglice, odmah se priča da imaju stotine hiljada maraka, da Srbijancima uzimaju posao. Mi smo ovdje građani drugog reda, a kad odemo u Hrvatsku čeka nas isto. Vjerujem da ćemo sada biti zaštićeni jer idemo u grupi, ali oni koji su se dosad pojedinačno vraćali, nisu mogli osvariti nikakava prava. Nikada tamo neće biti kao što je bilo, to zapamtite.

K. N. iz Knina (37):

Ne putujem u Knin, došao sam samo da

mne Hrvatske stranke prava Anto Đapić) da će nekoliko godina sankcija biti „jeftinije i efikasnije za svete nacionalne ciljeve“. Ulaganja u devastirana područja, „oslobođena“ od ljudi nakon „Bljeska“ i „Oluje“ i sada mestimično naseljena drugim nesrećnicima iz BiH, niko ne uzima u obzir, a radi se o oko 25 odsto hrvatske teritorije na kojoj je život - zamro.

NADA: U Hrvatskoj veruju da samo deset odsto izbeglih Srba želi da se vrati kući

ispratim prijatelje. Žena i ja ćemo otići u sljedećoj turi, kad čujemo kako su ovi prije nas prošli. Imam samo jedne pantalone, pa me boli kad tuku, moram zaraditi za još dva para, pa ću onda otići. Od kuće su mi ostala četiri gola zida, sve je opljačkano i tamo još nema perspektive ni života. Ko će nam nadoknaditi štetu, ko će nam obezbijediti posao da prehranimo porodicu, u koju će nam školu djeca ići - sve se to još ne zna.

J. K. (45):

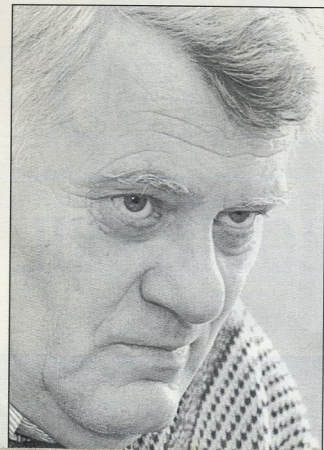
Vraćam se, naravno - ima li ikog ko se ne bi vratio u svoj dom? Kuća je dosta oštećena, ali najvažnije je da imamo od čega da živimo, pa ćemo je lako popraviti. Moji roditelji vratili su se prije dva mjeseca, srećni su jer su ponovo u svojoj kući, a kako žive, to samo oni znaju. Otac još nema pravo na penziju, ali nekako se snalaze.

Predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonja Biserko kaže za „Evropljanin“ da se povratak Srba u Hrvatsku onemogućava i time što ne postoji ekonomski program za obnovu razrušenih područja. „Kada izbeglice i prođu sve administrativne prepreke, nije jasno od čega će živeti“, smatra Sonja Biserko. Hrvatske vlasti tvrde da nema programa obnove bez finansijske pomoći međunarodne zajednice, a ona izostaje zbog nekooperativnosti vlasti u Zagrebu, i tu se krug zatvara.

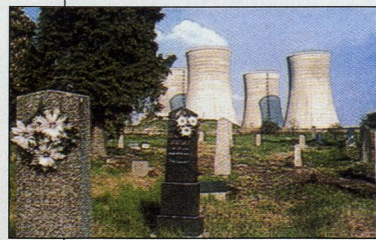
ZORAN MAMULA/IVICA JURIC

PLAN: Udruženje izbeglica ne pristaje na plan pojedinačnog povratka

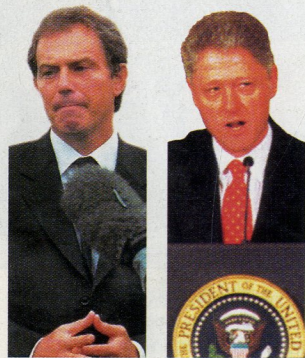
Milorad Muratović, predsednik Udruženja za pomoć izbeglim i prognanim licima u SRJ

[Nevolje s nuklearkom]

KLINTON I BLER: Ko je sprečio tajni dogovor dvojice predsednika

Britanskog premijera skupo će koštati prijateljska usluga američkom predsedniku. Prvo je Bill Klinton (Bill Clinton) zamolio Tonija Blera (Tony Blair) da u nuklearki u Danreju (Dounreay) na severnoj obali Škotske njemu za ljubav „preradi“ pet kilograma otpadnog atomskog goriva iz Gruzije. Bler je pristao, uz dogovor da stvar ostane u najvećoj tajnosti. Potom je s američke strane vest procurela u štampu, a sa evropske strane Atlantika digla se bura.

Norveška, Irska i Švedska zatražile su da nuklearna centrala u Danreju odmah prestane s radom, jer zagađuje Severno more. Zatim je obelodanjeno da je u Danreju „nestalo“ dovoljno uranijuma da se na-

pravi pola tuceta atomskih bombi. Kao vešt političar, Bler je hitno odlučio da britanska vlada zatvori spornu nuklearku.

A onda su mu eksperti ispostavili račun: gašenje Danreja koštaće milijardu funti (odnosno milijardu i 650 hiljada američkih dolara), a za potpunu obustavu svih operacija i uklanjanje ostataka građevine, koja je podignuta 1957. godine da bi proizvodila „jeftinu električnu energiju“, biće potrebno ravno 100 godina. Ispostavilo se da ovako dobijena struja i nije tako jeftina. Druge zemlje imaju slična iskustva. Švedska je odlučila da zatvori svih 12 nuklearki za proizvodnju struje, a Rusija je već zatvorila četiri takva objekta.

Svetski kup uvreda

Britanski tabloidi čuveni su po izlivima nacionalne netrpeljivosti prema evropskim komšijama, naročito Francuzima i Nemcima, a vrhunac šovinizma po pravilu ispljavaju kad su neka velika sportska nadmetanja.

Lord Vekhem (Wakeham), predsednik britanske Komisije za žalbe o štampi (Press Complaints Commission), obično reaguje na džingoizam tabloida s opaskom da je neumerenost u novinama „cena slobodnog govora u slobodnoj zemlji“. Uoči Svetskog prvenstva u fudbalu, međutim, i lordu je prekipelo. Jedan od „otrovnijih“ tabloida „Dejli star“ (Daily Star) naslovio je redakcijski uvodnik s porukom da „Žapce treba prebiti“, a u tekstu komentara još se pominju i francuski „ljigavi kontinentalni običaji“.

Lorda izgleda brine da bi ova vrsta novinskog „pokrivanja“ fudbala mogla izazvati po zlu poznate britanske fudbalske huligane da nasrnu na Francuze.

Ni takozvana kvalitetna štampa nije se ovom prilikom proslavila. Kada su milioni britanskih ljubitelja fudbala dobijali signal

RATOBORNA ŠTAMPA: „Žapce treba prebiti“, savetuje „Dejli star“

zauzeća pri pokušaju da telefonom rezervišu karte za utakmice, londonski „Tajms“ (The Times) nazvao je to tipičnom galskom zbrkom. „Dejli rekord“ (Daily Record) francuski telekomunikacioni sistem prozvao je „žapskim telekomom“, a „Dejli miror“ (Daily Mirror) francusku ministarku za turizam proglasio je „glupom poput papagaja“.

EVROPSKI PARLAMENT: Poslanici su navikli na luksuz

Rasipnici

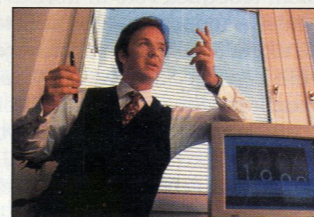
Članovi Evropskog parlamenta sa sedištem u Strazburu, njih 626, primaju svakog meseca platu u rasponu od 5.000 nemačkih maraka (64 španska parlamentarca) do 17.000 maraka (87 Italijana). Nemački poslanici, njih 99, negde su na sredini, sa po 12.000 mesečno.

Gospoda je navikla na luksuz, leti biznis klasom i često podnosi velike hotelske račune i sama sebi povećava dnevnice s brojnih putovanja - stoji u analizi Evropske finansijske kontrole.

Sada se predlaže da svi poslanici - bez obzira na to odakle dolaze - primaju mesečno između 10 i 20 hiljada maraka, na šta bi morali da plaćaju paušalni porez od 15 odsto. Većina parlamentaraca tome se usprotivila.

Gastarbajteri

Pošto u Holandiji postoji više od 100.000 slobodnih radnih mesta, tamošnji poslodavci krenuli su u lov na gastarbajtere u susednoj Nemačkoj. Traženi su kompjuterski stručnjaci, finansijski kontrolori, građevinski radnici, metalci i medicinari. Pojedine firme za potpisivanje ugovora dodatno nude dobre plate i premije od hiljadu maraka, pa čak i automobil na korišćenje.

TRŽIŠTE RADNE SNAGE: I Nemci na radu u Holandiji

ATOMSKA BOMBA

Muke doktora Frankenštajna

Amerika, koja je svojevremeno stvorila indijski i pakistanski nuklearni program, sada ne zna šta da radi sa sopstvenim čudovištem

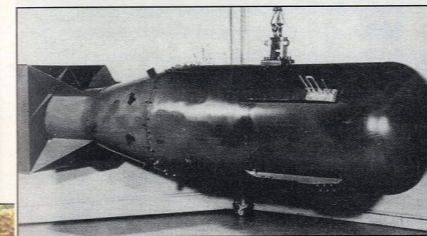
Direktor Centralne obaveštajne agencije Sjedinjenih Američkih Država (CIA) Džordž Tenet (George Tenet) sedeo je u svojoj kancelariji na sedmom spratu zgrade u Lengliju (Langley) u Virdžiniji i pio kafu kada je u 8 sati i 45 minuta sav zadihan dotrčao njegov pomoćnik i rekao: „Indija je izvršila nuklearnu probu!“ Bile su to vrlo loše vesti jer je Delhi upravo napravio veliku rupu u američkoj kampanji za kontrolu širenja atomskog oružja, a CIA je za to saznala tek iz štampe. Tenetov obaveštajni aparat, koji je najveći i najsavršeniji na svetu

i godišnje košta 27 milijardi dolara, prevaren je na ponižavajući način. Ovako je 25. maja ove godine pisao nedeljnik „Tajm“ (Time).

Tenet je još na svom radnom mestu. Spasli su ga pronicljivi američki novinari koji su barážnom vatrom saterali Bila Klintona (Bill Clinton) u mišju rupu odbijajući sva objašnjenja i optužbe na račun CIA. Ni američke kolege, a ni njihovi kompjuteri ne pate od amnezije. Nije moguće da Amerikanci nisu znali šta se kuva na potkontinentu, jednostavno: oni su tvorci indijskog i pakistanskog nuklearnog

programa. Zato je predsednik Klinton, istog trenutka kada se pojavio da objavi kako njegova zemlja osuđuje nuklearne probe i uvodi sankcije Indiji i Pakistanu, optužen za licemerje, nekompetenciju i političku impotenciju.

Zaprepašćenje predsednika Klintona zbog nuklearnih proba praćeno je u svetu s podsmehom. Kada je na Samitu Grupe osam najvećih industrializovanih zemalja sveta u Londonu zatražio od partnera da slede njegov primer u uvođenju sankcija Indiji, od njih je dobio samo kurtoazne osmehe. Usvojena je samo zajednička izjava ►

NEKAD I SAD: Model bombe bačen na Hirošimu; ruševine japanskog grada; krater na mestu indijske podzemne nuklearne probe

PAKISTAN | istorija bombe

- **1962.** SAD isporučuju eksperimentalni reaktor s lakom vodom
- **1972.** Kanada isporučuje reaktor s teškom vodom za nuklearnu elektranu kod Karačija i postrojenje za proizvodnju teške vode
- **1974.** Zapadni snabdevači stavljaju embargo na isporuke nuklearne tehnologije Pakistanu
- **1977.** Nemačke i britanske firme isporučuju opremu za obogaćivanje uranijuma
- **1983.** Kina navodno prodaje Pakistanu dovoljno nuklearnog materijala za jednu ili dve bombe i kompletni dizajn za bombu od 25 kilotona
- **1986.** Počinje proizvodnja uranijuma za vojne svrhe
- **1991.** Premijerka Benazir Buto kaže da Pakistan u slučaju potrebe može brzo da proizvede nuklearno oružje
- **1994.** Premijer Navaz Šarif kaže da Pakistan ima nuklearnu bombu
- **1998.** (14. maj) - Američki sateliti otkrivaju aktivnost u brdima Čagaj, gde je probni poligon
- 28. maj - Premijer Navaz Šarif objavljuje da je Pakistan obavio pet proba i da će svoje rakete srednjeg i visokog dometa naoružati nuklearnim bojivim glavama
- 30. maj - Obavljena šesta nuklearna proba

PROTESTI: Žene Pakistana i Indije ponosne na svoje atomske bombe

drugog razloga, nije ni bitno. Bitno je to da su sada u položaju doktora Frankenštajna, koji je stvorio čudovište, pa sada ne zna kako s njim da izađe na kraj. Prvi pokušaj primene represije ne obećava uspeh. Kada bi pod teretom sankcija Indija i Pakistan danas potpisali sporazum o neširenju nuklearnog oružja, Indija bi svejedno imala potencijal da izgradi osamdesetak nuklearnih bojivih glava a Pakistan najmanje petnaest. I jedni i drugi pri tom imaju rakete koje mogu da „pokriju“ ceo potkontinent.

U svetlosti ove krize ponovo je pokrenuto pitanje sveukupne spoljnopolitičke strategije Klintonove administracije. Jedno od osnovnih oruđa te politike, od početka Klintonovog prvog mandata, bile su sankcije. Amerika u ovom času drži 70 zemalja sveta pod ovim ili onim režimom sankcija. Ugladni američki komentatori i veliki broj kongresmena s Kapitol hila pita se sada da li su sankcije u stvari efikasno oruđe ili služe kao paravan iza koga se krije nesposobnost Klintonove vlade da uzdrma neloyalne režime Libije, Irana, Iraka, Kube, Somalije, Severne Koreje, Srbije i, evo sada, Indije i Pakistana.

Po završetku hladnog rata Sjedinjene Države shvatile su da su jedina suptersila. Ukoliko žele da zadrže taj sta-

INDIJA | istorija bombe

- **1948.** Stvorena Komisija za atomsku energiju (DAE)
- **1956.** Završeni pregovori o izgradnji reaktora u Indiji. SAD isporučuju tešku vodu
- **1970.** DAE najavljuje da će napraviti opremu i poligon za podzemne probe
- **1974.** Izvršena prva podzemna nuklearna proba bombe od 12 do 15 kilotona. Indija to naziva „miroljubivom nuklearnom eksplozijom“. SAD prestaju da isporučuju komponente za reaktore
- **1976.** SSSR postaje glavni snabdevač teškom vodom
- **1982.** SAD i Indija postižu sporazum da Francuska isporučuje tešku vodu
- **1992.** Počinje proizvodnja uranijuma za vojne svrhe
- **1995.** (16. decembar) CIA izveštava da se Indija priprema za nuklearne probe
- **1998.** (19. mart) - Atal Behari Vadžpai, lider nacionalističke hindu partije BJP, polaže zakletvu i izjavljuje da će testirati nuklearno oružje
- 11. maj - Izvršene tri podzemne probe
- 13. maj - Izvršene još dve probe. Objavljeno da Indija više nema potrebe za probama

tus, moraju da obezbede da budućnost ratovanja zavisi od konvencionalnog naoružanja. Ono je skuplje i malo zemalja u svetu može da drži korak s Amerikom u takvoj trci. S nuklearnim oružjem je drugačije. Ma koliko je neka zemlja mala i siromašna, nuklearni potencijal daje joj dobru zaledinu, kako na bojnopolju tako i za pregovaračkim stolom. Kraće rečeno, ni Rusija ni Velika Britanija ne mogu da se spore s Amerikom ukoliko su im krajnji argumenti avioni, topovi i tenkovi, ali i beogradski šibicar može da se posvađa s američkim predsednikom, da izvoljeva i da ga ucenjuje ako može da baci atomsku bombu na Beč ili je, ne daj bože, može prokrijumčariti na teritoriju SAD.

Ovaj problem ima još jedan aspekt o kome se sve češće i glasnije govori. Još 24. jula 1995. godine nedeljnik „Njuzvik“ (Newsweek) ovako je opisao najgori američki košmar. „Teroristi su pro-

šli neopaženo. U podnevnoj gužvi jednog prolećnog dana u centru Menhetna (Manhattan), dva čoveka s koferima izgledala su kao biznismeni na putu u neki hotel. Niko nije obratio pažnju na njih dok su kupovali sendviče na uličnoj tezgi i dok su ih kasnije jeli odmarajući se na klupi u Rokfelerovom centru. Posle nekoliko trenutaka počeli su da kopaju po svojim koferima. Zaslepljujuća plamena kugla u kojoj su nestali napadači zajedno s desetak hiljada Njujorčana značila je da se nuklearni rat vratio kući, naciji koja je prva počela atom. Tada je, naravno, već bilo kasno da se izbegne katastrofa.“

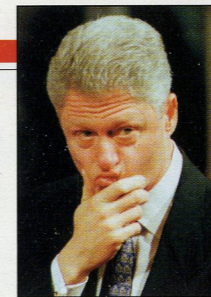
Nuklearni terorizam postao je realna opasnost otkada je jedna od nuklearnih sila prestala da bude dovoljno bogata da čuva i sačuva svoj nuklearni arsenal. Smatra se da je u svetu, najviše iz skladišta ruske vojske ili Ministarstva za atomsku energiju (Minatom), nestalo dovoljno radioaktivnog materijala da se napravi nekoliko nuklearnih bombi snage one koja je bačena na Hirošimu. S primenom sporazuma Start jedan o smanjenju broja nuklearnih bojivih glava, ruska vojska prebacila je nekoliko hiljada kilograma radioaktivnog ma-

INCIDENTI | šansa za teroriste

- **1983.** Iz reaktora za obradu nuklearnog goriva ukradeno je šest kilograma plutonijuma koji nikada nije pronađen
- **1993.** Istražni sudija ruske ratne mornarice objavio je da je iz skladišta u blizini Murmanska ukradeno pet kilograma uranijuma koji se može koristiti kao oružje
- **1994.** (decembar) Češka policija pronašla tri kilograma visokoobogaćenog uranijuma u kolima u kojima su se nalazili jedan češki, jedan beloruski i jedan ukrajinski nuklearni stručnjak
- Nemačka policija 31 put je pronašla krijumčareni radioaktivni materijal, uglavnom niske vrednosti

MOC: I beogradski šibicar može da se posvađa sa američkim predsednikom, ako ima atomsku bombu

KLINTON: Optužen za licemerje, nekompetenciju i političku impotenciju

terijala (7.000 bojivih glava) iz svojih relativno dobro čuvanih skladišta u skladišta jedne civilne i vrlo mlade organizacije kakvo je Ministarstvo za atomsku energiju Rusije. Visokoobogaćeni uranijum ostao je po neadekvatnim prostorijama nepravilno obezbeđen, a čuvali su ga čuvari koji mesecima nisu primili platu. Stručnjaci američkog ministarstva za energetiku bili su zaprepašćeni kada su u Moskvi našli 80 kilograma uranijuma vojnog stepena (weapon grade uranium, WGU) u svlačionici nekadašnje srednje škole, čija su vrata bila zaključana lancem i katancem. Američki stručnjaci takođe nabrajaju 90 loše obezbeđenih skladišta u Rusiji, u kojima se nalazi čak 700 tona uranijuma (WGU). Po njihovim procenama, nabavka nove bezbednosne opreme koštala bi pet miliona dolara. Rusi traže čak 50 miliona, a Grupa 7, koju su Amerikanci već uspeli da mobilišu za ulaganja u ove svrhe, procenila je ta ulaganja na 17 miliona. Bojeve glave zasada su bezbednije u rukama armije nego u rukama Minatoma. Zato Amerikanci nisu ni insistirali da ruski parlament ratifikuje sporazum Start dva (koji predviđa dodatno smanjivanje broja bojivih glava).

Sa širenjem nuklearnog oružja po zemljama trećeg sveta, sličan problem mogao bi se pojaviti na mnogim tačkama Evrope i CIA bi onda bilo teže da kontroliše sve puteve krijumčarenja radioaktivnog materijala. Indija je u svojoj kratkoj istoriji nuklearnog programa već imala slučaj krađe. U decembru 1983. godine iz reaktora za obradu nuklearnog goriva u gradu Tarapuru nestalo je šest kilograma plutonijuma koji nikada nije pronađen.

Klinton je, dakle, bio u nezavidnoj poziciji. Morao je da učini nešto u situaciji u kojoj se nije moglo mnogo toga učiniti, situaciji koju nije pripremio on, već je ona plod nekadašnje dugoročne i pogrešne američke politike. Šta god da je učinio, bilo bi pogrešno s neke tačke gledišta, a Amerikanci svojim predsednicima greške ne praštaju čak ni u takvim situacijama. ■

BOJAN BRKIĆ

EVROPLJANIN

OSNIVAČ

Slavko Ćuruvija

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Dragan Bujošević

ZAMENIK GLAVNOG UREDNIKA

Ivan Radovanović

ŠEF DESKA

Milorad Vesić

UREĐUJE KOLEGIJUM

Ljiljana Smajlović, dr Branka Prpa,

Dragan Mojović, Bogdan Tirnanić,

Voja Žanetić, Aleksandar Tijanić,

Slavko Ćuruvija

REDAKCIJA

Ljubomir Benić,

Srboljub Bogdanović, Olivera

Bročić, Ana Davičo, Marina

Fratucan, Ivana Janković,

Zoran Mamula, Slađana Popović,

Maja Slavnić, Dušan Zdravković,

Biljana Živančević

FOTOGRAFIJA

Predrag Mamuzić

LEKTORI

Ljiljana Simić, Sandra Šare

LIKOVNO-GRAFIČKA REDAKCIJA

Darko Novaković,

Dragan Stojanović

KOMPJUTERSKA PRIPREMA

Darko Knežević, Ivan Miladinović,

Predrag Petković, Omar Saračević

IZDAVAČ

DeTePress

Beograd, Kosovska 26/V

DIREKTOR IZDANJA

Ivan Tadić

DIREKTOR PRODAJE

Tomislav Rajković

TELEFONI:

Centrala: 3298-020

Fax: 3298-067, Direktor prodaje:

3298-020, lok. 694, Marketing:

3341-738, 3341-682, 3340-527

TIRAŽ I DISTRIBUCIJA

Press distributer d.o.o.

Terazije 16, tel. 686-233,

641-142

ŠTAMPA

„Birografika“ Subotica

e-mail

evrodesk@dnevнитеlegraf.com

Royal Askot,
konjske
trke za
Zlatni kup,
nagrada
50.000 funti
16.-20. juna
Askot

**Koncert
Rolingstonsa,**
Amsterdam
arena
29. jun i
1, 2, 5, 6 i 7. jul
Amsterdam

**Međunarodni
teniski
turnir,**
fond
nagrada
1.040.000
dolara
20. jul
Štuttgart

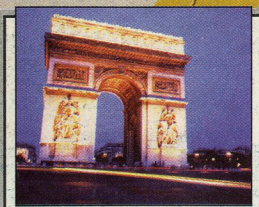

**Izložba u čast
50-godišnjice prvog poršea**
31. avgust
London

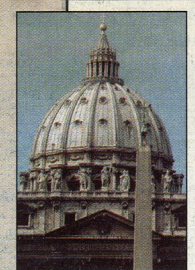

Bečko muzičko leto '98.
7. jul - 6. septembar
Beč

**Svetsko prvenstvo u
fudbalu, utakmica
Jugoslavija - Nemačka**
21. jun
Lans

**Japanski kulturni
centar, Izložba dizajna
postera i muzičkog
videa, koncert grupe
„Picikato fajv“**
17.-20. juna
Pariz

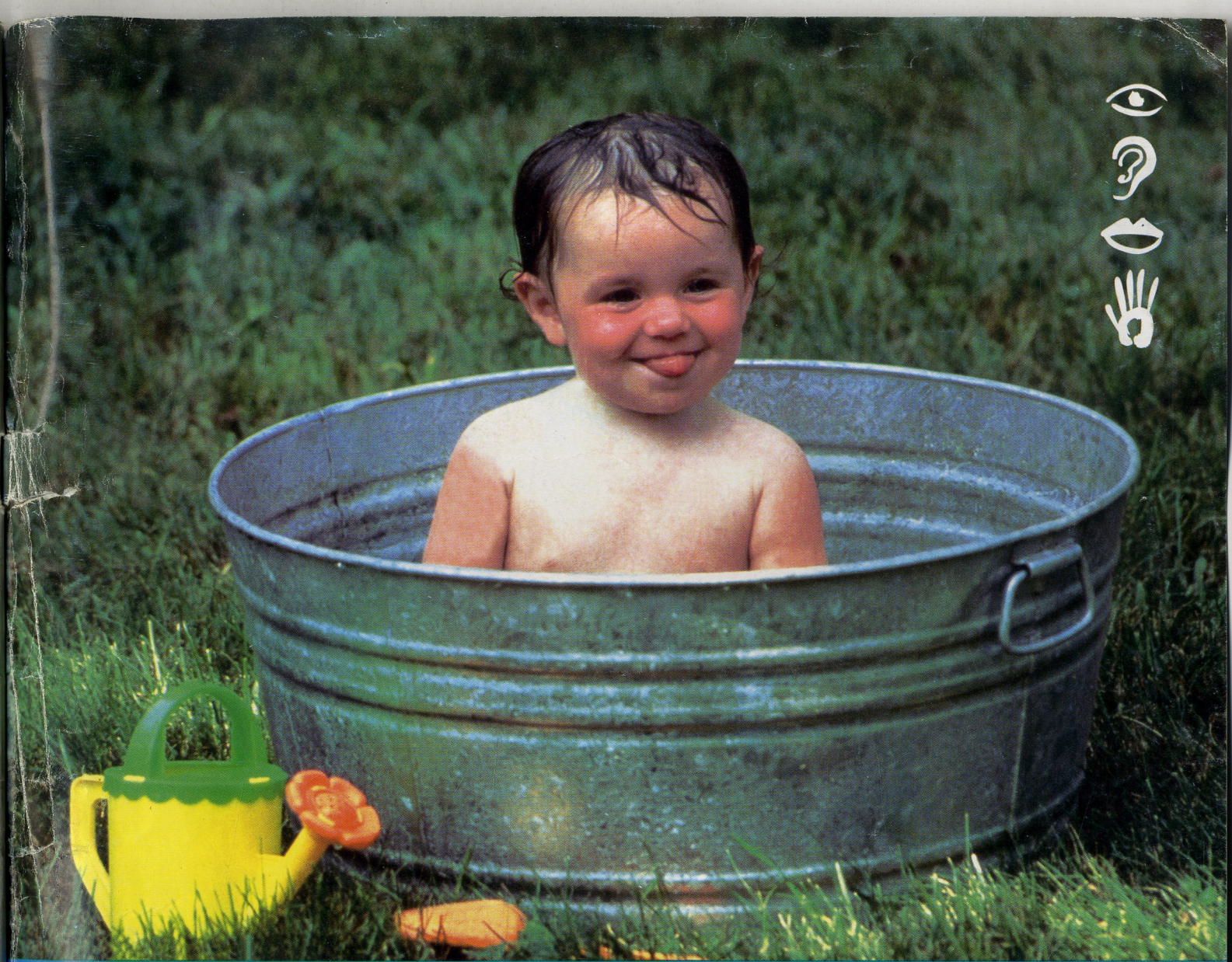
**Izložba
Đanlorenca
Berninija,**
arhitekta
Trga svetog
Petra,
skulpture iz
kolekcije
Bordžija
do 20. septembra
Rim

Trke Formule 1
Budimpešta
16. avgust

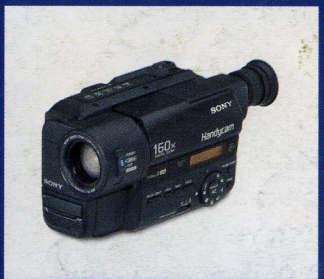

Košarka, Prvenstvo sveta
29. jul - 9. avgust
Grčka

Ovoga leta Sony Handycam zabeležiće svaki pokret vašeg deteta!

Zato što nove Sony Handycam kamere imaju posebne STAMINA baterije koje traju i traju i traju ...

Požurite, leto je već tu!

SONY

Dobro došli na naš let!

Letimo za Vas 12 puta nedeljno za Frankfurt i Minhen.

A odatle udobno i brzo za ceo svet.

I na isti način Vas vraćamo kući.

Najčešće direktnom vezom istog dana.

Po veoma atraktivnim cenama.

Za informacije i rezervacije pozovite Vašu IATA putničku agenciju

ili Lufthansu u Beogradu, Terazije 3/VII,

telefon 011/322 49 74, faks 011/322 50 09.

Lufthansa